Orizonturi

39
CONSILIUL
PENTRU DIFUZAREA CULTURII ŞI ŞTIINŢEI
C editura enciclopedică 1* română

V.

Eilt călători şi exploratori români pe meleaguri îndepărtate

Bucureşti
1972
Ilustraţia copertei DONE STAN

Cuvânt înainte

Călătoriile pe uscat sau pe apă sunt o îndeletnicire foarte veche aproape de-o vârstă cu umanitatea însăşi. S-ar putea spune că ele sunt păţi – la început timizi apoi din ce în ce mai siguri – rutre cunoaşterea şi stăpânirea Pământului. Ca orice act temerar avântul în necunoscut a fost plătit cu jertfe grele, dar victoriile au răscumpărat. Din plin sacrificiile.

Oamenii vechilor civilizaţii – sumeriană egipteană greacă romană – au cunoscut în afara teritoriilor pe care şi-au desfăşurat existenţa suprafeţe mari ale globului terestru dar ne dispunând decât de mijloacele pe care le crease societatea acelor timpuri n-au putut ajunge nici pe de parte la cucerirea şi stăpânirea întregii planete.

Încă din antichitate ne sunt cunoscute călătoriile fenicienilor şi ale grecilor pe mare Dacă periplul fenicienilor în jurul Africii rămâne una din cele mai vechi dar în acelaşi timp printre puţinele

mărturii în istoria descoperirilor geografice din acea epocă informaţiile cu privire la călătoriile grecilor pe mari sunt mult mai bogate. Istoria vechii Elade consemnează acel fenomen unic în felul său al „migrării” cetăţilor greceşti. Cutreierând Mediterană şi Marea Neagră grecii înfiinţează cunoscutele lor colonii pe pământul Asiei Miciy în sudul Italiei pe ţărmurile nordice şi estice ale Mării Negre. Istria Tomis şi Callatis întemeiate pe litoralul nostru sunt tocmai un rezultat al „roirii” cetaţilor-oraşe din Grecia antică. Eroi ai epopeilor homerice rătăcesc pe Mediterană în căutarea ţinuturilor natale iar argonauţii din mitologie pe Marea Neagră în căutarea „linii de aur”... Documentele 7 ie dezvăluie numele unui grec Pytheas în ipostaza de navigator polar! De pe ţărmurile însorite ale Mediteranei temerarul călător a ajuns în nordul sumbru în apele Oceanului îngheţat de unde nu se mai poate merge mai departe”.

Dezvoltarea socială a permis mai târziu şi crearea mijloacelor necesare întreprinderii de călătorii cu mult mai îndelungate deschizătoare de noi orizonturi în cunoaşterea Terrei. Este perioada în care orânduirea feudală la apusul ei nu mai poate face faţă cerinţelor societăţii devenind chiar o frână în calea progresului social. Noile relaţii capitaliste care îşi fac loc înviorează activitatea economică deschid perspective nebănuite în dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii în cunoaşterea lumii. Tehnica navigaţiei ia o amploare fără precedent şi apar navigatorii care inaugurează

epoca marilor descoperiri geografice Columb Magellan Vasco da Gama ş.a. Insule mări şi chiar continente necunoscute pe care le descoperă navigatorii spanioli portughezi italieni îi obligă pe cartografi să-şi revizuiască fundamental hărţile – în bună măsura empirice eronate – alcătuite cu migală. Lumi noi despre care nu mai auzise nimeni îşi dezvăluie existenţa iar „chemarea mării şi strălucirea aurului înregimentează noi contingente de navigatori ce vor vântura oceanele şi vor poposi în ţinuturile descoperite.

Burghezia care se ridica avidă de putere de îmbogăţire echipează expediţii peste expediţii în aproape toate colţurile pământului. Călătoriile pe mări şi oceane dar şi pe uscat devin astfel fapte obişnuite în ciuda dificultăţilor întâmpinate.

În plănuirea şi realizarea expediţiilor au fost solicitaţi alături de marinari iscusiţi geografii şi cartografii timpului care au avut astfel prilejul să-şi confrunte părerile şi teoriile cu realitatea în modul acesta treptat s-a constituit geografia ca ştiinţă.

Printre călătorii şi exploratorii care au contribuit la lărgirea continuă a orizontului geografic al omenirii la cunoaşterea mai amănunţită a planetei noastre întâlnim multe nume de români.

În paginile care urmează vom constata că privite în timp călătoriile exploratorilor români mai de seamă încep de prin secolul al XVII-lea fiind inaugurate de memorabila traversare a Siberiei şi Chinei de către învăţatul moldovean Ni

colac Milescu Spătarul. Ele vor fi continuate şi în secolul următor dar vor cunoaşte o afirmare evidentă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea când ia fiinţă Societatea Română de Geografie (1875) una din primele societăţi geografice din lume. La sfârşitul secolului al XIX-lea expediţia de pe vasul „Belgica" la care a participat şi savantul Emil Racoviţă s-a bucurat de un răsunet şi prestigiu mondial încoronând parcă un veac de înfrigurate căutări.

Cu sprijinul statului nostru socialist exploratorii români de astăzi – continuând tradiţia înaintaşilor din secolele trecute – au participat şi participă la multe expediţii în diferite părţi ale lumii beneficiind de condiţii materiale excepţionale pe măsura realizărilor societăţii socialiste româneşti.

În expunerea noastră ne-am străduit să prezentăm în ordine cronologică acele figuri de călători şi exploratori care au înscris pagini memorabile în cartea istoriei descoperirilor geografice. Bazându-ne pe materiale mai mult sau mai puţin cunoscute selectând fapte ce merită a fi consemnate am lăsat la o parte amănunte nesemnificative. Cititorii vor observa că la unii dintre călătorii şi exploratorii înfăţişaţi lipsesc amănuntele biografice sau alte date care să ne întregească imaginea despre ei. În cele mai multe cazuri nu am avut informaţia necesară în altele mai puţine la număr am considerat că nu ar fi nevoie să ne oprim asupra datelor biografice socotind că nu prezintă interes deosebit. Ne-am

străduit în schimb să subliniem realizările lor aportul lor ştiinţific la cunoaşterea ţinuturilor pe care le-au explorat. Şi aici am întâmpinat unele dificultăţi deoarece materialul documentar privitor la unii călători şi exploralori este lacunar. Faptul apare de înţeles dacă (incrn seamă de condiţiile de atunci nu întotdeauna prielnice tipăririi şi răspândirii însemnărilor şi comunicărilor aparţinând acestor călători şi exploratori. De aceea unii şi-au tipărit lucrările în străinătate şi în unele cazuri ele mai aşteaptă şi uslăzi să fie descoperite şi făcute cunoscute.

Deşi incompletă lucrarea noastră urmăreşte să traducă în actualitate faptele acelor oameni care le meleaguri îndepărtate n-au uitat nicio clipă să-şi amintească de patrie iubind-o cu pasiunea Proprie cercetătorilor temerari care şi-au pus viaţa în slujba unui ideal nobil umanitar.

Nicolae Milescu Spătarul – un „Marco Polo al secolului al XVII-lea”.

După cucerirea Siberiei de apus în a doua jumătate a secolului al XVI-lea de către Ermak cuvii reuşesc să-şi lărgească foarte mult teritoriul lor în Asia Ei ajung foarte repede în nordul continentului şi în Extremul Orient.

— Izbutind ca în devii rs de 60 de ani să cucerească Siberia până la ţărmurile Oceanului Pacific. În interiorul contiliantului ei descoperă Podişul Asiei Centrale ocolivsc peninsula Taimîr şi Ating cursul inferior al râului Angara (1618).

Intrând în „Marea cea rece” Mihail Staduhin întemeiază la gurile râului Kolîma aşezarea Nijne

Kolâmsk (1644). Între 1643 – 1648 Vasilii Paiarkov întreprinde prima expediţie pe Amur şi pe Marea Obotsk iar un grup de vânători sub comanda cazacului Semion Dejnev ocoleşte partea nord-estică a çontinentujui asiatic* trecând din Oceanul u îngheţat în Oceanul Pacific fiind astfel primul călător care reuşea să efectueze un asemenea drum. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea ruşii întemeiază pe malurile Jacului Baikal oraşul Irkutsk care devine astfel centrul dominaţiei ruseşti în Siberia de răsărit.

Concomitent cu extinderea teritorială statul rus îşi intensifică schimburile cu ţările din Europa apuseană. Corăbii engleze olandeze germane pătrund prin Oceanul îngheţat în număr tot mai mare în portul Arhanghelsk unde îşi desfac mărfurile stofe mătăsuri vase de preţ arme etc.

Rusia rămânea totuşi în bună măsură izolată de ţările din apusul continentului. În sud Marea Neagră continua să fie în urma cuceririlor otomane un „lac turcesc" la Astrahan comerţul cu Orientul era monopolizat de către negustorii străini – îndeosebi persani şi buharani iar la Marea Baltică ruşii nu aveau acces. În aceste condiţii pentru Rusia se punea în mod stringent problema lărgirii relaţiilor economice. Pe de altă parte în urma cuceririi Siberiei graniţele Rusiei se întinseseră atât de departe spre est încât au atins repede pe cele ale Chinei. Astfel statul rus a resimţit nevoia să aibă cât mai multe şi mai sigure informaţii nu numai asupra teritoriilor cucerite ci şi asupra Chinei. De aceea ţarul din acea vreme

Aleksei Mihailovici a plănuit trimiterea unei ambasade la Pekin care avea ca scop găsirea unui drum mai scurt pentru comerţul cu China şi explorarea amănunţită a ţinuturilor puţin cunoscute tic dincolo de Ural.

Primul „ambasador" rus trimis în China pentru a stabili relaţii de prietenie cu această ţară a fost cazacul siberian Ivan Petlin (1618) căruia i-a urmat Fedor Baikov (1654). Niciuna din cele două solii n-a dus însă la rezultatele dorite. În această situaţie ţarul Aleksei Mihailovici s-a hotărât să trimită în anul 1675 o a treia solie alcătuită din 150 de oameni a cărei conducere a fost încredinţată moldoveafiului Nicolae Milescu Spătarul care îndeplinea în acea vreme funcţia de tălmaci la Posolski Prikaz (Departamentul afacerilor externe) din Moscova.

Obiectivul principal al misiunii lui Milescu era stabilirea de relaţii comerciale şi i se bună vecinătate între Rusia şi China precum şi întocmirea în ici descrieri a pământurilor ruseşti din Siberia a ţinuturilor limitrofe.

Despre prima parte a vieţii lui Nicolae Milescu a vom puţine date. După cum ne informează cronicarul Ion Neculce „era de locul lui de prin părţile Vasluiului şi era un om învăţat". Lui „Ştefăniţă-Vodă (fost coleg de învăţătură – *n.a.*) îi era prea drag işi-l ţinea prea bine şi tot la masă îl punea. Şi se juca în cărţi cu dânsul şi la sfaturi că era atunci grămătic la dânsul"[1].

---

1 I. P. M a ghidovici, Istoria descoperirilor geogrtf» fice, Editura ştiinţiifică, Bucureşti, 1959, p. 3%.

În timpul domniei lui Gheorghe Ghica (16581659) în Moldova Milescu ajunge spătar dregătorie de care îşi va lega şi numele. În anul 1660 (Ihica este numit domn în Ţara Românească. Milescu îl însoţeşte iar domnul îl trimite la Constând nop ol ca agent diplomatic pe lângă Poartă. Dar mazilirea domnitorului de care se ataşase va însemna începutul peregrinărilor sale prin Europa în 1665 Milescu se află la Stettin în Germania unde îşi ispăşea exilul Gheorghe Ştefan fostul domnitor al Moldovei[2]-alungat de turci pentru legăturile sale cu austriecii. Acesta îi încredinţează lui Milescu diferite însărcinări diplomatice pe la curţile suveranilor Europei în vederea obţinerii sprijinului necesar recâştigării tronului.

Reîntors Än Moldova prin anii 1667 – 1668 el este amestecat într-un complot împotriva domnitorului Iliaş fapt pentru care este pedepsit cu tăierea nasului.

La 15 ani după moartea sa Neculce îi închina în *Letopiseţul* său un omagiu din care deducem şi poziţia – socială a lui Milescu „... Era un boier anume Neculai Milescu Spătaru de la Vaslui de moşia lui prea învăţat şi cărturar şi ştia multe limbi elineşte slavoneşte greceşte şi turceşte şi era mândru de bogat şi umbla cu povodnici înainte domneşti cu buzdugane şi cu platoşe cu soltare tot sârmă la cai”.

Deosebit de preţioase ne sunt şi mărturiile

2 I. Simionescu, Neculai Milescu în China, Cartea Românească, Bucureşti, 1920.

aduse de unii oameni politici din apusul Europei cu care Spătarul Milescu venise în contact De Pomponne ambasadorul lui Ludovic al XIV-lea la curtea regelui Suediei şi fost ministru de externe cunoscând pe Milescu s-a minunat de „adânca lui ştiinţă” şi „de câte limbi vorbeşte”. „Nici nu mi-aş fi putut închipui zice De Pomponne că un om venit din apropierea ţării tătăuli să cunoască atâtea limbi şi să se priceapă în mate soiurile de probleme când stai de vorbă în el”.

De Pomponne ştia că Milescu se trage din Moldova el îl numeşte „seigneur moldave” – boier din Moldova. Uneori îi spune baron socotind uest titlu ca fiind echivalent cu cel de spătar. De altfel în literatura străină Nicolae Milescu este cunoscut mai mult sub numele lui de boierie decât sub cel de familie. Unii îi spun baron Spallharius alţii numai Spathary în literatura rusă cvvte cunoscut sub numele de Nikolai Gavrilovici Spatari chinezii îi spun MI-Ko-Lai.

Witsen unul dintre cei mai învăţaţi călugări iezuiţi cu care Milescu se împrietenise pe când se nil la la Pekin spunea că „Spatiharius era un bărbat foarte învăţat şi cunoştea de minune latinească”. Împăratul Chinei informat de iezuiţii de la curte l-ar fi întrebat în audienţa avută cum te-a ajuns să ştie atâtea „şi filosofie şi matematică şi trigonometrie”.

Începându-şi studiile la Iaşi la „Academia” domnitorului Vaisile Lutpu continuându-le în şcolile de la Constantinopol unde a avut ca profesor pe învăţatul Gavril Vlasie Nicolae Milescu

a studiat istoria teologia şi filosofia însuşindu-şi în acelaşi timp şi limibile greaca veche (elina) Itreacă nouă slavona turca şi arabă. El a învăţat probabil şi la Universitatea din Paidova (Italia) unde a fost în mod deosebit preocupat de matematici şi ştiinţele naturii.

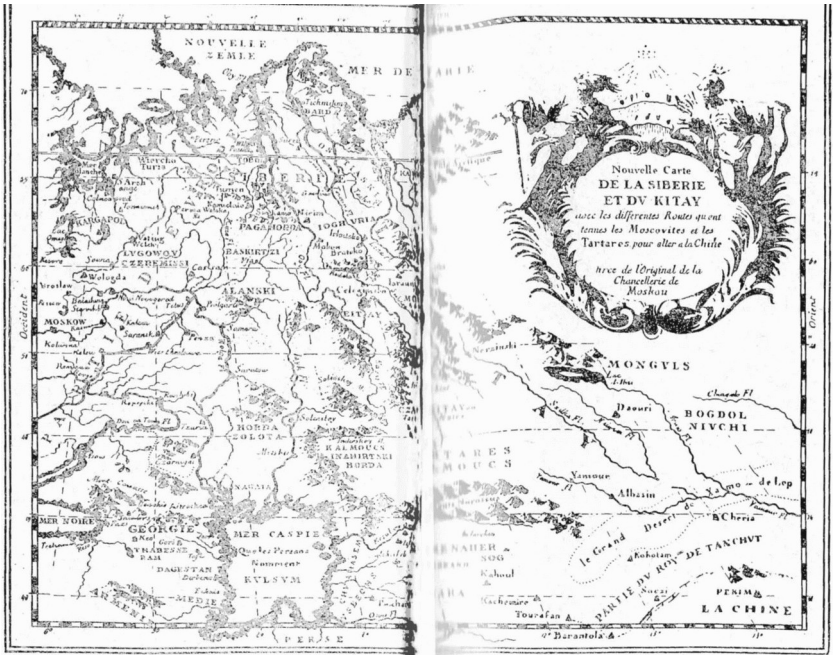

Harta Siberiei executată de in *după schiţele lui Milescu*

Cu o asemenea cultură nu este de mirare că Milescu a avut preocupări în diferite domenii ale ştiinţei. Se pare că el este şi autorul unei cronici româneşti. În timpul şederii sale la Constantinopol susţin unii cercetători Milescu ar fi tradus Biblia din greceşte în româneşte. Manuscrisul acestei traduceri este însă din păcate pierdut. Cele mai importante lucrări ale sale sunt cele din domeniul

geografiei legate mai ales de călătoria sa în China care prezintă şi astăzi un deosebit interes.

Călătorind la Constantinopol la Stettin şi Berlin la Stockholm Paris Varşovia Moscova şi Pekin într-o vreme când asemenea călătorii nu se puteau întreprinde decât în condiţii extrem de anevoioase Milescu se poate număra printre marii călători ai secolului a XVII-lea. Prin natura călătoriilor şi prin numeroasele relatări prezentate în lucrările sale el ar putea fi considerat pe drept cuvânt un „Marco Polo all secolului al XVII-lea”.

Unui om de o asemenea aleasă cultură de o inteligenţă şi de un spirit de observaţie deosebit călătoriile întreprinse şi popasurile prin ţări şi oraşe atât de diferite i-au prilejuit întâlniri şi observaţii deoarece – scrie Neculce – „nu era fire care să nu se folosească de orice putea să-i fie de folos”. O dovadă evidentă din acest punct de vedere o constituie faptul că atunci când aflându-se într-o misiune în Transilvania cu o oştire de 1.000 de oameni el s-a abătut pe la mănăstirea Neamţ făcându-şi timp pentru a cerceta arhivele de acolo şi luându-şi însemnările necesare în vederea alcătuirii unei cronici a Moldovei.

În ianuarie 1671 aflându-se la Constantinopol în preajma mitropolitului Dosoftei al Ierusalimului de a cărui înaltă preţuire se bucura Milescu este trimis la curtea ţarului Aleksei Mihailoviici tatăl lui Petru cel Mare care cerea înaltului nrclat un om învăţat şi priceput în diferite limbi. În recomandarea sa către ţarul Rusiei mitropolitul Dosoftei după ce aarată că Milescu este un „om

foarte învăţat cunoscând latină slavonă şi mai îi les limba greacă" scrie că „a călătorit în multe ţari şi împărăţii ca să se instruiască şi este ca un cronograf în care sunt adunate toate lucrurile lumii. În zadar am căuta alt om ca acesta"...

Milescu traversează Siberia înainte de a pleca în China ca şef al soliei trimisă de ţarul Aleksei călătorie lungă şi grea Milescu ca un adevărat om de ştiinţă s-a informat asupra locurilor prin Eare avea să treacă a cercetat rapoartele oficiale ale solilor trimişi înaintea lui în Siberia Mongolia şi China a consultat descrierile de călătorii din acea vreme etc.

La 25 februarie 1675 Milescu şi însoţitorii săi s-au prezentat ţarului în audienţă de rămas bun.

Apoi înarmat cu documentele necesare Milescu pleacă la Tobolsk de unde urma să-şi înceapă călătoria spre China.

La plecare Spătarul a primit din partea ţarului mai multe instrucţiuni pe care trebuia să le ducă la îndeplinire să afle dacă în viitor vor putea domni relaţii de prietenie între ţar şi bogdihanul (împăratul) Chinei să afle prin ce teritorii şi ulusuori (sate) sau ţinuturi ale nomazilor ar fi mai potrivit de mers din Siberia în China dacă prin acele locuri supuşii ţarului n-ar fi expuşi vreunei primejdii cum ar fi mai bine de călătorit pe uscat pe apă sau prin munţi ce depărtare este de la un oraş la altul de la un ulus la altul. Dacă este vreun drum pe uscat cum se poate merge cu cai sau cu cămile cât se plăteşte pentru transportul cu animale de povară în ce oraş chinezesc de graniţă

se poate ajunge din diferite ulusuri sau localităţi?

Trebuia de asemenea să fie menţionat numărul de poşte mile sau zile de drum care despart un oraş de altul sau un punct de alt punct în teritoriile chineze şi dacă se află un singur drum sau mai multe prin cutare sau cutare oraş în cazul din urmă care din ele ar fi mai scurt şi mai puţin primejdios.

Milescu mai trebuia să consemneze ce fel de oameni locuiesc prin ţinuturile dintre Siberia şi China şi îndeosebi ce principi sunt prin partea locului dacă aceştia sunt sau nu supuşi ţarului dacă se poartă rău cu cazacii şi cu negustorii care trec pe acolo etc.

Instrucţiunile menţionau în continuare că trebuie descris întregul imperiu chinezesc.

De toate aceste probleme Milescu trebuia să se ocupe personal să folosească orice mijloace pentru a afla adevărul şi apoi să-l consemneze cu cea mai mare exactitate în raportul său.

Părăsind oralul Tobolsk la 3 mai 1675 Milescu. Porni pe râul Irtîş în jos cu trei doscianiouri (bărci mari cu catarg pânze şi vâsle).

„Râul Irtîş spune Milescu este tot atât de adârve. I se lat ca Dunărea”. Cu ocazia descrierii acestui rin el face observaţii critice asupra celor afirmate di geografii timpului „Râul Irtîş nu este cunoscut de geografii vechi sau noi greci ori latini deoarece acest râu îşi are izvorul în munţii cei stâncoşi.1 curge prin locuri pustii şi de nestrăbătut. Geografii nu ştiu nimic despre râuri ori despre băştinaşi iar dacă au scris ceva nu sunt

decât basme deoarece ei nu le ştiu decât din auzite”.

Plutind pe Irtîş în jos Milescu ajunge la confluenţa acestuia cu Işimul un râu mare pe care se află numeroase slobozii (aşezări de colonişti) locuite de plugari pentru că valea râului este frumoasă roditoare şi bogată în pete. „Işimul curge în stepă arată Milescu prin care trece drumul de la Tobolsk către Bulhara. Numele râului Irtîş ca şi numele Tobolului şi al Turei şi al altor râuri siberiene nu sunt ruseşti ci tătărăşti fiindcă ruşii obişnuiau să le numească cu numele lor vechi dat de băştinaşii tătari sau ostiaci înainte de cucerirea Siberiei”.

Cu ocazia descrierii râului Irtîş Milescu este preocupat în mod deosebit de flora şi fauna locurilor.

În călătoria sa pe Irtîş Milescu observă formele de relief şi vegetaţia impresionânduri stepa i mai ales pădurile nesfârşite care anunţă apropierea confluenţei cu fluviul Obi. La poalele munţilor menţionează el se aşterne stepa întinsă şi nisipoasă apoi începe pădurea nesfârşită de-a lungul lui Obi care străbate Siberia până la Ocean numită de geografii clasici Codrul Hercinian pădurea se prelungeşte de-a lungul ţărmului oceanului până-n ţinuturile Germaniei şi Franţei şi mai departe aproape de jur-împrejurul lumii. Pe drept cuvânt adaugă el „această pădure este socotită ca cea mai însemnată pădure de pe pământ despre ea vorbind toţi geografii nicăieri nu este însă adt de adâncă şi de întinsă ca în

Siberia”.

De la confluenţa râului Irtîş cu Obi Milescu îşi continuă călătoria împotriva cursului apelor după câteva verste parcurse gheţuri mari cât munţii arată el începând să coboare l-au oprit în loc mai multe zile.

În ziua de 23 mai ajunge la Surgut aşezat pe partea stângă a fluviului Obi. În acest ţinut locuiesc mulţi ostiaci – peste două mii. Din cauza frigului şi a pământului mocirlos în jurul Surgutului nu cresc zăvoaie în schimb se găseşte din belşug peşte pe care locuitorii îl schimbă pe bucate adică pe cereale. De aceea oraşul a fost construit pe coastă care domină râul pentru a-i putea stăpâni pe băştinaşi şi a strânge iasacul (impozitul) de la ei.

Cu o mare bogăţie de amănunte şi într-un stil atractiv Milescu prezintă cursul râului Obi de la izvor până la mare Obi spune el este un râu lung care izvorăşte din îndepărtatele şi fierbinţile stepe de miazăzi şi se varsă în Oceanul îngheţat. Obi este şi foarte adânc deoarece în vreme de furtuna talazurile se ridică ca pe mare adâncime Im începe War çte U mă

Uneori nul se revarsă umplând cu apă bălţile lacurile şi inundând pădurile din apropiere. Râul nu are aceeaşi lăţime peste tot mai jos de Irtîş este cu mult mai lat iar mai sus uneori îngust de numai două sau trei verste. Malurile îi sunt din lut nu din piatră iar stânci nu se văd nicăieri.

Milescu aminteşte de triburile numeroase de nomazi care trăiesc de-a lungul râului de belşuiţul

de peşte care populează apele lui Obi îndeosebi nisetru şi o specie numită *mucsum* foarte bun la gust şi care după cât se pare vine din mare.

„Peşte atât de mult de mare şi de gustos spune el nu poate fi aflat în niciun alt râu”.

O deosebită atenţie o acordă Milescu descrierii (ystiacilor pe care îi prezintă ca «fiind un neam foarte vechi. Deşi formează toţi un singur neam iau aceeaşi credinţă ostiacii vorbesc limbi diferite încât cu greu se pot înţelege unii cu alţii. Istoricii greci şi latini deşi îi cunoşteau numai din auzite îi numeau *ihtiofagi* adică mâncători de peşte.

Unii dintre ei mănâncă peşte crud alţii îl fierb sau îl usucă. Ei nu cunosc sarea nici pâinea şi se hrănesc numai cu peşte şi cu o rădăcină albă nuntită *susak* pe care o culeg vara o usucă şi o mănâncă iarna.

Ostiacii locuiesc în iurte şi nu pescuiesc numai pentru hnană din pielea peştilor ei îşi fac haine încălţăminte şi pălării pe care le cos cu maţe de peşte. Se folosesc de nişte bărci de lemn foarte uşoare în care încap 5 – 6 inşi. Poartă întotdeauna arcuri şi săgeţi ca să fie în orice clipă gata de luptă.

Relatările lui Milescu privitoare la această populaţie reprezintă prima descriere a ostiacilor făcută de cineva.

Râul Enisei este prezentat mai sumar deoarece Milescu nu a navigat pe el decât două zile după care a pornit pe Tunguska (Angara) în amonte până la „Marea Baikal”.

De la Icniseisk până la Krasnoiarsk drumul ţine zece zile pe uscat iar pe apă plutind în susul râului trei săptămâni.

De-a lungul drumului se întâlnesc arată Milescu nenumărate sate ruseşti şi căzăceşti.

Scriind lui Matveev şeful departamentului afacerilor externe o scrisoare din ţinutul Eniseiului Milescu spune printre altele „Partea locului este foarte mândră aducându-mi aminte de Moldova iar fluviul Enisei un râu mare şi frumos de Duv a n-are.

Oricât de departe se afla Milescu în acel moment de Moldova şi oricât de mult părea înstrăinat de ţară din mintea lui nu se putea şterge amintirea plaiurilor patriei unde şi-a petrecut copilăria şi o parte dintre cei mai frumoşi ani ai tinereţii.

La 18 iulie spre seară expediţia părăseşte Ieniisetskul. Luptând cu valurile iuţi ale râului ea ajunge la gura râului Tunguskla (Angara de Jos) un râu vijelios care curge prin ţinuturi pietroase în calea să apar repezişuri împotriva cărora expediţia este nevoită să lupte din greu.

Trecând prin Irkutk tot pe Angara Milescu ajunge peste patru zile la „Marea Baikal”. Din acest loc porneşte râul Angara pe ale cărui maluri ne înalţă dealuri mari şi stâncoase acoperite cu pikluri.

Din descrierea făcută de Milescu rezultă că Maikalul este foarte îngust la locul de unde porneşte râul Angara aici nu se află niciun loc de debarcare fiindcă nu există nimic altceva decât

toaste şi stânci. Pentru cel care se află pentru prima oară în aceste locuri tabloul este înspăimântător pretutindeni nu vezi decât munţi înalţi i înzăpeziţi păduri de nepătruns şi prăpăstii adânci. „Baikalul nu a fost cunoscut povesteşte el nici de geografii vechi nici de cei noi. Aceştia au descris lacuri şi mlaştini mult mai neînsemnate dar despre marele Baikal n-au povestit nimic”. De aceea Millescu îl descrie cu multe amănunte fiind unul dintre cei dintâi exploratori ai. K’ostui lac întins şi adânc mai mare în suprafaţă decât Moldova.

„Baikalul spune el se poate. Numi mare din pricină că din el iese râul Angara care mărindu-se cu alte gârle şi râuri cu râul Enisei împreună ajunge în Oceanul cel Mare. Poate fi numit mare I pentru că îşi amestecă apa cu oceanul şi că nu mate fi înconjurat lesne şi din cauză că are o n-are lungime şi lăţime. Poate să i se spună însă i lac pentru că apa lui este bună de băut şi nu sie sărată”.

Solia şi-a continuat apoi călătoria pe una din vie nouă guri prin care apele râului Selenga se mrsă în Baikal ajungând în satul Ilimsk la sfârâiţul verii când încep să sufle vânturile reci însoile de ninsoare şi zloată. Vâslaşii cazaci din în lisei să care-l întovărăşeau au venit cu toţii la el cerându-i voie să se întoarcă acasă spunându-i că dacă ar trebui să meargă mai departe nu ar mai avea timpul necesar să ajungă acasă întrucât lacul avea să îngheţe şi avea să fie bântuit de furtuni înfricoşătoare. Ar fi astfel nevoiţi să ierneze

dincolo de „mare” (de Baikal) şi să moară de foame.

Toamna fiind târzie şi vremea înăsprindu-se Miletscu a dat drumul cazacilor să se întoarcă acasă cu vasele trimiţând prin ei ţarului la Moscova o scrisoare.

La Selenghinsk se termină călătoria în Siberia şi începe călătoria prin Mongolia. „Neamul mongol arată Milescu începe de la râul Amur din câmpie şi se întinde între China şi Siberia până la ţara buharilor şi în Indii. Mongolii fac comerţ cu cazacii cărora le vsud cai cămile şi alte animale precum şi tot felul de mărfuri aduse din China iar de la ruşi cumpără blănuri de samuri şi alte lucruri”.

Caravana urcă şi coboară tot timpul printre munţi şi dealuri străbate câmpii întinse lipsite de orice fel de vegetaţie încât”. nici foc n-ai cu ce face” şi taie ape în curmeziş. E o grea încercare pentru expediţie. Din această cauză şi notele de călătorie ale lu’ (i Milescu devin lapidare.

La sfârşitul lunii decelmibrie Milescu notează „Am avut ninsoare ger şi mâncare proastă”. Ziua întreagă şi-a petrecut-o lângă râul Argun ca să se poată odihni şi hrăni vitele fiindcă atât caii cât şi cămilele aproape ologiseră astfel că oamenii au trebuit să le facă „paipuci” de papură. Lemne nu au avut decât ceva sălcii uscate.

Vorbind de marile râuri ale Siberiei Milescu a rată că dintre acestea doar Lena se află în stăpânirea ţarului de la izvoare şi până la gura prin care se varsă în mare căci cursurile celorlalte

râuri – Irtîş Obi Enisei Amur şi Selenga – sunt stăpânite şi de neamuri străine.

În munţi şi de-a lungul râurilor se găsesc cei mai buni samuri din Siberia cunoscuţi sub numele de samuri de Lena *Dahur* sau *Sobatki*. Mulţi samuri trăiesc şi pe malul mării dar scrie Milescu au rămas încă unele locuri necercetate de vânători. Frumuseţea blănii samurului vine odată ni zăpada tot aşa cum i se duce odată cu ea. Samurul este un animal a cărui blană vechii greci vi romani o numeau probabil „lâna de aur" şi pe rare argonauţii au căutat-o după ce au trecut Pontul Euxin (Marea Neagră).

Ajungând în valea râului Argun afluentul Amurului Milescu atinge graniţa dintre Siberia vi Ghina dar expediţia reintră pe teritoriul siberian.

Argunul arată el izvorăşte din marele lac I alai ca şi Angara din Baikal şi curge până departe de la miazăzi la miazănoapte.

Călătoria lui Milescu devine de acum încolo tot mai anevoioasă căci la greutăţile drumului se adaugă şi nesiguranţa aprovizionării cu merinde ea şi dificultatea de a face rost de cai. Pe deasupra oboseala este atât de mare încât cămilele şi caii nemaiputând merge cad şi rămân în drum.

La 13 ianuarie 1676 atingând din nou graniţa dintre Siberia şi Ghina Milescu a fost întâmpinat de solii trimişi de el mai dinainte n frunte cu reprezentantul său Milovanov aceştia erau însoţiţi de mai multe căpetenii chineze şi de 600 de oameni.

De aici începe partea a doua a călătoriei spre

Pekin.

După zece zâle de la locul unde Milescu poposise a venit şi mai marele (căpetenia) regiunii în fruntea a 200 de soldaţi. În acest loc de popas s-au purtat timp de trei luni discuţii între cele două părţi asupra ceremonialului care trebuia respectat de Milescu atunci când urma să se prezinte în faţa împăratului.

Călătoria spre Hanbalâk (Pekin) a început la 17 aprilie 1676 din satul Pacigorsk de pe râul Naun. Milescu îşi face zilnic note. El îşi înseamnă râurile afluenţii Naunului care izvorăsc din munţii ce despart Manciuria de marele deşert Gobi colţul de pustiu prin care trece stepele cu iurtele mongole etc. La 21 aprilie tretcând râul Korghei care este foarte repede şi cu apă limpede Milescu traversează partea răsăriteană a pustiului Gobi. „În drum scrie el este numai nisip în care caii se afundă plana la genundhi”.

Călătorind prin stepe întinse uscate fără niciun pom solia condusă de Milescu ajunge la râul Saramura (Amurul Galben) numit astfel din cauza apelor sale tulburi. După trecerea râului Lohan nisipurile încep să dispară luându-le locul pădurile iar ţinutul devine muntos. Iurtele mongole se împuţinează luându-le locul casele zidite care aparţin chinezilor ce se ocupă cu munca câmpului.

La *9* mai Milescu ajunge în regiunea munţilor unde pot fi văzute numeroase peşteri săpate de mâna omului. La amiază oamenii s-au odihnit h poalele munţilor unde creşteau meri peri viţă de

vie. Râurile şi izvoarele erau bogate în peşti şi r. Ici care se găseau pe sub pietre. Din cauza ţii vi lor şi leoparzilor numeroşi care trăiesc în munţi) v care atacă nu numai vitele ci şi oamenii şalele sunt împrejmuite cu valuri de pănuânt. În laivtrul de noapte al oamenilor lui Milescu se aprind locuri şi se trag din toate armele spre a speria animalele sălbatice. Caravana ajunge la Sinfen-kul adevărată cetate clădită în granit cel dintâi oraş. Situat la adăpostul marelui zid chinezesc zid pe care Milescu îl descrie cu multe amănunte. „Zidul scrie el începe la Marea de răsărit şi înconjoară toate ulusurile imperiului chinezesc pe o lungime neîntreruptă de 1.500 verste (1.000 mile). Ivi urcă peste stânci şi munţi înalţi şi coboară prin văi adânci şi înguste. Zidul este clădit la temelie din bolovani mari de granit necioplit deasupra cărora s-a zidit cărămida.

Când chinezii vorbesc despre el spun că atunci când a fost clădit în munţi n-a mai rămas piatră în pustiuri «n-a mai rămas nisip în mări apă iar în păduri copaci”.

La 11 mai el părăseşte oraşul Sinfen-kul şi după a se verste de mers ajunge la altă cetate zidită tot din piatră „cu mulţi locuitori înăuntru) v în împrejurimi”. „De fapt spune el oriunde poate ajunge ochiul omului se văd oraşe şi sate i oriunde sunt sate se văd sumedenie de pomi roditori de toate felurile. Ţinutul priai care am mers era pretutindeni lucrat. Peste tot am văzut ogoare) v grădini pe dealuri înalte se zăreau temple uriaşe şi zugrăvite”.

Milescu în capitala Chinei

De la Naun la Pekin Milescu a mai făcut *29* de zile.

„În cetatea împărătească am intrat arată el tocmai la amiază”.

„În jurul oraşului Pekin spune Milescu sunt 12 porţi mari şi prin ele sosesc din toată împărăţia chineză o mulţime de oameni de toate rangurile. Aici vin toţi boierii şi dregătorii şi acei care se înscriu printre învăţaţi deoarece de orice rang ar fi un bărbat el trebuie să vină la Pekin căci oraşul este fruntea întregii împărăţii şi de aici se împart fiecăruia dregătorii şi ranguri. Din acest oraş porneşte toată puterea şi în el se adună bogăţiile din toată împărăţia chineză şi în el se ţin toate mezaturile de mărfuri iar tot ce se găseşte în împărăţia chineză se adună din belşug aici. Nu se poate să nu găseşti în oraş tot ceea ce este de trebuinţă fie pentru viaţa de huzur fie pentru muncă. În oraş este mare mulţime de oameni de toate rangurile străini kizilbaşi buharani şi tătari iar în afara oraşului se află şapte moschei după legea mahomedană şi musulmană…

Şi cu toate că oraşul Pekin este construit pe un loc neroditor totuşi omul găseşte aici orice şi-ar dori şi de aceea chinezii au o zicătoare care spune că «deşi la Pekin nu rodeşte nimic totuşi se găseşte orice». Oraşul are şi o mahala adică mai multe gospodării în jurul oraşului şi încă o aşezare mare ca şi când ar fi un al doilea oraş în care locuiesc o mulţime de urcanţi căci bogdoiţii i-au mutat pe aproape toţi chinezii sau urcanţii în afara

oraşului… şi în aceste mahalale din afara oraşului sunt tot felul de mărfuri şi tot ic este în oraş se găseşte şi acolo.

Oraşul Pekin are în partea de miazăzi două ziduri de o construcţie puternică şi se povesteşte că pe aceste ziduri pot alerga fără nicio piedică 12 călăreţi atât sunt de late căci între ziduri au turnat pământ pe care l-au bătătorit…

Noaptea în oraşul Pekin veghează străji pe ziduri şi pe uliţe iar ziua străjuiesc în faţa porţilor eunuci care adună taxele de la toţi aceia care intră în oraş însă de la străini nu iau nimic… În oraşul Pekin puţine sunt uliţele care să nu fi fost temute cu piatră iar pe uliţe se află săpate fântâni şi de amândouă părţile sunt săpate şanţuri mari îndreptate spre râuri şi lacuri. Şi când plouă prin aceste şanţuri se scurge apa de pe uliţe şi ulicioare iar din curţi apa de ploaie se scurge în uliţe tot pe nişte tuburi”.

„În oraş sunt înălţate pentru unii boieri palate mari care cu toate că nu sunt asemănătoare cu palatele mari de piatră şi de marmură din Europa lotuşi sunt mai presus prin curăţenie şi prin întindere. De asemenea sunt clădite în oraş băi de piatră şi grădini frumoase pentru desfătarea oricui iar în grădini au ridicat cu mâna lor dealuri artificiale unde benchetuiesc şi se desfată tot timpul verii… numai cu lemnele de foc o duc

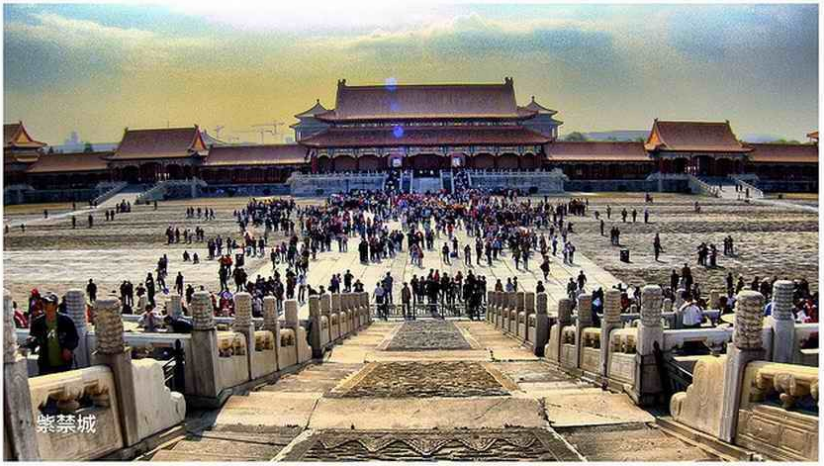

Interiorul palatului din Pekin

Foarte greu la Pekin dar au piatră neagră care aride ca lemnul[3]-şi cu care încălzesc locuinţele. Şi unii au sobe făcute pe sub podea şi cu acestea se încălzeşte toată casa…

Cetatea cea roşie împărătească clădită în Pekin este mai mică decât aceea clădită la Nankin însă este mai frumoasă decât ea şi mai desfătătoare dar… prin măreţie şi prin frumuseţe ea întrece toate cetăţile împărăteşti europene în cetate se intră prin poarta de miazăzi. Şi aici se află palate minunate grădini mari păduri pâraie şi dealuri făcute de mâna omului pentru orice desfătare împărătească.

În partea cetăţii în care trăieşte împăratul sunt mulţi lei de marmură fel de fel de coloane şi stătui de o măiestrie cu totul deosebită poduri şi chioşcuri minunate şi multe alte lucruri cu mult

3 Este vorba de cărbunii de pământ pe care chinezii i-au cunoscut de foarte multă vreme.

meşteşug făcute spre desfătare şi plăcere. Palatele lor nu sunt clădite după obiceiul nostru nici chiar cele de piatră zidurile sunt de cărămidă dar tavanul de lemn este sprijinit pe coloane înalte rotunde sculptate şi aurite iar grinzile sunt voipsite. În felurite culori. Prin tot oraşul curge un râu adus de departe şi desfăcut în multe braţe peste care sunt clădite poduri minunate de marmură. Tot ce se face mai minunat şi mai bun pe pământul Chinei arată Milescu în această cetate împărătească se află”.

O bună parte din timpul şederii sale în capitala marii împărăţii chineze Milescu l-a consumat în discuţii purtate cu reprezentanţii împăratului care îi pretindeau că scrisorile trimise de ţar să-i fie prezentate bogdihanului de către ei şi nu de dl. După lungi discuţii Milescu pare a fi cedat altfel ar fi fost obligat să se întoarcă la Moscova cu scrisorile ţarului neprezentate.

Gând fu prezentat împăratului notează Milescu toţi dregătorii erau îmbrăcaţi în veşminte militare de aur. Ca să ajungă la acesta el trecu peste cinci poduri aceleaşi peste care trecuseră mai înainte când fuseseră la închinare şi peste podul de mijloc pe care se aflau doilei uriaşi turnaţi în bronz... Ajuns la scara de marmură cu 18 trepte urcară în cerdacul din faţa sălii celei mari „podit cu marmură de jur-împrejurul căruia se ridică postamente de marmură pe care se află vase de bronz pentru ars arome în ele

Vechiul observator astronomic din Pekin

Fiind mirodenii cu mireasmă dulceagă care se aprind când intră împăratul în sală. De amândouă părţile sălii celei mari sunt 20 de străjeri cu arcuri şi suliţe. Sala în care se afla tronul foarte mare era înaltă de 84 de picioare şi clădită din cărămidă. Acolo se află 18 coloane de lemn aşezate pe două rânduri patru poleite cu aur şi celelalte vopsite în roşu. Grosimea unei coloane este de două ori lungimea unui braţ de om. Tavanul are cioplituri măiestrite şi e lucrat cu zugrăveli şi poleială de aur. În mijlocul sălii în faţa tronului marelui han atârnă un policandru de cleştar. Tronul lucrat după moda turcească este cioplit în lemn şi aurit foarte larg cu scări multe care duc către el. Sala e împodobită cu covoare mari de toate culorile. În faţa tronului de amândouă părţile se văd uşi care dau în coridoare…”

Când Milescu fu prezentat împăratului acesta’s ia pe tronul său şi după ce se termină ceremonialul oaspetele fu călăuzit pe partea stângă a sălii şi adus înaintea acestuia. În sală se

aflau cam trei sute – de mandarini cu pene de păun (la pălărie). La dreapta marelui han erau kolaii (sfetnicii) iar în spatele lui patru oşteni cu săbii i lănci. Pe lănci erau legate tuiuri roşii din păr de coadă de cal şi dedesubtul acestora cozi de tigru.

În audienţa pe care a avut-o Milescu a fost întrebat de împărat despre sănătatea ţarului câţi ani are cât de înalt este de când domneşte.

Solia lui Milescu nu a avut însă rezultatele dorite. Se pare că insuccesul s-ar fi datorat faptului ia Milescu nu a acceptat tot ceremonialul complicat ce se cerea a fi executat considerându-l ca o înjosire adusă demnităţii lui de trimis şi reprezentant special al ţarului întregii Ruşii. De aceea MI-Ko-Lai cum îi spuneau chinezii nu a Lisat amintiri prea plăcute la curtea împăratului.

Cât timp a stat la Pekin Milescu nu s-a mărginit numai la discuţiile cu mandarinii asupra ceremonialului de la curte el a folosit toate împrejurările pentru a afla cât mai multe. Discută zilnic filosofie şi istorie cu iezuiţii intră în legalii rit cu reprezentanţii portughezi şi olandezi se documentă asupra vieţii de la curtea imperială asupra obiceiurilor etc.

După o şedere de mai bine de două luni Nicolae Milescu părăseşte Pekinul. Întoarcerea s-a făcut aproape pe acelaşi drum pe care venise.

La Moscova ajunge la 5 ianuarie 1678 după moartea ţarului Aleksei Mihailovici din cauza unor intrigi de la curte el este privit cu răceală de noii conducători ai Cancelariei soliilor.

Rezultatele călătoriilor lui sunt remarcabile şi recunoscute ca fiind deosebit de elocvente. Drumul urmat de el este descris cu multe amănunte şi cu o precizie uimitoare pentru vremea aceea iar descrierile sale geografice suscită şi astăzi un mare interes fiind uşor şi cu plăcere citite.

Milescu nu a fost însă numai un scriitor talentat un călător neobosit şi un adevărat explorator el a fost în acelaşi timp un diplomat iscusit şi un capabil şef de expediţie. Cu o deosebită pricepere el a ştiut să ocolească sau să înlăture piedicile ce i-au ieşit în cale fie din partea oamenilor fie din partea natiurii. Siberia din secolul al XVII-lea era un ţinut puţin cercetat şi cunoscut locuit de numeroase triburi nomade ce se duşmăneau crunt între ele. A le câştiga prietenia sau a le înfrunta nu era lucru uşor.

Milescu s-a dovedit în lunga sa călătorie un eminent cercetător şi observator. Cu o deosebită conştiinciozitate el şi-a notat zilnic datele cu privire la popoarele întâlnite la locurile şi la formele de relief la râurile lacurile la floră şi faună pe care le-a descris simplu dar plin de pitoresc.

O atenţie deosebită a acordat-o el descrierilor etnografice care cuprind informaţii asupra felului de viaţă portului obiceiurilor şi limbii populaţiilor întâlnite kaimanţi kaknuci karaganţi sanevtizi ostiaci tătari ş.a.

Materialul etnografic rânduit diupă un anumit plan arată maturitatea de gândire a lui Milescu i concepţia lui înaintată în problemele istoriei

concepţie umanistă caracteristică personalităţilor lulminate de spiritul adevărului ai dreptăţii.

S-ar putea afirma că contribuţia lui Milescu la cunoaşterea ţinuturilor de la nord de marele zid chinezesc şi până la graniţa cu Siberia se bucură de prioritate de originalitate fiind cu totul inedită.

Scrierile lui Milescu – *Jurnal de călătorie în China* şi *Descrierea Chinei* – sunt opere care s-au bucurat la vremea respectivă de un larg răsunet european. Ele au trezit un interes major în rândurile cercetătorilor de mai târziu fiind traduse în multe limbi de largă circulaţie.

Informaţiile date în *Jurnalul de călătorie în China*[4]-privitoare la Siberia sunt atât de veridice încât după mai bine de 200 de ani ele au fost folosite la corijarea unor hărţi întocmite asupra tvestei părţi a Asiei iar linia ferată transsiberitmă parcurge în unele locuri drumul pe care Milescu îl străbătuse.

Milescu a întocmit şi o hartă a ţinuturilor prin care a călătorit – Siberia Mongolia şi China – dar ea s-a pierdut ajungând să fie cunoscută după o copie întocmită de francezul Philip d'Avril şi tipărită la Paris în anul 1692[5].

În afară de însemnările sale de drum prin Siberia Milescu a întocmit şi note asupra drumului parcurs de el prin China precum şi asupra celor

---

4 Jurnal de călătorie în China a fost tradu-s în româneşte în Anaîele Academiei Române încă din anul 1880 de Oh. Sion. Mai multe copii din lucrările sale $e găsesc în arhivele ruseşti dm Leningrad.

5 Philip d'A vrii, Călătorie în diferitele state ale Europei şi Asiei pentru a descoperi un drum nou spre China, Paris, 1692 (lucrare scrisă în limba franceză).

văzute în timpul şederii sale în capitala marelui imperiu redate în cea de a doua lucrare a sa de călătorie *Descrierea Chinei*.

Notele acestea nu sunt însă simple însemnări geografice. Milescu a descris hotarele şi vecinii Chinei întinderea căile fluviale şi de uscat relieful viaţa şi obiceiurile locuitorilor oraşele şi capitala statului marele zid chinezesc provinciile statului chinez etc.

Scriitorul şi cercetătorul Baddeley care a tradus în limba engleză opera lui Milescu în anul 1919 are cuvinte de apreciere elocvente la adresa ei

„Putem fi îndreptăţiţi să ne întrebăm dacă scrisul lui plin curgător şi limpede adevărul istoric din călătoria lui în curmezişul Asiei urmată de popasul plin de peripeţii la Curtea din China nu reprezintă în afară de valoarea sa pentru literatura rusească şi o contribuţie la cunoştinţele politice şi geografice”[6].

Într-adevăr opera lui Milescu surprinde mul tilateral aspectele vieţii poporului chinez fiind considerată ca o monografie exemplară pentru acele vremuri.

Expunerea sistematică a materialului se exprimă în oiinduirea lui pe capitole şi subcapitole. Prima parte a lucrării în 20 de capitole înfăţişează istoria geografia economia administraţia de stat problemele militare şi etnografice. Cea de a doua parte cuprinzând 38 de

---

6 După I. Simionescu, Nicolaţ ^ilçsçiç Chirţa, Cartea Românească, Bucureşti, 1920,

capitole este „o descriere deosebită a tuturor celor 15 provincii chineze care le sunt oraşele de capitală şi cele mai mici decât acestea ce râuri şi munţi se găsesc în ele ce sălbătăoiuni se află acolo ce fel de roade le dă pământul”. Ultimele două capitole tratează de fapt despre Coreea şi Japonia. Urmând planul expunerii generale din prima parte a lucrării Milescu realizează mici monografii ale provinciilor.

Bogăţia informaţiei din *Descrierea Chinei* ne face să presupunem că autorul ei nu s-a mărginit la observaţiile personale culese în timpul călătoriei prin această ţară el a stat de vorbă cu mulţi oameni cunoscători ai Chinei şi a consultat unele lucrări contemporane aflate la Pekin[7]. Milescu este înzestrat cu o admirabilă capacitate de a observa lucrurile şi de a extrage din faptul cotidian idei generalizatoare semnificaţii. Prezentându-i pe chinezi ca „oameni sănătoşi din fire obişnuiţi cu munca încă din anii tinereţii” iar ogoarele lor „lucrate peste tot încât nu poţi afla o altă ţară în care câmpiile să fie aşa de întinse şi rânduite ca cele îngrijite de măiestria chinezească” el con

7 Acest fapt i-a determinat pe unii cercetători occidentali să-i conteste lui Milescu paternitatea asupra Descrierii Chinei.

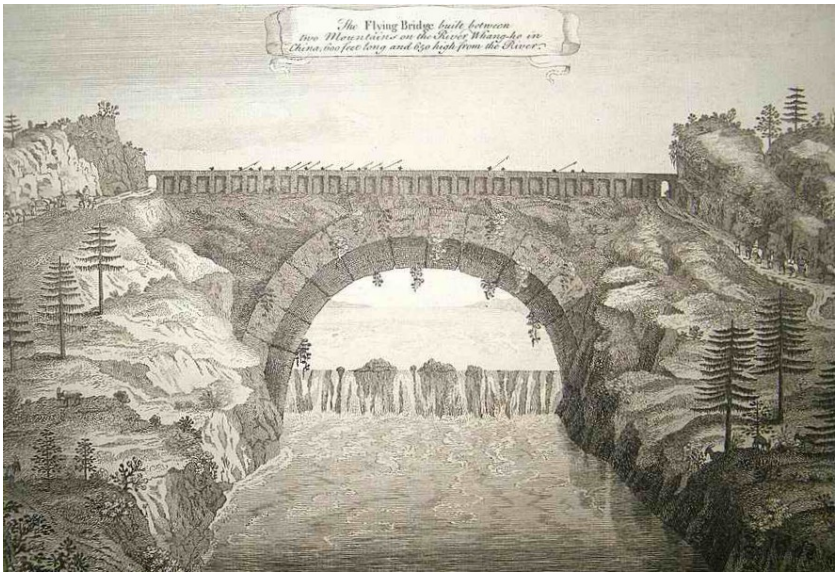

„Podul zburător” peste Fluviul Galben (*după arh. Kircher*) descris de Milescu

Chide asupra hărniciei şi talentului poporului chinez. Tot astfel relatând despre faptul că chinezii „au tunuri de fier născocite din vechime” Milescu adaugă că firea lor „nu este plecată spre fapte războinice şi ei sunt mai ales plecaţi către lucrarea pământului către negoţ şi alte îndeletniciri”. De aceea „treburile militare nu le iubesc şi nu se îndeletnicesc cu ele pentru că la ei este mare necinste pentru un om să înveţe meşteşugul războiului” căci „ceartă şi războiul sunt apucături de fiară” K

Varietatea cunoştinţelor pe care ni le comunică Milescu în cartea sa probează fundamentul niinţific erudiţia învăţatului moldovean care prin modul în care-şi elaborează opera prefigurează prvfilul cercetătorului modern.

Alături de *Jurnalul de călătorie Descrierea Chinei* păstrează şi astăzi ceva din prospeţimea observaţiei din adevărurile pe care autorul lor le consemna cu câteva secole în urmă»

Nicolae Milescu ocupă astfel un loc deosebit de important în istoria cunoaşterii Asiei şi el nu stă prin nimic mai prejos faţă de alţi mari călători i exploratori ai continentului din timpul lui sau i li iar din timpurile mai apropiate de noi.

„Situaţia şi faima lui scrie Baddeley este unică... (! Cea ce a scris el înseamnă un întreg bogat în informaţii topografice ale Asiei de nord remarcabil prin întindere şi precizie pentru timpul când îi fost scris este fără comparaţie în istoria literaturii ruse. Mai mult dacă lăsăm la o parte China v fără comparaţie chiar în literatura lumii”[8].

Nicolae Milescu a jucat un rol deosebit şi în dezvoltarea culturii româneşti înlesnind trimiterea din Rusia în Moldova a utilajului necesar înliinţării unei tipografii. Trebuie subliniat faptul îi în tot timpul călătoriei sale în Siberia şi China Milescu nu şi-a uitat nicio clipă ţara. Prin slujba pe care o avea la Ministerul de Externe al Rusiei dar şi prin corespondenţa cu domnitorii din ţările române el cunoştea bine situaţia politică a acestora abuzurile săvârşite de turci etc. Năzuinţa lui era eliberarea ţărilor noastre de sub dominaţia otomană.

Este o mândrie pentru noi că un român în persoana lui Nicolae Milescu Spătarul este socotit că un pionier în istoria cunoaşterii Siberiei i Chinei o personalitate strălucită a vremii sale şi

---

8' Dupa I. S i m i o n e s c u, op. cit.

una din figurile cele mai proeminente din istoria descoperirilor geografice.

2

Stolnicul Constantin Cantacuzino – călător şi primul autor al unei hărţi româneşti învăţatul boier muntean Constantin Cantacuzino Stolnicul s-a născut în anul 1650 în familia Cantacuzinilor poate cea mai puternică şi mai influentă familie boierească din Ţara Românească a secolului al XVII-lea.

Încă de la vârsta de 15 ani viitorul cărturar este trimis să studieze la Constantinopol şi apoi la cunoscuta universitate din Padova. Disciplinele pe rare le-a studiat în înaltele şcoli i-au permis să-şi însuşească nu numai vaste cunoştinţe ci să-şi formeze precepte şi idei noi în spiritul umanismului pe care-l profesau dascălii săi de la şcolile amintite.

Reîntors în ţară Constantin Cantacuzino manifestă înalte preocupări intelectuale. Pasionat de istoria patriei sale stolnicul adună şi studiază vechi înscrisuri şi cronici din ţară şi din străinătate re» uşind să dea la iveală mai târziu cunoscuta sa cronică *Istoria Ţariţ figmaneşti*.

Ca unchi ai domnitorului Constantin Brâncoveanu stolnicul Cantacuzino conduce un timp din umbră politică Ţării Româneşti dar amestecat în certurile politice dintre taberele boiereşti este ţinut mai la o parte de către domnitor. După uciderea lui Brâncoveanu la Constantinöpol (1714) la tronul Ţării Româneşti ajunge fiul stolnicului Ştefan Cantacuzino. În 1716

însă tatăl şi fiul vor împărtăşi aceeaşi tristă soartă ca şi Brâncoveanu chemaţi la înalta Poartă ei vor fi aruncaţi gâdelui.

În afară de cronica sa stolnicul Cantacuzino a întocmit şi o hartă a Ţării Româneşti *prima hartă cunoscută executată de un român*.

Cornelio Magni din Parma un erudit pentru vremea sa care întovărăşea în 1672 oastea turcească ce se îndrepta spre Polonia întâlnindu-l pe stolnicul Constantin Cantacuzino cu care a vorbit italieneşte crede că boierul muntean „a învăţat în Franţa şi în Anglia dovedindu-se om de mare talent şi cunoştinţe literare”[9]. Iar agentul diplomatic suedez Hylteen care l-a cunoscut de asemenea pe stolnic se exprimă astfel despre el» Sunt câţiva boieri cuminţi şi cărturari – mai ales contele Cantacuzino un bătrân cinstit care prin studii şi călătorii în străinătate a căpătat o mare experienţă şi o mare ghibăcie”[10].

Un călător englez trecând spre Orient în 1702 vizitează şi Ţara Românească rămânând impresiimat de felul cum se poartă domnitorul (Constani în Brâncoveanu) cu străinii» precum şi De învăţatul unchi al lui Brâncoveanu stolnicul Cantacuzino care „a călătorit în multe părţi ale Europei”.

Îndemnul hotărâtor de a întocmi harta Ţării

---

9 N. lor g a, Un. călător italian în Turcia fi Moldova, în Istoria Românilor in chipuri fi icoane t Craiova, 1921.

10[8] G. Pa$cii, Istoria literaturii rçmane (stct XVII), Iaşi, 1922,

_ N. Iorga, „Cultura", Cluj, 1934.

_ ti. Vâlsan, op. cit.} ,p. 19.

_ Nouă şi îngrijită descriere a principatului Moldovei desenată de Dimitrie Cantemir (lb. latină).

Romaneşti i-a venit lui Constantin Cantacuzino probabil din partea prietenilor săi Iosm Comnen şi I frisant Notară unii dintre cei mai mari învăţaţi. I timpului. De aceea şi numele acestor cărturari străini figurează în legenda hărţii.

Hrisant Notară a dus harta stolnicului la Padova şi a înlesnit tipărirea ei (1700). După apariţie harta s-a răspândit foarte repede în cercurile ştiinţifice din numeroase ţări din apusul şi răsăritul Europei. Epigrafistul englez Edmond Chishult a folosit harta în călătoria făcută în Valahia în anul 1702 Meletie profesorul lui Diimitrie Canleimir a folosit-o cu ocazia întocmirii unei geölt rafii generale tipărite însă mai târziu după moartea autorului la Veneţia.

— Lucrare în care harta stolnicului este de două ori amintită.

În 1707 Hrisant Notară devenit mai târziu natriarh al Ierusalimului aminteşte şi el în unele Lucrări ale sale de această hartă.

Interesant este faptul că fostul secretar al lui (ionstantin Brâncoveanu Del Chiaro reproduce. *Şi* el în lucrarea sa *Istoria della rivoluzioni della Vallacbia* (Veneţia 1718) harta stolnicului Cantaarzino pe care inisă o reduce în dimensiuni transcriind în acelaşi timp în limba italiană denumirile. (Cu această ocazie s-au produs unele greşeli de transcriere). V r

Nu este exclus ca şi D mi trie Cantemir să fi cunoscut harta stolnicului încă de pe vremea când îşi făcea studiile la Constantinopol. Felul în care Cantetnir redă în harta Moldovei terminată

111.1716 râurile munţii pădurile oraşele etc. Dovedeşte influenţa hărţii lui Cantacuzino. Deşi Cantemir nu pomeneşte nimic despre acest lucru.

Geografii şi istoricii români n-au avut cunoştinţă multă vreme nici de harta stolnicului Cantacuzino descoperită la British Museum din Londra abia după primul război mondial şi nici de harta lui Dimitrie Cantemir descoperită la Paris de către profesorul G. Vâlsan.

Harta lui Constantin Cantacuzino este construită la dimensiunile 132/ 64 cm. – fiind întocmită pe 4 foi lipite pe pânză.

În colţul din stânga sus într-un medalion se află chipul lui C. Brâncoveanu iar în dreapta este trecută legenda cu următoarele menţiuni

1. Ungrovalahia împărţită în 17 judeţe
2. Executantul (stolnicul Cantacuzino)
3. În folosul lui Ioan Comnen
4. Închinată lui Constantin Brânicoveanu.

În colţul din stânga jos se poate citi Padova 1700.

Deasupra acestei indicaţii într-un pătrat sunt arătate în limbile greacă şi latină numele dealurilor locul unde se fac vinurile bune în Muntenia.

În colţul din dreapta jos este trecută legenda semnelor grafice întrebuinţate în hartă în limbile greacă şi latină.

Harta stolnicului Constantin Cantacuzino prezintă Muntenia din punct de vedere fizic economic politic şi arheologic. Ca elemente fizice sunt înfăţişaţi munţii şi dealurile sub formă de

muşuroaie sau movile râurile şi pădurile.

Pe hartă sunt trecuţi de la vest la est în limbile greacă şi latină munţii Tismanei Bistriţei (N/ iei Câmpulungului Leaotei Bucegilor. Numele de munţi sunt date în legătură cu aşezările sau vârf urile de pe versantul muntean al Carpaţilor. Astfel se explică de ce în loc de munţii Cernei şi munţii Vâlcan sunt notaţi munţii Tismanei şi în loc de munţii Făgăraşului sunt trecuţi munţii (timpulungului.

Dealurile sunt trecute pe hartă fără niciun nume.

Râurile mai importante simt redate prin două linii paralele iar celelalte printr-o singură linie. Mai sunt figurate unele lacuri şi bălţi şi unele fânt lui.

Cursul Dunării este înfăţişat cu aproximaţie Halta Ialomiţei şi cea a Brăilei nu sunt prezentate pe hartă. În lungul Dunării sunt redate Porţile de l iar şi mai multe ostroave.

Pădurile simt înfăţişate sub formă de grupuri de copaci. Din hartă reiese că pădurile ocupau o bună parte din suprafaţa ţării (întreaga regiune muntoasă de la Orşova până la hotarul Moldovei) se mai întâlnesc apoi numeroase masive în unele regiuni iar păduri mai mici în toate loculile.

Din punct de vedere economic sunt înfăţişate bogăţiile minerale regiunile viticole renumite podurile de peste râuri.

Sub raport politic harta dă numeroase indicaţii. Se arată hotarele ţării la Dunăre sunt trecute cele trei raiale – Brăila Giurgiu şi Tur nu.

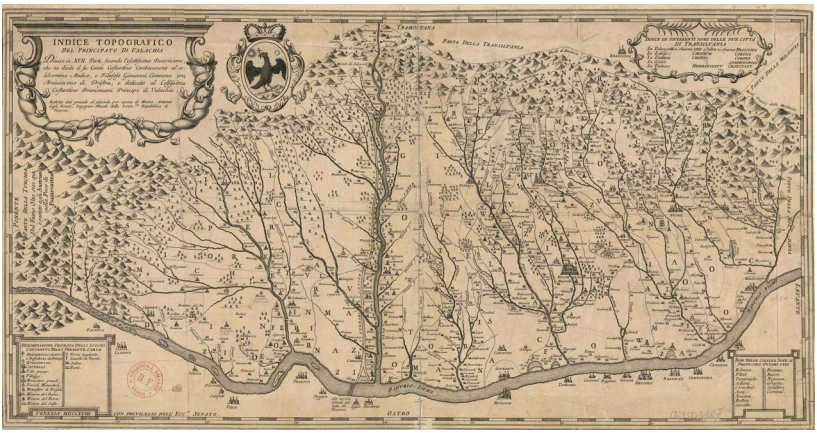

Harta stolnicului executată în anul 1700.

Sunt reprezentate de asemenea hotarele jude ţelor în număr de 17 oraşele şi târgurile (23 la număr) speciificându-se reşedinţele domneşv arhi episcopale sau mitropolitane şi satele în număr de 526.

Mai sunt cuprinse în hartă şi numeroase elemente arheologice drumul roman de-a lungul Oltului – reprezentat prin două linii podul lui Traian figurat prin două pătrate negre ceea ce ar reprezenta picioarele podului turnurile – la vest de Turnu Severin la Turnu Măgurele şi cel de pe Olt de lângă Turnu Roşu.

La Călugăreni e desenată o moviliţă având deasupra o cruce ceea ce vrea să însemne biruinţa lui Mihai Viteazul asupra ţurcilor.

Toate aceste reprezentări denotă că stolnicul era bine informat că cunoştea direct sau prin persoane demne de încredere întreg cuprinsul ţării. Mai sigur este însă că prin funcţiile pe care le-a îndeplinit la curtea domnească el a avut

posibilitatea să cunoască toată ţara. Avea bogate cunoştinţe geografice şi cartografice. Printre prietenii săi se numără unii din cei mai de seamă geografi greci ai vremii sale. Numai astfel se şi explică faptul că el a putut întocmi o asemenea hartă a Munteniei.

Prin călătoriile prin cunoştinţele sale geografice şi cartografice stolnicul Constantin Cantacuzino ne aij tre’ ca o personalitate complexă de mare erudiţie care întruchipează în mod fericit calităţile sale de istoric şi cele de geograf.

3

Dimitrie Cantemir domnitorul şi savantul umanist – călător şi explorator

„Unic exemplu de erudit pentru timpul său wapân pe cultură veche cât şi pe culturile occidentale şi orientale ale secolului al XVIII-lea” Dimitrie Cantemir poate fi socotit în unele privinţe un „precursor vân dezvoltarea ştiinţei vremii sale unul din cei mai proeminenţi învăţaţi de valoare universală prin cunoştinţele sale într-un imens domeniu al istoriei geografiei şi etnografiei în orientalistică şi teoria muzicii. Unul din cei mai mari învăţaţi pe care poporul român i-a dat culturii europene” 2.

Ca şef al colectivului de topografi în expediţia pe care ţarul Petru I a întreprins-o împotriva Persiei în anul 1722 Cantemir a făcut interesante observaţii asupra munţilor Caucaz şi-a notat cele mai înalte vârfuri şi limita zăpezilor veşnice din aceşti munţi. Întocmirea planului oraşului Constau

timpol studierea curenţilor marini în strâmtoarea Bosfor etc. Fac din Cantemir nu numai un mare geograf ci şi un priceput. Cercetător în teren îi un valoros călător. Trasarea limitei zăpezilor veşnice pe vederea panoramică a Caucazului pe care a scris în limba latină „Hâc perpetuis algent nivibus” (până aici sunt zăpezile veşnice) problemă care avea să intre în preocupările geografilor abia cu 150 de ani mai târziu face din Cantemir un adevărat pionier.

Fiul de domn primeşte o aleasă educaţie

Biografia domnitorului şi savantului Dimitrie Cantemir ne este cunoscută tuturor. Vom marca totuşi câteva momente din viaţa sa pentru a-i urmări evoluţia.

Originar din comună Silişteni – Fălciu fiu al serdarului Constantin Cantemir Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673. Tatăl său trecând prin toate dregătoriile ajunge în 1695 domn al Moldovei.

Mama sa Ana Bantaş era nepoata Doamnei Anastasia soţia lui Duca Vodă femeie de o rară distincţie. Constantin Cantemir deşi „carte nu ştife” cum ni-l prezintă cronicarul Neculce s-a ocupat cu atenţie de educaţia fiului său încreilinţându-i-o unuia din cei mai vestiţi cărturari în timpului Ieremia Cacavela.

La vârsta de 15 ani tânărul Dimitrie Cantemir este trimis ca ostatec la Constantinopol unde a rămas 22 de ani. Acolo el şi-a desăvârşit stufliile învăţând mai întâi la Academia greacă unde) va însuşit cultura timpului şi mai multe limbi Itreacă

veche rusă franceza italiană arabă peria na şi bineînţeles turcă. A studiat de asemenea în mod deosebit literatură istoria şi geografia filosofia matematică şi arhitectura.

În lucrările sale istorice şi geografice răzbate lui puternic sentiment de dragoste faţă de patrie. Cantemir a criticat aspru politica filoturcă dusă de o parte dintre boierii ţării care îi „împletesc o cunună de spini şi brăţări de lănţuje" după cum kpunea el.

În timp ce ţăranii sunt prezentaţi ca nişte „albine pe care apasă o muncă grea şi întreţinerea Mtcietăţii" pe marii boieri el îi înfăţişează ca pe nrçte „adevărate fiare de pradă asupritori şi laromi" sau ca „aducători de rane netămăduitoare".

Apariţia lui Dimitrie Cantemir pe scena culturală a Moldovei are loc în momentul în care în urile române de la începutul secolului al XVIII-lea limba slavonă devine un obstacol în dezvoltarea culturii autohtone. Ca o reacţie se înmulţesc traducerile în româneşte ale multor ticxte religioase iar actele de cancelarie încep să fie redactate în limba română. Ţările române începeau să ia contact în acel timp cu cultura apuseană prin filieră polonă greacă şi rusă. Mulţi fii de boieri români îşi desăvârşesc studiile în şcolile iezuiţilor din Polonia (Lemberg Oameniţa Bar etc.) la Academia Patriarhiei din Constantinopul sau la universitatea din Padova. La Iaşi Vasilv Lupu înfiinţează Un colegiu asemenea celui din Kiev unde se studiau îndeosebi limbile

greacă 1 latină teologia dialectică şi muzica. Prin învăţarea celor două limbi clasice greaca şi latină tinerii studioşi luau contact cu vechea culturii greacă şi cu cea romană dar şi cu ideile umanismului din Europa apuseană. Cărturari mari ca mitropoliţii Varlaam şi Dosoftei Simion Ştefan şi Antim Ivireanul cronicari ca Grigore Ureche şi Miron Costin învăţaţi că Udrişte Năsturel sunt expresia ideilor înnoitoare de profundă originalitate în susţinerea şi dezvoltarea culturii romaneşti.

În această ambianţă de cultură românească. I greco-latină se dezvoltă şi Dimitrie Cantemir.

În capitala Imperiului otoman Cantemir întreţine relaţii strânse cu reprezentanţi ai culturii apu serie cu Châteauneu trimis la Constantinopol al lui Ludovic al XIV-lea cu Polyer reprezentant al Olandei pe lângă înalta Poartă ş.a.

În 1691 Cantemir se află în patrie locul dv ostatec fiind luat de fratele său Antioh care va deveni domn al Moldovei.

Încă de pe vremea când se afla la Constantinopol Diimitrie Cantemir simpatiza cu politica antiotomană a ţarului Petru I al Rusiei politică căreia îi rămâne credincios şi când devine domn al Moldovei (1710). În acest sens el a încheiat cu ruşii la Lutk un tratat de alianţă prin care aceştia recunoşteau şi garantau independenţa Moldovei în schimb Cantemir se angaja să dea lui Petru I ajutor militar în războiul cu turcii care a şi izbucnit în 1711.

În lupta de la Stănileşti pe Pr. Ut ţarul este

înfrânt şi silit să încheie pace cu turcii.

Extrădarea lui Cantemir cerută de turci n-a fost admisă de Petru ţarul a creat fostului domn al Moldovei în Rusia o situaţie asemănătoare nobililor ruşi. Cantemir a primit titlul de „prea luminat principe al Rusiei" i s-au dăruit moşii şi case i dreptul jurisdicţionar asupra românilor veniţi cu el.

Cu ocazia campaniei din 1722 împotriva Persiei în care Dimitrie Cantemir a însoţit şi el pe ţar) v în urma căreia Rusia pune stăpânire ce ţărmul de apus al Mării Caspice Cantemir cercetează locurile văzute de el în vederea întocmirii unei harţi cu această ocazie el a întreprins şi cercetări de natură folclorică şi arheologică. Rezultatele acestor studii sunt cunoscute din însemnările cuprinse în culegerea care poartă numele de *Collect anea Orient alia* (colecţii orientale). Ţarul Petru I obişnuia să spună despre Cantemir că este „un om foarte înţelept şi un sfetnic capabil".

Un erudit geograf şi cartograf

Dimitrie Cantemir a dat pentru ţară. Noastră cea dintâi lucrare monografică cu conţinut istoric geografic economic etnografic şi social a Moldovei *Descripţio Moldaviae* (Descrierea Moldovei). Redactată în 1716 la Dimitrovka în Rusia unde-şi avea reşedinţa *Descripţio Moldaviae* este o lucrare cu o bogată informaţie şi cu o concepţie modernă al cărei caracter de geografie descriptivă este evident. Ea mai cuprinde o bogată informaţie referitoare la datini obiceiuri şi superstiţii la

elemente de cultură materială şi spirituală. „E o întreajgă enciclopedie naţională sub forma unui studiu geografic” spunea Nicolae Iorga despre această monografie. Lucrarea se distinge prin metodele folosite – observaţia şi cercetarea în teren prin spiritul său inovator Cantemir fiind primul istoric şi geograf din ţara noastră care a conceput şi a întocmit o lucrare într-un domeniu care nu a avut predecesor (G. Vâlsan). *Descripţio Moldaviae* a contribuit mult la dezvoltarea literaturii geografice a timpului său. Geografia este pentru el o ştiinţă vie şi un mijloc de a trezi sentimentul dragostei faţă de pământul strămoşesc.

Vorbind despre Moldova pe care a iubit-o nespus Cantemir spune „Aceste locuri par nişte grădini dintre cele mai frumoase”. Amintind de Ceahlău el îl compară cu alţi munţi scoţând în relief şi mai mult frumuseţea lui „Cel mai înalt dintre munţi este Ceahlăul spune el care dacă ar fi intrat în basmele celor vechi ar fi fost tot atât de vestit ca şi Olimpul Pindul sau Pelios…” în paginile de istorie el ridică în slavă eroismul strămoşilor moldoveni care şi-au jertfit viaţa pentru a apăra glia.

Descripţio Moldaviae este împărţită în câteva capitole importante. Prima parte geografică cu – vinde capitolele despre numele cel vechi şi cel de scaun al Moldovei despre aşezarea Moldovei lovpre hotarele ei cele mai vechi şi cele mai noi i despre climă despre apele Moldovei despre ţinu urile şi târgurile din Moldova despre munţii îi

mineralele Moldovei despre animalele sălbatice domestice.

În partea a doua politică a lucrării Cantemir ni ocupă de felul de cârmuire al ţării despre aleitrrile domnitorilor etc.

(lanternir n-a fost străin probabil nici de renumita şcoală geografică şi istorică din Polonia ictolclor XVI-XVII şi a cunoscut în mod deinobit şi opera istoricului polonez Kremer. În anii în care s-a aflat în Rusia el a venit în contact cu i ui mai de seamă geografi şi călători ruşi primiţi Lt curtea ţarului Petru I.

Cantemir a anexat la lucrarea sa şi o hartă a Moldovei de o deosebită valoare documentară itiorică şi geografică lucrată de el şi tipărită la I fuga (1737) după moartea sa prin grija fiului» tiu Antioh. Originalul hărţii se află în Biblioteca Naţională din Paris şi a fost descoperit de profetnrul G. Vâlsan. Harta este amănunţit lucrată i rea ce dovedeşte amplele cunoştinţe cartografice 1 geografice pe care autorul le avea. „Harta conul iulie un document cartografic românesc de o importanţă istorică şi geografică de nepreţuit” 1.

Harta lui Cantemir poartă titlul

Principatus Moldaviae novo accurata Descripţio Delineante Principe Demetrio Cantemiriol

Şi este gravată în negru. O linie subţire galbenii însoţeşte hotarele ţării şi limita dintre judeţe.

Textul dă pentru Moldova latitudinea „°51 şi 48°5 lv Pentru longitudine Cantemir rămâne la

părerea celor mai mulţi geografi că Moldova ar fi cuprinsă între 45°39 şi 53°22 (faţă de meri dianul de la Fero arhipelagul Canare considerai pe vremea lui ca prim meridian după cum reiese din textul lucrării). După aceste coordonate Mol dova de pe vremea sa apare exagerat de întinsa în longitudine (vest-est) cât şi în latitudine (nord sud) faţă de coordonatele hărţilor actuale ştabi li te fu precizie matematică.

Titlul hărţii aşezat în colţul din stânga jos este închis într-un cadru care seamănă cu un că min monumental. Deasupra doi îngeri susţin u coroană frumoasă cu cruce sub care se află un ecuson oval şi gol ceea ce în limbajul heraldic înseamnă principe care şi-a pierdut tronul.

În dreapta titlului este aşezată o persoană în coronată şi îmbrăcată în hermină ţinând în mâini un sceptru şi având la spate un caduceu 2. La spatele acestei persoane stă de pază un soldat roman în armură cu un steag.

În colţul din difeapta jos într-un cadru cu ghirlande de flori şi fructe se află două scări pentru măsurarea distanţelor fără nicio indicaţie. În Iovul gol rămas în colţul din dreapta sus se află roza vânturilor cu direcţia nordului. Toate aceste semne şi desene dovedesc cunoştinţele lui Cant unir în domeniul cartografiei. Pentru a întocmi o asemenea hartă Cantemir trebuie să fi avut Li îndemână şi un bogat material geografic şi cartografic pe care îl va fi adunat înainte de anul 1711. În afară de reţeaua hidrografică şi de munţi (Antemir figurează pe hartă – după cum arăl. În –

şi împărţirea Moldovei pe judeţe a cărov limită este redată cu o deosebită atenţie astfel că vă poate fi considerată ca *cea dintâi hartă administrativă a Moldovei*.

Harta lui Cantemir conţine un număr mare (aproape 800) de numiri de râuri de oraşe de târâturi de mănăstiri de sate de raiale turceşti amănunte ce se mai întâlnesc doar pe hărţile ruseşti şi austriece apărute la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Din punct de vedere geografic mai reţine atenţia i schiţa de hartă cu vedere panoramică asupra versantului caucazian prins dinspre Marea (! Apică. Această panoramă care înfăţişează aspectul alpin al Caucazul lui se află redată în copiile geografului francez J.N. Delisle.

Însemnările prezentate în limba latină însoţite de schiţe şi desene executate de Cantemir personal subliniază încă o dată temeinica pregătire ştiinţifică a prinţului moldovean şi abilitatea lui deosebită în executarea unor aççmene» Jvicrări.

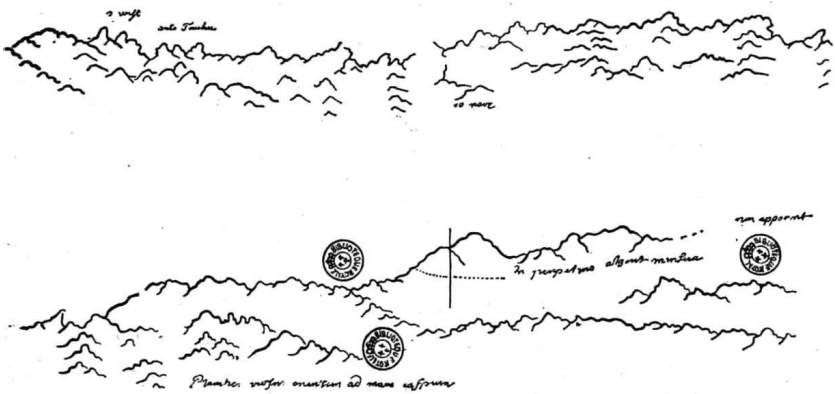

Vedere panoramică a Caucazului de lângă oraşul Derbent desenată de Cantemir în 1722

Manuscrisul lucrării intitulate *Collectanea Orientalia* a fost editat de Academia Română (1883) după originalul ce se află la muzeul din Leningrad.

În textul din această colecţie se dau provinciile oraşele şi populaţiile de pe coasta apuseană a Mării Caspice.

Din notele rămase de la Dimitrie Cantemir reiese că el intenţiona să scrie şi o istorie şi să întocmească o descriere geografică a provinciei Daghestan din Caucaz pe care o studiase în timpul petrecut acolo.

Interesante sunt desenele-profil referitoare la regiunea muntoasă din jurul oraşului Derbent aşezat la poalele Caucazului pe ţărmurile Mării Caspice care redau o varietate de forme de relief care te duc cu gândul la probleme de morfologie (ti. Vâlsan).

Un mare interes a stârnit printre cartografi lucrarea lui Dimitrie Cantemir intitulată „Planul (ionstantinopolului" anexată la *Istoria creştem fi descreşterii Imperiului otoman* în care „relieful regiunii este reprezentat printr-un sistem de haşuri i ure dau impresia că terenul este ridicat şi că râurile au văi adânci" (G. Vâlsan).

Din punct de vedere geografic un mare interes prezintă de asemenea indicarea curenţilor marini la strâmtoarea Bosfor un curent care vine dinnpre Marea Neagră şi unul care vine dinspre

Maiou Dandanalelor şi care urmăreşte malul european pentru ca în apropiere de trecerea în Marea Nealt i lt să se scufunde sub curentul contrar şi să reapară pe malul asiatic.

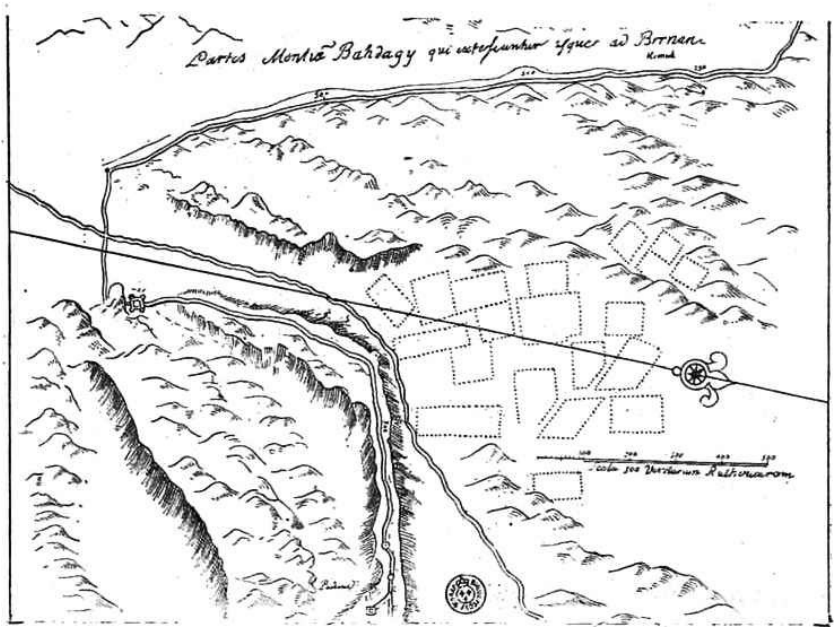

Harta zidului caucazian din apropierea oraşului Derbent ridicată de principele Cantemir în 1722

Planul Constantinopolului şi schiţele de plan (un fel de tablă de materii) din care Cantemir.1 dezvoltat câteva părţi însoţite de hărţi de planuri vederi de monumente etc. Îl caracterizează t t un bun cunoscător nu numai în întocmirea hărţilor ci şi în folosirea metodei geografiei descriptive el face notiţe scurte alcătuieşte schiţe minare de drum scheme de hărţi la faţa locului iimiând ca apoi să treacă la definitiva lor redacinrc.

Aceste calităţi ca şi activitatea sa în teren fac din Canteriiir nu numai un distins istoric şi geoitr. If ci şi un explorator cu însuşiri excepţionale.

Dimitrie Cantemir şi-a scris majoritatea lucrărilor în latină greacă turcă sau rusă străduindu-se să le transpună într-o aleasă limbă literară.

(îi o vastă cultură şi cu o pregătire complexă r iracteristică marilor erudiţi ai epocii Dimitrie (Antemir a luptat până s-a stins din viaţă departe de ţară pentru independenţa poporului său care după cum spune el „niciodată stăpânirea nici slobozenia gios şi-au lăsat... niciodată piciorul din hotarele sale afară nu şi-au scos ce înfipţi i nezmulţi au rămas precum... ale Noastre hrouologii aievea mărturisesc”[11].

4

Romani – călător prin ţări europene

Este vorba de o călătorie în mai multe ţări cu ropene efectuată de un tânăr român Romani în al şaptelea deceniu al secolului al XVIII-lea. Ca lătoria a fost făcută cunoscută printr-o traducere a lucrării lui Romani în limba germană realiza în de Mayer de Kupferzell şi tipărită la Nürnberg în patru volume[12]-între anii 1775 – 1782 textul în limba română fiind probabil pierdut.

Despre copilăria şi tinereţea acestui călător nu ştim prea multe şi nu-i cunoaştem lui Romani

11 Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, Ed. llnrrvtului, 1958.

12 Titlul exact al lucrării este următorul : Calatorii agricola a boierului român Romani prin diferite pâr ţi alr Europei, tradusa de Mayer, pastor în Kupferzell şi membru al mai multor societăţi.

ale! Măcar numele întreg.

I. Ră originar „din părţile Olteniei” strămoşii lii-u după cum mărturiseşte însuşi stabilindu-se din timpuri străvechi în Valahia.

Prin munca priceperea şi felul său blând de a ke purta cu ţăranii el a reuşit să facă din pământurile pe care le avea unele din cele mai frumoase şi mai roditoare din ţară în ciuda vremurilor nesigure (invazii turceşti) sau calamităţilor ce se iveau adeseori (molime secete inundaţii etc.).

O bună parte din studii Romani le făcuse la lonstantinopol şi probabil în alte oraşe europene. După moartea părinţilor Romani împreună cu fratele său mai mic a condus mai departe munca îi afacerile comerciale moştenite. Întreprinde o lungă călătorie în Polonia şi în statele germane.

Romani a fost preocupat de problemele sociale) v politice din ţările pe care le-a vizitat îndeosebi de cele care frământau pe atunci statele germane intoleranţa religioasă antisemitismul sărăcia ţărănimii etc.

În acelaşi timp Romani se interesează de metodele de lucrare a pământului dovedindu-se un om cu vederi largi şi înaintate. Romani a rămas impresionat de tot ceea ce văzuse în domeniul îi ricol în regiunea Rinului inferior şi îşi propune nit şi organizeze şi el în acelaşi fel munca pe moyic la întoarcerea în ţară.

Războiul ruso-turc început în 1768 îi va aduce însă o amară deziluzie. Tot ce plănuise şi realizase se spulberă ca un vis.

Înfrânţi şi aruncaţi peste Dunăre turcii în retragere distrug totul în calea lor. Satul Negreşti de pe moşia lui Romani a fost risipit dispărând pentru totdeauna. Mii de bărbaţi femei şi copii şi odată cu aceştia şi cei doi fraţi Romani soţiile şi copiii lor au fost luaţi de către turci în robie. Duşi la Constantinopol fraţii Romani. N fost aruncaţi în închisoarea „Celor şapte turnuri Eliberaţi după un an şi jumătate unul din cei di fraţi Romani (cel mare destpre care este vorin în lucrare) a fost luat pe o corabie englezeaw i comandată de căpitanul Hamilton şi transport. R până la Londra. În drum corabia s-a oprit în insula Păros unde se afla contele Orlov înving. I torul flotei turceşti. Cunosoand pe Romani con tele a rămas impresionat de nenorocirile abătui» asupra lui şi a familiei l-a invitat la masă şi h plecare i-a dat în dar 300 de ţechini.

Din Veneţia unde s-a oprit opt zile corabi. I şi-a continuat drumul înconjurând Italia. Cohn rând de pe vas comandantul împreună cu Rn mani au vizitat oraşul Roma şi împrejurimile Ou această ocazie el admiră frumuseţile Italiei câmpiile livezile văile dealurile. Îl impresionează însă marile întinderi de terenuri nelucrate băi ţi le care acopereau suprafeţe întinse pădurile în crângurile tăiate şi distruse. Vechile monumente ale antichităţii şi câmpiile roditoare ale Romei de odinioară zăceau în paragină. Această stare de lucruri Romani o atribuie migraţiei popoarelor influenţei şi puterii clerului arendaşilor de moşii care storceau pe ţărani pentru a obţine câştiguri

cât mai mari.

Romani nu scapă prilejul să descrie peripeţiile drumului pe mare spre Spania. Surprinsă de o furtună dezlănţuită în apropiere de Gibraltar cu rabia pe care se afla lupta din greu cu talazurile.

Câivd aruncată pe nisip când lovită de stânci numai cu eforturi deosebite din partea echipajului corabia a reuşit să intre în portul Gibraltar.

Pare interesantă dar este desigur eronată explicaţia pe care o dă Romani dezlănţuirii furtuni lor ce bântuie mările. Ele sunt provocate spune îi de râurile care se scurg în mare pe sub pământ i ale căror ape se ridică apoi la suprafaţă! Aceasta era o părere răspândită în acea vreme printre mulţi geografi de care după cum se vede ituiordi nu era – străin.

Din portul Cadix Romani însoţeşte pe uscat pe căpitanul corăbiei până la Madrid. El rămâne impresionat şi în acelaşi timp uimit de tot ceea ce a văzut şi în această ţară ce i se pare atât de pustie în acea vreme datorită inactivităţii oamenilor.

„Superstiţios orgolios cu bogăţii închipuite ilesobişnuit să muncească avid însă după muncă altor ţări cu ochelari pe nas învalit într-o manlic şi cu credinţe religioase superficiale” iată portretul nobilului spaniol din secolul al XVIII-lea făcut de Romani.

Observă că „o ţară este cu atât mai bogată cu viţ locuitorii ei se dedau mai mult la industrie i muncă decât să aştepte să le vină bogăţii din India

şi astfel să se dedea la lenevie”. Spania era tu acea vreme în plină expansiune colonială şi mulţi negustori erau copleşiţi de avuţii.

La Lisabona pe care de asemenea a vizitat-o a avut ocazia să vadă urmele uriaşului cutremur de pământ din anul 1755 care a transformat oraşul într-un morman de ruine.

Ajungând «în Anglia iprexbalbii spre sfârşitul amu lui 1770 Romani debarcă la Portsmouth iar de acolo se îndreaptă spre Londra unde a fost primit şi găzduit cu o deosebită prietenie în caş. I căpitanului corăbiei pe care călătorise.

La Londra el a rămas mai mult timp. Iarna i pe trecu ţ-o în caisa pastorului Robin cu care se înţelegea în limba latină şi pe care Romani în învăţase foarte bine în Ţara Românească”.

Patru săptămâni din primăvara anului 1771 le-a petrecut la ţară pe moşia unui conte în tovărăşia aceluiaşi pastor Rolbin rămânând cu aceasii» ocazie impresionat de felul cum se făcea agricultura experimentală pe un spaţiu extrem de mic.

În timpul şederii sale în casa pastorului Ro mani l-a vizitat şi pe conte proprietarul moşiei de care aminteam fiind reţinut de către acesta mai multe zile. „Datorită deosebitei îngrijiri spui în Romani pe pământul contelui nu se găseau decât frumuseţe abundenţă şi economie”.

Cât timp a stat la această moşie Romani a avut discuţii şi asupra altor probleme privitoare la agricultură dar mai cu seamă asupra creşterii oilor pe care regina Elisabeta le adusese din

Spania şi Africa şi pe care englezii le creşteau pe dealuri ferindu-le de locurile băltoase şi apărându-le de frig-La curtea contelui Romani a avut ocazia sii cunoască între alţii şi pe celebrul explorator eu glez James Cook cu care s-a întreţinut în lungi convorbiri şi căruia i-a dat numeroase informaţii asupra patriei sale.

Întors la Londra Romani a fost primit în au dienţă de regele George al III-lea cu care spune d „am discutat despre starea nenorocită politică a patriei mele eu m-ultă cunoştinţă de cauză”.

Ipetrecând iarna la Londra Romani observă caracteristicile acestui anotimp. „Când zic iarna înţeleg negură ploaie şi vânturi căci zăpadă şi geruri sunt rare aici”.

În primăvara anului 1772 Romani părăseşte Anglia îndreptându-se spre Germania unde ţinea ţii cunoască de asemenea modul în care se face agricultură plănuind ca de acolo prin Ungaria să revină în ţară.

Pe la mijlocul lunii aprilie el debarcă în Olanda la Mitteburg în provincia Seeland. Aici Romani a primit din partea cunoştinţelor părinţilor lui – negustori şi industriaşi cu care întreţinuseră relaţii strânse de prietenie şi de afaceri un mare ajutor bănesc înlesnindu-i-se astfel nii i întreţină familia şi în acelaşi timp să-şi poată reface moşia devastată.

Iromani vizitează oraşele Rotterdam Haga şi Amsterdam admirând pretutindeni „curăţenia şi orânduiala din toate casele sârguinţa în lucru la toate industriile”. Îşi exprimă stimă faţă de

ponorul olandez „mândru de libertate şi de ambiţia lui u. Crede în „libertatea în gândire în industrie”, în acţiune care îmbogăţeşte ţările şi le înalţă deasupra altora. (Olanda) era o ţară de rogoz, de trestie şi de bălţi şi prin zăgazuri şi muncă a devenit una din cele mai bogate şi mai fericite”.

Din Olanda Romani a trecut în Germania unde pe lângă limbile latină franceză engleză greacă italiană şi turcă pe care le cunoştea a trebuit să înveţe şi germana.

Romani a călătorit pe Rin a trecut prin co mitatele Mark şi Westfalia a traversat Wes serul a trecut prin Lueneburg şi prin Brandenburg a vizitat amibele Saxonii Superioară şi Inferioară oraşele Halle Leipzig Dresda şi a călătorit pe fluviul Ellbai altunigând până la Mainz.

El se miră că germanii hrănesc vacile cu un treţ opărit şi că le adapă cu apă încălzită pentru a obţine lapte mai. Bun şi mai mult. Vede cu satisfacţie cum câmpia stearpă de la Lueneburg altă dată plină de nisipuri şi bălţi a fost transformată prin muncă în pământuri roditoare. În ţi putut Wesserului el a văzut pentru prima oară cum livezile şi câmpiile sunt fertilizate cu piatra de var ars şi nears îşi propune şi el să folosească pe moşia lui asemenea îngrăşăminte.

Romani vizitează „Institutul pentru seminţe râi” unde se selecţionau cele mai bune seminţe în vederea cultivării şi obţinerii unor recolte bogate şi de calitate. La acest institut se aduceau şi seminţe din ţări străine în siberian grâu englezesc

şi egiptean etc.

Admiră folosirea olanelor şi a ţiglelor din Andernach fabricate din pământul numit *terras* luâmi cu el probe pentru a-l compara cu cel de pe mo şi-a sa.

„Brunswigul arată el este o ţară înfloritoare cu industrie meşteşuguri şcoli şi cu o bună râiv duială în toate. Hanovra se făleşte pe drept cuvânt cu ves. Ţâţa Universitate Göttingen”.

Romani dezaprobă însă politica antisemită din Germania.

În afară de preocupările de natură economică privitoare mai mult la agricultură Romani este a tras şi de probleme de meteorologie îl intereMM/ a, în acelaşi timp şi probleme de filosofie pe utre le discută cu multă competenţă în cercurile iv care le frecventa.

Romani nu este un călător în genul lui Niântac Milescu şi niciun istoric sau geograf în Irlul lui Dimitrie Cantemir. Totuşi prin relatările sale cu caracter geografic istoric social-economic asupra ţărilor prin care a călătorit el a reunit să prezinte o imagine complexă privind reali în t de din lumea Europei apusene starea de spirit rare predomina în acea vreme în ţările amintite.

Atenţia ce i s-a acordat şi primirea prietenească de care s-a bucurat în ţările prin care a trecut ikmonstrează marele interes pe care îl suscitau liirile române din punct de vedere economic şi politic în Europa.

I

Ion Codru Drăguşanu-plecai să cunoască

„rotundul lumii”.

Este un călător care aparţine primei jumătăţi a secolului al XIX-lea. Din opera sa *Peregrinul Transilvan* (sau *Epistolele scrise din ţările străin. Unui amic în patrie între anii 1835 – 1844*) un IVI de jurnal de călătorie reiese că a fost un drumeţ neobosit.

S-a născut în comună Drăguş (Ţara Făgăraş i lui) în aniul 1820 într-o famillie de ţărani. A trecut tânăr fiind Carpaţii pe la Câmpuluur Muscel şi s-a stabilit în Ţara Românească.

Călătoreşte mult nu numai prin ţară ci şi prin numeroase locuri din Europa din dorinţa după cum se exprimă el de a „cunoaşte lumea mare şi de „a istorisi la întoarcere multe”.

„Cu zece dinari în şerpariiu puţină merindă în traistă cu toiagul în mână… plecam să cerc în fundul lumii”. În septembrie 1838 Ion Codru Drăguşanu se afla în Bucureşti „Babilonul României” cum îi spune el datorită „amestecului limbilor şi contrastului porturilor”.

Cu uimorul lui fin care nu l-a părăsit niciodată iistoriseşte că se adapta diuipă împrejurări oricărei societăţi. „De-acasă flăcău frumuşel şi luându-mă după toată lumea în care mă mişc nu neglijez toaleta măcar că nu alerg după modă…”. Ca să epateze aristocraţia bucureşteană a acelor vremuri Ion Codru Drăguşanu îşi născoceşte o descendenţă nobiliară pretinzând că este… fiu de boier din Ţara Oltului!

În peregrinările sale prin Muntenia înainte de a ajunge la Bucureşti se opreşte la Călăraşi unde

nemaiavând niciun ban este nevoit să slujească ca ţârcovnic la protopopul Andrei. În primăvara anului 1838 când avea 18 ani ajunge la Târgovişte sub „protecţia” boierului Sache. Aici învaţă limba franceză se instruieşte pentru a putea pătrunde în societatea bucureşteană de atunci. În toamna aceluiaşi an ajunge la Bucureşti unde îşi câştigă o anumită faimă de cunoscător al unor limbi străine faimă care străbate până la curtea domnească. Nu ne mai mirăm astfel că „hoinarul” Codru Drăguşaniu se află în octombrie 1838 în suita domnitorului Alexandru Ghica care se pregătea pentru o călătorie prin apusul Europei.

Tânărul Drăguşanu descrie alaiul domnesc drumul parcurs până la graniţa Ţării Româneşti cu Austria. Înzestrat cu un deosebit spirit de observaţie Ion Codru Drăguşanu vede oameni şi locuri noi notându-şi mereu impresiile. Timişoara i se pare „fortăreaţă de frunte foarte frumoasă ca un pahar”. La Budapesta este impresionat de inundaţiile Dunării dar întoarce totul în glumă notânând că marele oraş tocmai „luase baie la picioare prin revărsarea Dunării”.

La Viena Ion Codru Drăguşanu îl cunoaşte pe Metternich care a avut o întrevedere cu domnul Ţăriii Româneşti. Îşi notează impresiile pe care i le-a făcut frumosul oraş remarcând ordinea şi curăţenia lui că îşi jovialitatea locuitorilor.

În ianuarie 1839 alaiul domnesc ajunge la Milano. Italia îl fascinează pe tânărul Drăguşanu prilejuindu-i întâlniri cu celebrele opere de artă ale acestei ţări cu muzeele ei vestite. Învaţă limba

italiană uimitor de repede dar călătoria va lua sfârşit după puţină vreme deoarece domnitorul cu suita sa se va întoarce la Bucureşti.

Stăpânit însă de un „dor de ducă" irezistibil Ion Codru Drăguşanu va părăsi Bucureştii de astă dată în compania „junelui principe G. G". (Grigore Ghica – *n.a.*) deoarece nu putea rezista după cum mărturiseşte „setei de noi experienţe". Astfel în vara anului 1839 se află la Paris unde tocmai se sărbătoreau 9 ani de la revoluţia franceză din 1830. Spiritul revoluţionar francez îl încălzeşte şi tânărul român se va simţi participant activ la festivităţile populare pe care le va descrie în cartea sa *Peregrinul Transilvan*.

După opt luni de şedere la Paris care este „sufletul Europei" Ion Codru Drăguşanu ajunge la Londra tot în tovărăşia principelui Ghica. „Nicio cetate nu posedă atâtea pieţi ca Londra şi mai toate sunt pătrunghiulare de unde numele lor de square" scrie el.

— În decembrie 1840 Ion Codru Drăguşanu se află din nou la Paris dar rămâne fără slujbă şi bani deoarece prinţul Ghica refuză să-i plătească leafa cuvenită. Drăguşanu îl dă în judecată dar justiţia franceză nu-i dă câştig de cauză fapt ce-i va prilejui o deziluzie. Nu se lasă însă copleşit se angajează învăţător în apropiere de Paris apoi vânzător într-un anticariat. Cunoaşte între timp o familie de nobili ruşi care-l angajează ca secretar. I i se realizează astfel dorinţa de a porni din nou în călătorie. Vizitează împreună cu această familie Italia apoi prin Germania ajunge la Petersburg. De

aici în compania unui prinţ rus Banatinska care îl găsise fermecător pe tânărul român pleacă din nou în apusul Europei unde vizitează iarăşi Parisul Londra şi alte mari oraşe.

Revenit în ţară după numeroasele sale peregrinări Ion Codru Drăguşanu este numit profesor la Ploieşti. Se împrieteneşte cu August Treboniu Lauriam şi participă activ la revoluţia de la 1848 din ţările române. După ce revoluţia a fost reprimată este internat într-un lagăr. Cu puţin timp mai înainte Drăiguianu a deţinut postul de inspector în învăţământul din Ţara Românească stând alături de profesorii ardeleni Florian Aaron i Ion Maiorescu.

În anul 1863 îl întâlnim în oraşul Făgăraş unde ocupă diferite funcţii administrative în acelaşi an este deputat de Haţeg iar în 1869 devine membrii al Sinodului ortodox înfiinţat de mitropolitul Andrei Şagutia.

Când a revenit la Bucureşti din prima sa călătorie Drăguşanu s-a apucat să descrie România pe care o cunoştea bine în urma „rundei făcute în cea mai mare parte a ţării”. El prezintă mai întâi condiţiile naturale ale ţării – câmpiile munţii şi vegetaţia acestora apele clima sănătoasă „cu excepţia râpii dunărene unde vara aerul e cam încărcat de miasmele pal udelor (mia ştinilor – *n.a.*)” climă „caracterizată prin ne constanţa temperaturii condiţionată prin suflarea vântului din stepele ruse”. Vorbeşte de populaţia redusă ca număr a ţării de stările social-econo mice şi politice.

În agricultură» spune el „domneşte starea primitivă simplă crudă oricât de puţină rafinărie în modul producţiei în varietatea produselor”. Laudă grâiul românesc care este „cel mai rumen în toată Europa”. Critică pe boieri singurii care au drepturi politice şi ai căror fii sunt trimişi în străinătate mai cu seamă în Franţa. El se ridică împotriva proprietăţii moşiereşti şi e preocupat în mod deosebit de situaţia grea a ţăranilor iobagi. Îl preocupă de asemenea organizarea administrativă a ţării în care moşierimea ocupă locul de frunte. Nu are cuvinte de laudă despre Bucureşti „Bucureştiul este întins spune el ca o plăcintă străzile pardosite cu lemn pe care circulă caleştile boierilor sunt numite poduri”.

În descrierile sale de călătorie Ion Codru Drăguşanu nu se mulţumeşte să facă observaţii asupra unor fenomene geografice ci şi aprecieri critice la adresa stărilor sociale şi politice din ţările vizitate.

Observaţiile sale de natură geografică în atât de corecte şi în acelaşi tilmp sugestive încât se poate afirma că ele se apropie de descrierea geografică ştiinţifică.

El se numără printre cei mai cunoscuţi călători români din prima jumătate a secolului al XIX-lea pu und sta alături de Dinicu Golescu Vasile Alecs. Indri Ion Ghica ş.a.

Ion Codru Drăguşanu a cutreierat multe ţări a vizitat numeroase capitale oraşe şi locuri pentru a cunoaşte cele mai valoroase creaţii ale ştiinţei tehnicii şi culturii omeneşti şi pentru a studia

oameni şi moravuri cu scopul „de a duce itească toate aceste comori sufleteşti şi de a le împărtăşi şi celor ce nu aveau posibilitatea să le cunoască la faţa locului” 1.

Bogdan A. Călătorul roman Ion Codru Drăguşanu *Natura 6/ 1965.*

6

Ilarie Mitrea şi Ion Arseniu – călători în Mexic şi Indonezia

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea doi medici români Ilarie Mitrea şi Ion Arseniu efectuează călătorii şi cercetări în Mexic şi Indonezia călătorii care au stârnit la vremea lor un mare interes.

Originar din Răşinarii Sibiului Ilarie Mitrea a studiat medicina la Cluj şi Viena şi a funcţionat câtva timp ca medic în oraşul Pola din fosta monarhie austro-ungară.

Din unele informaţii reiese că la data de 29 martie 1865 Ilarie Mitrea primea din partea ambasadei austriece din Berlin permisiunea de a călători în Germania Franţa şi Australia. Ca urmare în perioada martie 1865 – august 1865 el se afla în calitate de medic chirurg pe vasul *Peter Godefroy” y* care făcea cursa Hamburg – Brisbane (Australia). *Ilarie Mitrea poate fi astfel considerat ca primul roman care a călătorit în îndepărtatul continent australian.*

Pe la începutul lunii aprilie 1866 îl întâlnim din nou ca medic de vapor. De astă dată însă pe vasul care transporta în Mexic corpul expediţionar austriac de voluntari în sprijinul lui Maximilian de

Habsburg[13]-fratele împăratului Franz Iosif instalat cu forţa ca împărat în această ţară împotriva voinţei poporului mexican. În Mexic a rămas 10 „luni şi jumătate timp în care a dat un real ajutor nu numai soldaţilor răniţi sau bolnavi din armata austriacă ci şi băştinaşilor. Cât timp a stat în Mexic el a manifestat o dragoste statornică faţă de poporul mexican asuprit.

Însufleţit de sentimente umanitare Ilarie Mitrea a acordat asistenţă sanitară mai ales populaţiilor mexicane din estul ţării (în care a lucrat mai mult) aflate într-o stare de mizerie greu de închipuit. Deşi această muncă îi răpea o mare parte din timp medicul român a avut totuşi vreme să studieze diferite limbi indiene şi să facă o clasificare a populaţiilor de (pă aceste limbi el însuşi reuşind să înveţe limba Utah-aztecă.

A fost atras de vechile civilizaţii mexicane şi pentru a-şi da mai bine seama de ele a întreprins de mai multe ori călătorii în interiorul statului mexican. În aceste împrejurări el a realizat numeroase colecţii de obiecte de artă populară (ceramică veche ţesături ş.a.) multe din acestea fiind aduse la Răşinari satul său natal.

În districtul Paneque Ilarie Mitrea a întreprins Investigaţii asupra vestigiilor civilizaţiei Maya una dintre cele mai strălucite civilizaţii vechi mexicane rămânând adânc impresionat de contrastul existent între mizeria indigenilor şi bogăţia colonialiştilor spanioli negustori şi nobili.

---

13 în ciuda ajutorului acordat de Austria, Maximilian a lost ucis de către revoluţionarii mexicani.

La scurt timp de la venirea sa în ţară Ilarie Mitrea pleacă din nou în călătorie în vara anului 1869 în „Indiile Orientale Olandeze” (Indonezia) debarcând la Tamdsonig Periuk portul oraşului Batavia (azi Djakarta). Ca medic el rămâne aici titop de 20 de ani.

Apropiindu-se de băştinaşi şi cunoscându-le astfel îndeaproape viaţa mizeră Ilarie Mitrea a dezvăluit prin numeroase memorii trimise forurilor superioare colonialiste cât şi prin conferinţe[14]-starea de lipsuri în care trăiau aceşti băştinaşi fapt ce n-a fost deloc pe placul conducătorilor colonialişti.

În Batavia Ilarie Mitrea a cunoscut şi s-a împrietenit cu medicul şi geologul maghiar Passevitz precum şi cu marele explorator rus Mikluho Maklai.

Căsătorit cu o indigenă care i-a fost de un nepreţuit ajutor în urma unor lungi călătorii efectuate în interiorul insulelor şi a unor atente cernări a devenit şi un foarte bun îşi pasionat etnM raf. Îşi notă cu o mare precizie tot ceea ce observa la indigeni îmbrăcămintea hrana loiiinţa şi uneltele obiceiurile şi credinţele dansulile muzica

---

14 în anul 1871 el ţine la spitalul militar din Batavia o conferinţă despre primejdia înţepăturilor muştdlor Tuba nus furunculigenus. El susţine liberul acces al băştinaşilor la «spitalele olandeze şi desfiinţarea dispreţuitoarei inscripţii Not for Inländers (Interzis indigenilor).

_ E m i 1 Pop, Aus Leben und Tätigkeit zweier Arzt Urs vorigen Jahrhunderts : Ilarie Mitrea und Ion Arseniu (Diu viaţa şi activitatea a doi medici din secolul al XlX-le.i), Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti» 1971.

_ După I. D. Suciu (vezi „Magazin istoric" nr. 5/1969), Ibric Mitrea ar fi autorul acestor articole.

şi artele populare (sculptură în lemn îi în piatră etc.).

Numit medic şef al spitalului postului Moeavalovveli din Bornéo (Kalimantan) unde a şi rămas mai mult timp IIarie Mitrea a avut prilejul să întreprindă călătorii şi cercetări pătrunzând adânc în interiorul acestei mari insule până la cele mai retrase şi înapoiate triburi daiace. O dată într-o irrcetare el a înaintat până la marile masive muntoase de pe ţărmurile de vest ale insulei unde până la el niciun european nu pătrunsese. Călătnria i-a prilejut studierea munţilor a deltelor» t faunei şi florei specifice pădurilor virgine din insulă.

În cei 20 de ani de şedere în Indonezia Ilarie Mitrea a întreprins însă numeroase călătorii şi în alte insule. A cunoscut Sumatra (Sumatera) liihulele Celebes (Sulawesi) colectând şi clasând un mure număr de plante şi animale unele din ele fiind aduse şi oferite Muzeului de Istorie Naturală din Bucureşti.

I ilar le Mitrea a acordat în acelaşi timp atenţie îi studierii protecţiei naturii din insulele vizitate nude colonialiştii olandezi datorită extinderii plantaţiilor de cafea cacao ceai etc. Distrugeau păduri întinse. El a sesizat de asemenea existenţa în Momco a unei specii rare de maimuţă cu nasul lung *wtsobis*) şi a atras atenţia asupra gibbonului şi t urangutanului maimuţe care trebuie cruţate nu numai pentru a nu dispărea ci şi în vederea sh. Dierii trecutului vieţii omeneşti pe pământ.

După o lungă activitate pe meleagurile strunişi atât de îndepărtate Ilarie Mitrea revine în trie astfel că în anul 1893 se afla la Răşina în unde se ocupa cu arta populară.

O sală din Muzeul de Istorie Naturală Grigm* Antipa din Bucureşti păstrează piese trimise «I Ilarie Mitrea – animale împăiate şi păsări nuplante etc. Sală ce-i poartă numele.

Cât despre medicul Ion Arseniu născut în anul 1838 la Gura Râului judeţul Sibiu se ştie că urmat. Şi terminat facultatea de medicină la Viciu obţinând în anul 1864 titlul de doctori la student patriot a semnat şi el împreună cu alţi 36 colnv români mesajul trimis lui M. Kogălniceanu cu ºC. I zia înfiinţării şi inaugurării Universităţii din la vi

Ion Arseniu a făcut parte din Asociaţia literai ştiinţifică a românilor din Viena înfiinţată în 1864 şi a fost membru al societăţii „Astra" din Sibiu. După terminarea facultăţii a funcţionat în calitate de medic ca şi Ilarie Mitrea pe lânjţii unul din corpurile de voluntari trimise pentru. I înăbuşi răscoala poporului mexican.

Ion Arseniu plecase însă în Mexic cu un an în trei luni înaintea lui 1. Mitrea şi nu în acelaşi timp cu el cum susţin unii cercetători1.

Cât timp a stat în Mexic în afară de îndatoririle de medic militar pe care şi le-a îndeplinit în mod strălucit Ion Arseniu a manifestat mult interes atât faţă de vechile civilizaţii mexicane cât) i faţă de băştinaşii indieni pe care i-a ajutat ori de câte ori se ivea prilejul. Studiile realizate asupra acestora au făcut

obiectul unor articole publicate în anul 1867 în ziarul „Albina” din Viena articole care deşi sunt neiscăllite aparţin după toate probabilităţile lui Ion Arseniu 1.

Într-unul dinarticolele sale el descrie pe indienii mexicani pe care i-a studiat atât în armată rât şi în viaţa lor particulară ajungând la concluzia că au calităţi morale şi fizice superioare. Dacă însă străinii îi văd altfel adică suspicioşi decăzuţi fizic şi moral faptul poate fi pus pe seama exploatării din partea colonialiştilor.

Nu se ştie precis când a părăsit definitiv Viena. Ultimii ani ai vieţii şi i-a petrecut la Brăila unde a fost angajat ca medic şi unde a murit în vârstă de numai 45 de ani.

7

Iuliu Popper – exploratei în Ţara de Foc şi Patagonia

Născut la Bucureşti în anul 1857 absolvent îl Şcolii politehnice din Paris Iuliu Popper a fo’. I atras de tânăr în călătorii lungi în locuri îndepărtate. Astfel se şi explică cum a ajuns în Indi. I. Ghina Japonia şi în alte ţări. În America de Noul – la New Orleans – a executat mai multe lucrau tehnice (canalizări) în Cuba – la Havana” i ridicat planul oraşului (1884). A cunoscut Brazili. I Argentina şi mai ales Patagonia (America de Sud) de unde a întreprins expediţii şi în strâmtoare. I Magellan.

În toamna anului 1886 se află într-o expixii ţie de explorare în insula Ţara Focului (Tierra ld Fuego) unde se ocupă cu exploatarea unor mii în

de aur ale căror zăcăminte le descoperise. Iu această ocazie cercetează râurile munţii şi ţar murile din sudul îndepărtat al Argentinei cifrul i în îi urniri româneşti acestora ca unul care le cericta pentru prima oară denumiri aprobate de guvernul Argentinei şi care figurează şi azi pe hărţile şi atlasele ţării după cum vom vedea în paginile următoare.

I e când se afla în Ţara de Foc Popper a trimis Societăţii Geografice Române un album de fotografii din insulă album care era legat după cum se exprimă el „en una piei de focă marina" (fiitr-o piele de focă marină) focă ce servise exploratorului „per algun tiempo de alimentation" (pentru câtva timp ca aliment). Placă cu titlul de pe album era lucrată în aur extras din minele dezvhisc de el.

Într-o călătorie de explorare la Capul Fecioarrlor Iuliu Popper are ocazia să vadă ţărmul itrâmtorii Magellan pe care îl descrie deosebit de wtgestiv „în depărtare se vedea boltit pe un cer renuşiu şesul ridicat care formează sumbru şi monoton extrema nordică a Ţării de Foc. O coloană de fum albastru revela prezenţa omului şi dădea la acelaşi timp explicaţia pentru ce se numea l'ara Focului o ţară a cărei temperatură medie nu ireve de6°".E

„După unii Ţara de Foc are păduri de nestrăbătut spune Popper şi este locuită de o rasă de indieni mici şi schilozi după alţii indienii sunt de h ia tură gigantică. Unii afirmau că nici n-au vămit arbori pe-acolo că solul este steril şi

despuiat 5 le orice specie de vegetaţie pe când alţii lăudau Ivrtiilitatea acestor pământuri şi vorbeau de aspecnil pitoresc al văilor şi munţilor. Toate aceste conM /. Iceri m-au condus – spune el – la concluiu că Ţara de Foc trebuie să aibă un climat o vegetaţie şi locuitori cu un caracter extrem de v. Inat... şi că în afară de munţi înalţi acoperiţi cât zăpadă veşnică şi extremitatea de nord-vest am în se exploatează de câtva timp aurul din fluviu ce. I mai mare parte a insulei constituie încă un mi? Ter pentru lumea civilizată. Date aşa de vagi nedeterminate trebuia negreşit să mărească în mii h dorinţa destul de vie de a cunoaşte şi de a sui dia această ţară enigmatică care formează extrr mul sudic al continentului nostru" (sud-american – *n.a.*)[15].

Teritoriul explorat de Popper este situat la sud de strâmtoarea Magellan arhipelagul fiind for mai din numeroase insule toate la un loc consil tuind o continuare a munţilor Anzii Chilieni.

Cea mai mare dintre aceste insule Isla Grande apare pe hărţi după descrierea ei de către Magellan sub numele de Tierra del Fuego (Ţara de Foc) nu me care s-a extins apoi asupra arhipelagului întreg.

Expediţia condusă de Popper a părăsit rad. I portului Boca în dimineaţa zilei de 7 septembrie 1886. Corpul expediţionar era alcătuit din 18 per şoane.

După o escală scurtă la Montevideo vasul

15 I. Popper, In Ţara de Foc, Buletinul Societăţii Gcu grafice Române, Bucureşti, 1892.

continuându-şi ruta spre sud ancorează la Punta Arc nas de Magellanes port situat pe ţărmul nordic al strâmtorii Magellan aşezare care se dezvoltă dat-o rita nisipurilor aurifere descoperite pe ţărmurile strâmtorii şi vânătoarei lupilor de mare.

Din Punta Arenas Iuliu Popper traversează strâmtoarea şi debarcă pe ţărmul golfului Por» mir situat în vestul Insulei Mari. Debarcând pe (iiinintul Ţării de Foc expediţia a traversat minunata vale *yyde los Estrechos*" şi după un drum «Iv 20 kilometri a intrat! N valea râului Santa Maria.

Pe drumul ce duce spre ţărmul golfului Inutil urcând Sierra Balmaceda în urma unor imense i furturi depuse din cauza marilor zăpezi echipând expediţiei a fost răsplătit de minunata panohiină ce se deschidea înaintea ochilor spre vest i-a pul Monmutlecu numeroase lagune strâmtoanu Magellan cu atmosfera încărcată de vapori ilv apă la sud-vest se zărea insula Danson şi îi greu se putea vedea p „ofilindu-se Alba Cordilllvra munţii Darwin şi Sarmiento cu vârfurile uoperite de zăpezi veşnice. La coborârea povâr – în ului sudic exploratorii au întâmpinat mari nealtui suri căci suprafeţe întinse de teren erau acojimic de arbuşti din specia *calceolaria* şi mărăciil un dese şi groase care îngreunau foarte mult Miterca.

„Pădurea spune Iuliu Popper forma înaintea aimstră un zid fără lumină fără o deschizătură «im ieşire uneori înconjurându-ne din toate părllv încât nu puteam nici să mergem mai departe I nici

să ne întoarcem. Era o pădure sumbră şi înmiea aşa solul era acoperit de truncliiuri de arbori înrădăcinaţi şi de o masă vegetală în descompuwiv întâlneam. În special nişte fagi (*Fagus beul ni des* şi *Fagus antarctica*) şi de asemenea din Jwndenţă o specie de magnolie asemănătoare îi scorţişoara avfind un aspect analog şi proprieavv aromatice apropiate... Adeseori eram siliţi să deschidem drum cu ajutorul toporului... Formele de relief sunt foarte variate. Privind Insul Mare în mod general se poate constata că de I nord la sud pampasul nisipos al Patagoniei icontinuă în sudul insulei. În această regiune sân împrăştiate numeroase lacuri din care izvorarâuri înconjurate de dealuri pe ale căror cojm cresc arbuşti cu flori galibene şi fructe de culo u albastră închisă.

În sudul lanţului muntos Balmaceda se în tini i. O zonă umedă mlăştinoasă presărată cu grupe! / «late de arbori sau păduri mici în special de I. Antarctici".

Cel mai mare dintre lanţurile muntoase amin ţâţe de Popper – Alba Cordilliera străbate? N dul insulei vârful cel mai înalt se află în munţi Darwin şi trece de 2.400 în

Deasupra întregului arhipelag plutesc aproape tot timpul nori groşi cerul fiind posomorât. Nu mai rareori soarele pătrunde printre nori. Aproaj». În fiecare zi se dezlănţuie furtuni iar ploile vânturile puternice sunt nelipsite.

În regiunea golfului Inutil Popper observă îi înalte în pereţii cărora erau trunchiuri de cap. I... Pietrificaţi.

Trecând meridianul 69°50 longitudine vesii. Peisajul se schimbă o câmpie din ce în ce în Largă îşi face apariţia care cât vezi cu ochii străbătută de mici crăpături. Este domeniul imn mic animal rozător cu blană catifelată cunos «în sub numele de tucu-tuco (*temonys magellmeus*) foarte mult căutat de indigeni pentru cam şi piele. Vulpile şi vidrele ca şi păsările nu hv-sesc din Ţara de Foc. Gâşte şi raţe sălbatice întâlnesc tot timpul anului ca şi papagali vulinn ulii colibriul chilian şi o pasăre de pradă – *carancho* – o adevărată hienă înaripată care atacă oile iepurii şi chiar oamenii.

Iuliu Popper a întâlnit oameni între golful Inutil şi San Sebastián de-a lungul istmului ce gâtuie Insulă Mare. Pe teritoriul chilian aceştia sunt indienii Onas în Insulă Mare indienii Yaghani care stăpâneau insulele sudice şi indienii Alacajuzi care locuiau insulele din vestul arhipelagului. Toţi erau cunoscuţi sub numele de *fuegieni* (locuitori ai Ţării de Foc).

Fiind în continuă căutare de hrană aceşti indieni nu aveau aşezări stabile foloseau un număr redus de unelte arcul făcut din vene de guanaco săgeţi şi alte obiecte tăioase confecţionate din oase şi dinţi de animale. Mâncau peşte carne de focă sau de lupi de mare ei nu ştiaiu să înoate şi nici să plece cu barca pe apă. Îmbrăcămintea lor era făcută de asemenea din piei de guanaco cusute cu tendoane de animale. Indienii îşi vopseau faţa în negru alb roşu femeile purtau pe cap podoabe – oase înşirate pe tendoane. Practicau şi tatuajul.

Cei mai din sud indieni (Yamanizi) pe care ira cunoscut şi Popper în insulele din canalul Beagle erau un fel de „nomazi pe apă” căci se adaptaseră mediului în care se născuseră tot timpul călătoreau cu bărcile pe apă.

Continuându-şi drumul de-a lungul ţărmului de est al Insulei Mari până la Capul San Sebastián Popper determină situaţia geografică a lanţului de munţi care străbate mijlocul arhipelagului Ţării de Foc de la nord la sud între golful Inutil şi golful San Francisco. Unuia din locurile de popas făcute o câmpie întinsă i-a dat numele de *Pinitu Sinaia*.

Ajungând la Rio Grande care este mai mare decât toate celelalte râuri întâlnite până atunci în Ţa ră de Foc Iuliu Popper îi trasează cursul la 53°46 v

Pe hărţile recente argentiniene promontoriul sudic al estuarului Rio Grande este menţionat sul) numele de *Ţara Popper* pe al cărui curs exploratorul român a întâlnit familii de indieni Onas.

Puternică năvală şi în mare număr a căutători lor de aur şi a tot felul de aventurieri precum şi marele număr de crescători de oi şi vite ale căror ferme s-au înmulţit foarte mult au determinat scăderea numărului de indieni care au fost deposedaţi de terenurile lor tribul Onas fiind în întregime destrămat.

În urma cercetărilor făcute Popper ajunge la concluzia că întinderi mari de teren acoperite cu ierburi au fost într-un trecut destul de apropiat golfuri ale căror funduri. S-au înălţat.

Între Gapull Panaş şi Capul Sunday exploratorul face numeroase măsurători trigonometrice şi trage concluzia că în ultimele decenii apele oceanului s-au retras. El presupune că între golful San Sebastián şi golful Inutil în care a găsit blocuri de piatră aduse de gheţarii de odinioară exista o trecere prin Insulă Mare.

Îndreptându-se spre ţărmul strâmtorii Magellan Popper descoperă mai multe râuri cărora le-a dat denumiri româneşti *Rio Rosetti Rio Ureche Rio Lahovari* ale căror izvoare sunt în munţii Sierra Balmaceda. Exploratorul este mirat de a-lmndenţa vânatului gâşte raţe Stoluri de alte pasări de mărimi diferite.

Revenind la Buenos Aires guvernul argentinian I a însărcinat cu continuarea explorărilor din Ţara de Foc unde Popper s-a întors şi a întemeiat exploatări aurifere în El Parâmo. El era însă de părere că mai importante decât exploatările aurifere i rău întinsele şi bogatele păşuni favorabile creşterii animalelor şi dezvoltării industriilor alimentare.

Între anii 1889 – 1890 Iuliu Popper explorează t imnurile strâmtorii Lemaire cele ale canalului lleagle şi Multe lanţuri de munţi şi cursuri de râuri unora dintre ele dându-le de asemenea dmumiri româneşti care au rămas în nomenclatura geografică a Ţării de Foc.

În anul 1890 Popper întreprinde călătorii şi prospecţiuni miniere în nordul Argentinei în provincia Jujuy regiune frumoasă şi cu munţi de migine vulcanică.

Pentru a înlesni plata salariaţilor şi schimburile Popper bate şi monede de aur. Pe prima monedă Initută (5 grame greutate) erau gravate pe o faţă inscripţia „Tierra del Fuego 1889” şi un desen (un târnăcop şi un ciocan încrucişate) pe care era ne râs „Popper” iar pe cealaltă faţă a monedei era gravată inscripţia „Lavaderos de oro del Sud” adică „Spălători de aur din sud”.

Mai târziu după doi ani (1891) el a pus în t ircuiâaţie mărci poştale pe care era reprezentat un glob în flăcări şi iniţială P (Popper) culoarea mărcii fiind un carmin-roz marcă a cărei valoare era de zece centavos.

Aflându-se în Ţara de Foc Iuliu Popper a a tras de nenumărate ori atenţia autorităţilor argen tiniene asupra acţiunii de exterminare a fuegieni lor. În această privinţă a ţinut şi conferinţe la Institutul geografic argentinian prin care a descris situaţia tragică a acestor populaţii vânate cu câini dresaţi.

Iată cum descrie Popper în anul 1891 pe ineli eniii din tribul Onas „Indianul Onas este nobil cu inima largă nu fumează nu bea nu calcă ligile naturii este infinit mai bun decât alte fiinţe civilizate. Aceşti oameni au un intelect puternic. Şi dovedesc sentimente şi umanitarism. Îi iartă pe duşmani au afecţiune familială şi sunt îndureraţi pentru rudele moarte. Onasii sunt acuzaţi că sunt hoţi dar aceasta nu este adevărat”.

Istoria cunoaşterii Ţării de Foc este strâns le gată de activitatea acestui important explorator. A

fost primul călător şi explorator care a traver sat insula Tierra del Fuego.

În plină activitate şi tocmai în momentul rinul se pregătea să plece pe vasul „Exploraţior” în An tarctica moare subit în anul 1893.

8

Doi români exploratori ai Tării Somalilor»

Dimitrie Ghica şi Nicolae Ghica Comăneşti

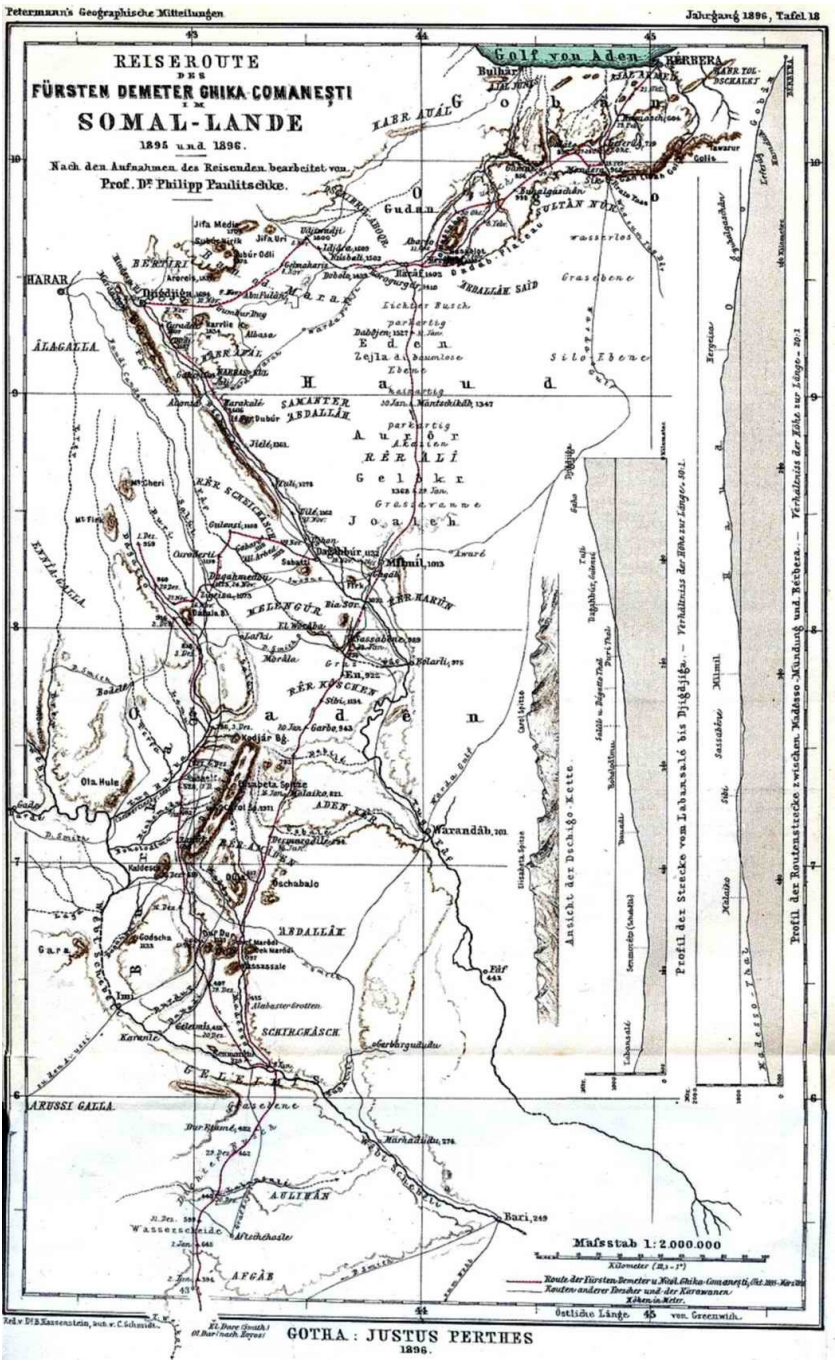

Traseul expediţiei lui Dimitrie Ghica

Comăneşti

Printre călătorii şi exploratorii români de la fifârşitul secolului al XIX-lea care au adus o contribuţie importantă la cunoaşterea Pământului se numără şi Dimitrie Ghica Comăneşti şi fiul acestuia Nicolae Ghica Comăneşti. Şi unul şi altul h au concentrat în explorările/ lor asupra părţii celei mai de răsărit a continentului african „Ţara „Şoimalilor" din peninsula Somalia „Cornul oriental al Africii".

Datorită situaţiei geografice condiţiilor naturale nefavorabile şi resurselor limitate Peninsula Somalia n-a prezentat multă vreme pentru marile i nmpanii comerciale un interes deosebit. De aceea umvetarea şi cunoaşterea acestor ţinuturi africane rămăseseră mult în urmă faţă de alte regiuni ale Africii.

Expediţia întreprinsă de cei doi Ghica tatăl fiul a fost povestită într-o carte scrisă în limba franceză de Nicolae Ghica Comăneşti care poaru titlul *Cinci luni în Ţara Somaţilor1* şi într-o alt. «intitulată o *călătorie în Africa* scrisă de Dimii în Ghica Comăneşti publicată în limba română aţi *a* rută în 1896.

Părăsind portul Triest la începutul lui octom brie 1895 şi ajungând pe ţărmurile Somaliei Dinu trie Ghica Comăneşti şi fiul său au pătruns în teriorul peninsulei pornind din oraşul Berbera situat pe ţărmurile oceanului.

Peninsula Somalia pe care Dimitrie Ghica G mane îi şi fiul său a colindat-o timp de cinci luni

înaintează departe spre est în apele Oceanului Indian terminând prin Capul Guardafui. Este situată la nord de ecuator fiind un podiş frământ. Îi de numeroase erupţii vulcanice.

Climatul peninsulei este cald tropical şi usc „şi cu temperatură medie anuală de 30°. Seceta durează opt luni pe an (septembrie – aprilie) cec. I ce face că reţeaua hidrografică să fie foarte redusă. Singurul râu mai important şi care ajunge să se verse în ocean este Uebi-şebeli „Fluviul I. Oparzilor" celelalte în majoritate pierzând-u şi în nisipul arzător din timpul lunilor secetoase.

Peninsula Somalia este un ţinut locuit în man* parte de populaţii nomade crescători de cămile capre şi oi în continuă căutare de păşuni.

Cel dintâi ţinut cercetat de cei doi exploratori a fost regiunea maritimă Guban uscată nisipoasii. Cu o vegetaţie săracă redusă la o singură specie de mimoze spinoase unde temperatura din timpul zilei la umbra atinge uşor 35°.

1 Nicolae Ghica Comăneşti *Cinq mois* «//. *Pays de Somalie* Genève 1896.

Peisaj somalez

De aici din Gulan expediţia a înaintat apoi în ţinutul muntos Ogaden unde cei doi exploratori au urcat pe mai multe podişuri foarte erodate de apele ploilor căzute în anotimpul ploios. Munţii sunt şi ei tot atât (le sterpi şi de erodaţi ca şi podişurile.

În pădurile regiunii Ogaden cei doi exploratori au întâlnit o specie se maimuţă *Cynocephales Metschoy* ale cărei femelè îşi poartă puii în spinare. Au mai întâlnit măgari sălbatici gazele şi antilope vulpi iepuri hiene pantere şi lei.

Din Ogaden au trecut în ţinutul Jiga-Jiga dr unde s-au îndreptat apoi spre podişul Hand ajun gând la Dagabuhr. Au traversat apoi valea Ielicrului cu o vegetaţie bogată alcătuită din eufor biacee uriaşe şi copaci groşi încolăciţi de liant

acoperite cu flori mari roşii galbene şi albe.

Regiunea are o faună caracteristică existent. I unei anumite specii de fazani şi de papagali verzi. Ca animale mari se întâlnesc rinoceri şi elefanţi. Aici în valea râului Dagat Dimitrie Ghica Comăneşti a împuşcat primul elefant.

Pătrunzând tot mai în interiorul regiunii Oga den expediţia s-a apropiat de munţii Ko jar şi Ji go pe care i-a escaladat Nicolae Ghica Comăneşti. Era prima ascensiune a unui european pe vârfurile acestor munţi. Folosind un aneroid Nicolae Ghica a măsurat înălţimea munţilor constatând că au în vârful cel mai semeţ 1.244 în

Structura munţilor este calcaroasă cursurile dr apă sunt foarte rare. Îşi semnalează în schimb prezenţa grote frumoase de marmură albă sau neagră.

După 61 de zile de la plecarea din Berbera expediiţia a atins râul Şebeli ale cărui maluri înalte lutoase sunt acoperite cu păduri întinse locuite de somali din tribul Gndeimis.

Traversând râul Şebeli cei doi exploratori au înaintat – până la întretăierea paralelei 5° latini dine nordică cu meridianul de 43° est Greenwich punctul extrem atins de expediţie. Din lipsă de ghizi locali şi de apă şi din cauza apariţiei muşte i ţeţe expediţia a fost nevoită să facă cale întoarsii înapoierea nu s-a mai făcut însă pe acelaşi drum ca la venire. De data aceasta regiunea Ogaden. I fost traversată prin partea ei cea mai săracă. I’v

Conglomerate stâncoase în patul uscat al râului Madesso ploratorii au trecut prin „ţara” Amadenilor prin „ţara” somalilor Rez Ugaş Koşeu şi prin „ţara” aomalilor Melingur iar în continuare au traversat valea Jerer atingând în cele din urmă marginea podişului Hand.

Astfel după cinci luni de la plecarea din Berbera Dimitrie şi Nicolae Ghica Comăneşti reveneau din nou în oraşul de unde pornise expediţia.

În cartea pe care a. Scris-o Dimitrie Ghica Comăneşti prezintă cu multe amănunte într-o formă simplă dar sugestivă şi populaţiile întâlnite. Somalii sunt împărţiţi în numeroase triburi. Muncile cele mai grele le îndeplinesc femeile. Locuinţele lor de formă conică sunt compuse din mai

Grup de somali cu un crocodil *împuşcat de D. Ghica*

Comăneşti multe cercuri de lemn învelite cu o ţesătură fă cută din fibrele arborelui „Yuboe”. Se ocupă mai mult cu creşterea vitelor mai ales a vacilor oilor caprelor şi cămilelor.

Somalii sunt înalţi au picioarele lungi şi subţiri iar trăsăturile feţei îi apropie de arabi. Culoarr. I pielii lor variază în toate nuanţele ciocolatei pânii la negru închis.

Îmbrăcămintea somalilor arată Ghica o formează o „togă” de bumbac pânză de culoare albă sau brun roşietic deschisă drapată în multe falduri şi înfăşurată cu multă artă în jurul corpului.

Bărbaţii umblă înarmaţi cu săbii pumnale mii

iţe şi cu un scut mic rotund lucrat din piele de oryx sau rinocer.

În afară de contribuţia adusă de cei doi Ghica la cunoaşterea etnografică a Somaliei ei au descris din punct de vedere geografic valea Fafului podişul Dagahmedo valea Salu valea Duri până la apele râului Degab care curg pe la poalele munţilor Debila şi pe care le-au străbătut. De aici înaintând spre sud ei intră în ţinutul Ogaden în cea mai mare parte nelocuit.

Mai departe spre sud-vest Dimitrie şi Nicolae (/ hâcă Comăneşti au străbătut o vale largă de vreo 20 km puţin cunoscută situată între munţii Zănat) v munţii Kaldes de 1 CCO în înălţime curând ei au dat de un podiş tabular cu margini abrupte în care trăiesemariturme de elefanţi.

Pe munţii Durdur şi Jiga Nicolae Ghica Comăneşti descoperă o plantă curioasă de forma unei bombe şi de culoarea pietrei vinete de peste un metru în diametru alcătuită din fibre lungi şi înguste.

Pe drumul parcurs transpus pe hartă cei doi exploratori au dat munţilor dealurilor şi văilor întâlnite denumiri româneşti care au fost apoi recunoscute de Institutul geografic din Gotha. Ei au străbătut cursuri de râuri necunoscute până la ei au colecţionat numeroase specii de plante din flora Komaliană şi au făcut observaţii meteorologice de mai multe ori pe zi. Prin cercetările lor ei au contribuit foarte mult în „a lumina unghiul misterios” din estul african.

Datorită importantelor rezultate ale acestei

expediţii numeroase instituţii ştiinţifice din Europa

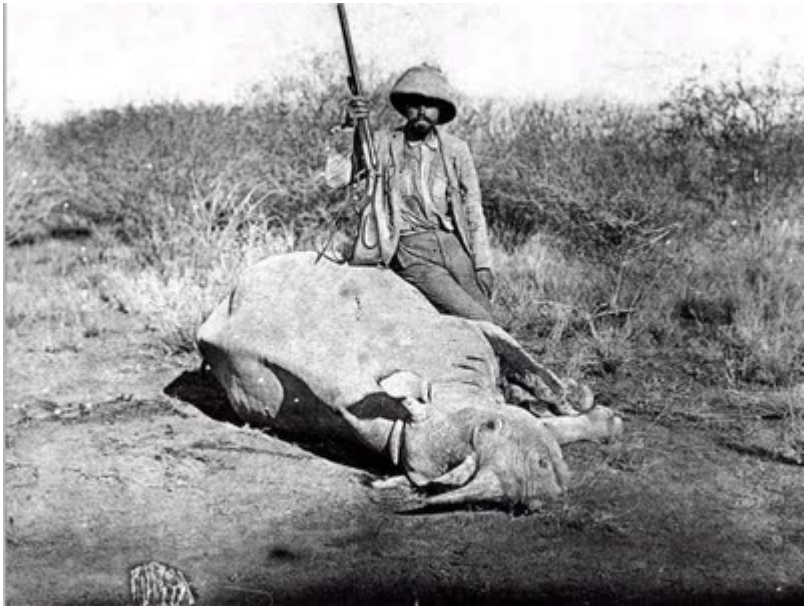

Rinocer împuşcat de D. Ghica Comăneşti la Gaburo (alături de rinocer N. Ghica)

Au aşezat pe Dimitrie Ghica Comăneşti alături de marii exploratori ai timpului D. Livingstone Henry Stanley A.D. Rafailovici I.S. Ţenkovici Hildebrandt Georges Revoil Dr. Pauiitschle Eu genio Raspoli Dr. Danamsbam Schmidt ş.a. Multe dintre aceste descoperiri fiind consemnaic în lucrările geografice ale timpului.

Exemplare din animalele vânate şi plantele cu lese de Dimitrie Ghica Comăneşti se găsesc astăzi la Muzeul de Istorie Naturală Grigore Antipa din Bucureşti.

9

Bazil G. Assan – primul român în Arctica şi

călător în jurul lumii

Explorator în Oceanul îngheţat

Călătorul şi exploratorul Bazil G. Assan şi-a făcut studiile în Elveţia şi la Paris. Fire întreprinzătoare Assan revenit în ţară continuă dezvoltarea întreprinderilor de fabricare a uleiului şi de morărit iniţiate de tatăl sau G. Assan care a construit o moară modernă. G. Assan a introdus de altfel pentru prima oară în ţară maşina cu aburi (1853). (Una din străzile din apropierea morii lui Assan a purtat până de curând denumirea de *Vaporul lui Assan*.)

La 15 iulie 1896 inginerul Bazil G. Assan a început o interesantă călătorie în regiunile arctice la care au participat şi alţi 50 de călători în majoritate oameni de ştiinţă. Era primul român care întreprindea o asemenea călătorie.

Călătoria a fost efectuată pe vaporul norvegian „Erling Iart” de sub comanda experimentatului marinar Bade de Mecklemberg. Îmbarcarea a avut loc în portul Hamburg itinerariul urmând coastei «Norvegiei printre inisule şi fiorduri cu scurte oprin în oraşele Bergen Moide Tromsö şi HammerfcM de unde vasul a intrat apoi în Oceanul îngheţul După două zile de navigaţie în apele reci ale acestuia vasul a ajuns în Insula Urşilor iar după alte «15 zile au fost atinse ţărmurile insulelor Spitzbergen.

Într-una din aceste în sule Assan a vizitat şuţia în care exploratorul suedez Andree îşi prv gătea zborul cu balonul spre Polul Nord orim i încercare de acest gen cunoscută în istoria desen

peririlor geografice. Assan a cercetat în continuai «ţărmurile de nord şi vest ale insulelor care în acel timp erau prinse încă de gheaţă. Navigând prinţi insule gheţuri şi banchize plutitoare vasul a iv butit să înainteze până la 81°35 latitudine noi dică – 900 km depărtare de pol – de unde prezenţa gheţurilor compacte n-a mai permis înaintarea fapt ce a obligat vasul să se întoarcă h Capul Nord.

La 9 august pe când se afla la Vadsö Assan observă şi el eclipsă totală de soare vizibilă numai din nordul Europei şi Asiei. Pe o insuliţă din faţa oraşului povesteşte Assan se aflau peste 70 d astronomi oameni de ştiinţă cu instrumentele gaia pregătite să observe începutul şi desfăşurarea fenomenului dar din nefericire soarele a fost mai mult acoperit de nori groşi.

Cu ocazia acestei călătorii Assan ajunge în „ţa ră laponilor” tocmai în momentul în care cunoscutul explorator polar norvegian Nansen se întorca/ din celebra sa expediţie pe care o întreprinsese spre Polul Nord.

Efe la Vadsö el revine pe coasta Norvegiei şi călătorind prin Vardö Hammerfest şi Tromsö debarcă la Drontheim de unde pleacă să viziteze interiorul Norvegiei şi capitala ţării Cristiania (astăzi Oslo) precum şi capitala Suediei Stockholm capitala Danemarcei Copenhaga.

Călătoria lui Assan a durat două luni din care una a petrecut-o pe vapor. Cu ocazia acestei călătorii el a făcut observaţii şi descrieri interesante asupra locurilor văzute. A manifestat

un deosebit interes faţă de flora şi fauna Insulei Urşilor descoperită de Barents. Deşi insulă e foarte săracă în vegetaţie Assan a numărat totuşi 30 de specii de *fanerogame* şi vreo 80 de specii de *muşchi*. Copacii ca şi în Spitzbergen lipsesc.

„Totul este piatră zăpadă şi muşchi" spune el. Cercetând partea sudică a insulei el observă că aceasta este „râpoasă abruptă înspre mare şi de o frumuseţe înfiorătoare". Sudul insulei este alcătuit din stânci imense cu forme dintre cele mai bizare unele. Aisemenea unor bastioane de citadele altele cu bolţi ca de biserici gotice sau altele în forma unor obeliscuri înclinate ca turnul din Pisa.

Cel mai important munte din sudul insulei cunoscut sub – numele de *Muntele mizeriei* coboară lin spre nord terminându-se cu nişte mici înălţimi ce înaintează până la nivelul mării.

— Udecând după identitatea florei aflate în toate insulele Oceanului îngiheţat se presupune spune Assan că aceste insule ar fi făcut parte dintr-un vechi continent dispărut sub valuri.

Arhipelagul Spitzibergen (Svalbard) atâta Assan este format din cinci insule mari şi din lumeroase insule mai mici. Numele de Spitzbergen (Munţii Ascuţiţi) i-a fost dat de Barents după vâr furile ascuţite ale munţilor din partea de sud a insulelor. Cei mai înalţi munţi de aici ating 1.500 în

În insula Bel Sound spune el există o vegetaţie fosilă formată din plopi platani şi aluni ceea ce dovedeşte că în timpurile foarte îndepărtate climatul insulei era asemănător celui

al Danemarcei de astăzi. S-au descoperit în insulă marmură de cea mai bună calitate zăcăminte de fosfaţi şi de cărbuni. Assan mai arată că insulele Spitzbergen dispun şi de minereuri de fier a căror prezenţă deviază acul magnetic al busolei marinarilor care trec prin acele locuri. Pământul este acoperit în cea mai mare parte a anului cu zăpadă. Gheaţa permanenţă acoperă cele mai multe văi în care razele soarelui nu pot pătrunde niciodată. „Am văzut spune el zăpadă roşie a cărei coloraţiune este datorată unor microorganisme”[16].

Într-un astfel de climat râurile n-au decât o existenţă temporară ele îngheaţă complet iarna şi gheţari enormi le acoperă văile înaintând şi ajungând mai toţi în mare.

Gheţarul fotografiat de Assan în Liefdesbay are înălţimea unui bloc cu 10 etaje. Din când în când bucăţi mari de gheaţă se desprind din el şi blocuri uriaşe de piatră aduse din amontele

16 B. G. Assan, Călătorie în regiunile polare nordice, Buletinul Societăţii Geografice Române, Bucureşti, 1897.

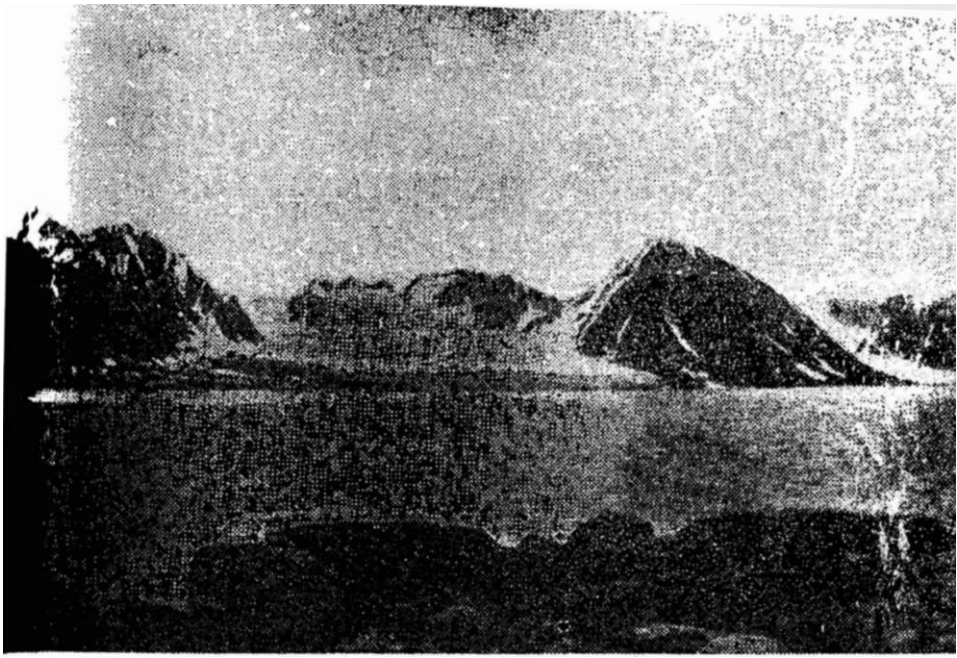

Peisaj cu marele gheţar din Spitzbergen vililor se rostogolesc până la extremitatea frontală A acestora.

Vara pământul insulelor neavând timp suficient să se încălzească rămâne permanent îngheţat sub stratul verde de muşchi.

În orice anotimp al anului cade zăpadă. Iama temperatura este atât de scăzută încât şi mercurul în termometru îngheaţă. Aurora boreală se arată foarte des. În timpul iernii întregul arhipelag este unit printr-o banchiză imensă. Câteodată aerul este aşa de încărcat de umezeală de ceaţă atât de densă încât nu-ţi poţi distinge mâna ceaţa durează adeseori câte 14 – 15 zile.

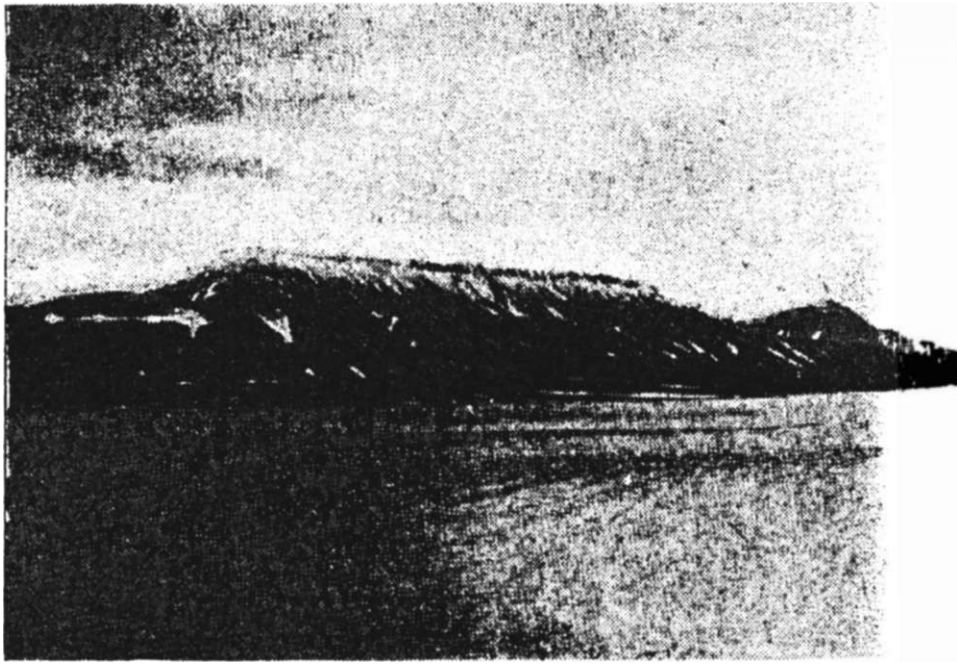

Spitzbergen (Fiordul de gheaţă)

În insulele Spitzbergen ca şi în Alaska sesc fosile de mamuţi (*Elephas primigenius*) *un* ce demonstrează încă o dată existenţa odinio. U a unui climat cald. Aceste fosile sunt în nuiiui atât de mare încât se pot face „recolte" bolide dinţi de elefant sau cum se mai spune de râu fosil".

În arhipelagul Spitzbergen arată Assan te ilipeşte 120 de specii de plante din care *96* cul îmi şi 4 de ferigi. Una singură este însă alimenui. I *Cochlearia fenestrata* „care se poate mânca sulformă de salată fiind un minunat remediu conu» scorbutului".

Expunând peripeţiile acestei călătorii Assan vorbeşte şi despre vânatul balenei de minunata noapte polară întreruptă numai de aurorele

boreale de viaţa agitată şi obiceiurile laponilor de hrana i locuinţa acestora.

Îl impresionează în mod deosebit lunga noapte polară. La Tromsö (nordul Norvegiei) noaptea învtipe câte puţin în primele zile ale lui septembrie. Ziua care până atunci era continuă începe a se micşora şi pe la jumătatea lui noiembrie răsăritul tinde a se confunda cu apusul pentru ca la data de 21 ale aceleiaşi luni soarele să dispară vu totul. Ceaţa începe să-şi facă loc iar zăpada tai cadă din ce în ce mai abundent.

Soarele reapare la 21 ianuarie. Cu câteva zile mai înainte de această dată arată Assan toţi locuitorii oraşului urcă pe colinele din jur pentru tţ vedea cu câteva ore mai înainte strălucirea astrului.

Primăvara târziu în această parte a nordului teandinav zăpezile se topesc vertiginos. Soarele ulii a părăsind orizontul stimulează dezvoltarea vegetaţiei. Întreaga regiune devine în câteva zile un imens covor de verdeaţă. Plantele cresc în mod vizibil vânatul de asemenea. Omul aproape că nu simte necesitatea de a dormi. Totul seamănă ni o zi lungă de sărbătoare.

Spre sfârşitul lunii septembrie un vânt rece anunţă însă apropierea iernii. Păsările dispar întunericul nopţii cuprinde iarăşi totul râurile îngheaţă şi-şi opresc cursul zgomotul undelor nu se mai aude. Peştii se refugiază sub un strat de 3 – 4 metri de gheaţă şi totul se transformă înir im imens „palat” rece cu limpezime de cristal.

Călătoria lui Assan în jurul lunm

Călătoria în jurul Pământului timp de cir luni (1898) a fost descrisă de Assan într-o cm. Ferinţă ţinută la Societatea Română de Geogr. În (18 martie 1899). Scopul acestei călătorii ăl mai mult de natură practică Assan ţinea să să bileascâ relaţii comerciale cu întreprinderi şi fim» din ţările Extremului Orient.

Şi-a început această călătorie îmbarcându-se h Constantinopol pentru Alexandria (Egipt). A I» eul o escală la Atena pentru a vizita monumm tele Greciei antice.

La Cairo şi împrejurimi vizitează piramidei din Ghizeh şi mormintele faraonilor. Admiră «i mai mare piramidă a lui Keops apoi Sfinxul care ca „un credincios paznic al piramidelor îl înalţă figura enormă îndreptată spre răsărit peni în a saluta în fiecare zi apariţia soarelui”. Vizi tea/. I cele mai vechi moschei dinegipt.

De la Cairo Assan a călătorit cu trenul la U mailia unde se îmbarcă pe vaporul „Barbarossa” acesta 1 duce prin Canalul Suez în Marea Roşie pe care o străbate trecând prin dreptul oraşului Meca şi ajunge la Aden unde vizitează oraşul în care nu mai plouase de doi ani. Aici spune îi. Sunt foarte mulţi şoimali pe care fi descrie astfel „Ei îşi vopsesc părul cu roşu şi-şi ung capul tu var. Au la gât două mărgele galbene de mărimea. Mlui de raţă. Poartă o jachetă cadrilată deschisă le. Piept şi un şorţ. Părul e umflat de două ori cât vâtpul”.

Vaporul trece prin dreptul capului Guardafui) v prin apropierea insulei Socotra şi pătrunde în apele Oceanului Indian. Assan debarcă în oraşul

(lolombo din bogata insulă Ceylon numită de ininezi „Insula comorilor” iar de greci „Insula rubinelor”. Prin dreptul insulelor Lachedive şi Maldive Assan a trecut în timpul nopţii astfel în despre ele nu aminteşte nimic.

Insula Ceylon arată el este dominată de vârful muntelui Adam unde după o poveste ceyloneză ne spune că ar fi fost paradisul terestru. La Columbo Assan studiază fabricarea uleiului de co-s vos. Face mai multe excursii dar două îl imprezonează în mod. Deosebit prin frumuseţea locurilor văzute excursia la Candy situat la 500 în altitudine şi excursia de la Peradenia unde se află „cea mai frumoasă grădină botanică din lume” cu o suprafaţă de 60 de hectare. Clima la Candy este foarte plăcută. În faţa clădirii lui „Queen I io ţel” în care Assan a locuit se află spune el lui lac foarte frumos cu o insulă cine ocoleşte insulă are posibilitatea să întâlnească o mare varietate de arbori puţin cunoscuţi arborele de pâine arborele de cauciuc înalt şi gros cât un stejar) v cu fructele cât dovlecii de mari palmierul în evantai numit „arborele călătorilor” în ale cărui frunze în nişte cavităţi se găseşte întotdeauna apă hună de băut. Mai sunt arată Assan palmierii ta

„Arborele călătorilor” (*Ceylon*)

Lipot a căror floare îşi face apariţia la 50 de ani o dată după care copacul se usucă. „Cartea sfântă” cinigaleză este scrisă pe foi de «talipot

De la Colombo pe un vapor englez până la Singapore Assan a călătorit timp de 6 zile. În peninsulă Malacca spune el se află cele mai vechi şi cunoscute mine de cositor. În toate zilele plouă râurile întrerupte de cataracte sunt periculoase pentru navigaţie. Fiind un ţinut cu climă caldă) i umedă flora este foarte bogată. Aici cresc arborele de gutapercă palmieri de toate speciile 11 r ca plante de cultură – orezul tutunul porumbul maniocul arborele de cafea şi cacao ceaiul dar mai cu seamă piperul cel de Singapore fiind renumit în toată lumea. Acolo sub ecuator tinde nu există anotimpuri în fiecare zi se seamănă se răsădeşte şi se recoltează.

Fauna cuprinde elefanţi rinoceri tigri urşi foarte graţioşi etc.

«Populaţiile sălbatice din Malacca sunt împărţite în numeroase triburi Orang-Ubu sau oamenii râurilor Orang-Tambura sau oamenii mării O rang-Utang oamenii pădurilor care îşi petrec noaptea în copaci.

Pescarii au ca animal domestic o specie de şarpe loa pe care-l hrănesc ca pe un copil cu ouă şi urez. Şarpele însoţeşte întotdeauna pe stăpân ori tic câte ori acesta pleacă la pescuit boa se ţine după el ca un câine intră în barcă şi se încolăceşte în fundul acesteia stând nemişcat. Când simte fu să că vine furtuna ridică capul şi părăseşte de îndată barca şi înotând spre ţărmuri se îndreaptă

spre casă.

Singapore înseamnă „Oraşul leului”. Toate căile comerciale ale Pacificului şi ale Oceanului Indian îţi dau întâlnire în acest punct terminus cel mai meridional din Asia numit Capul România. Lângă

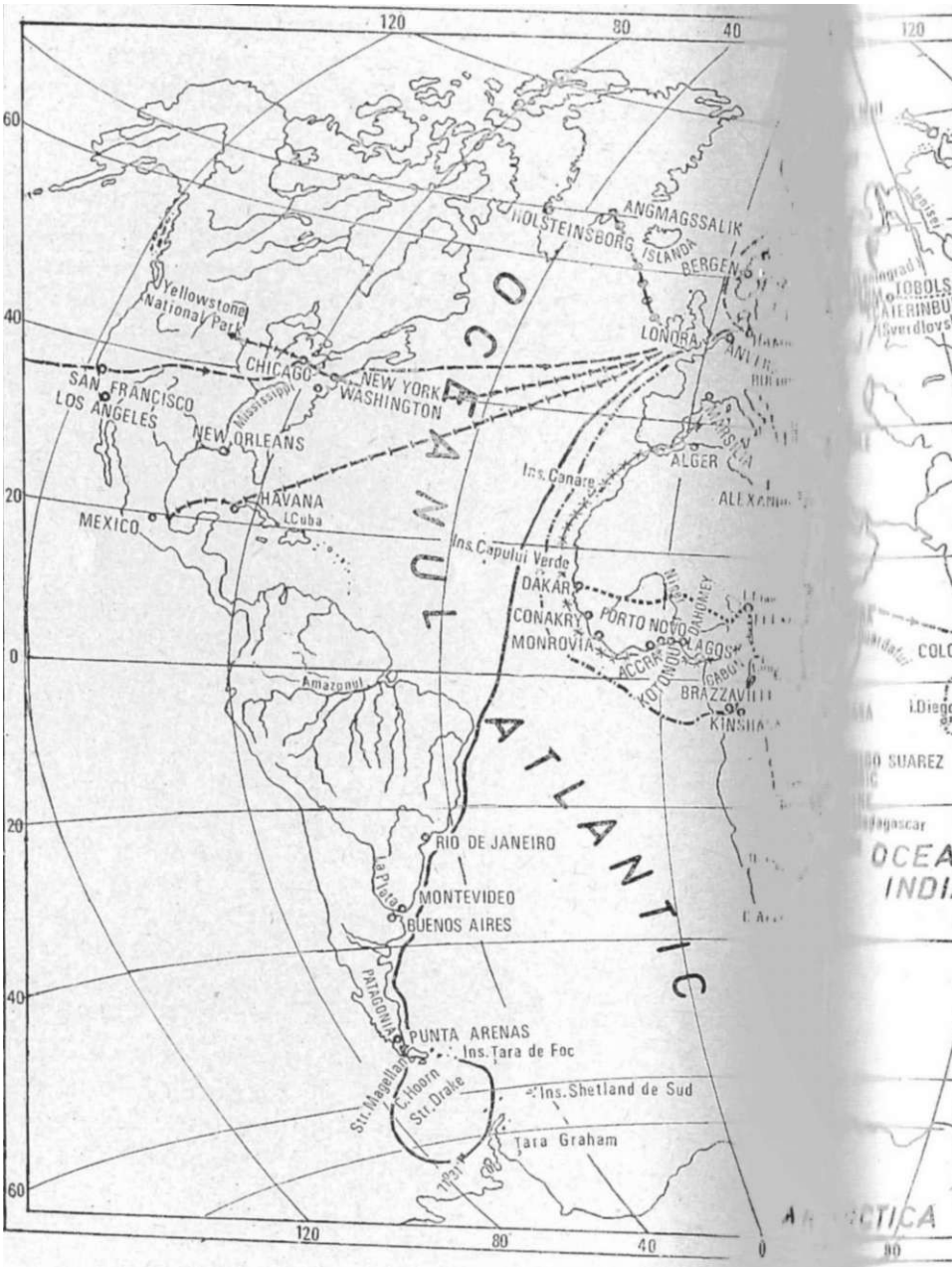

Planiglobul cu tyviuă exploratorilor români acest cap se află pe o insulă oraşul Singapore unde Assan a continuat să se informeze asupra

fabricării uleiului de cocos.

De la Singapore până la Hong-Kong Assan a mers cu vaporul cinci zile. La tropice călătorind pe mare soarele arată el apune brusc şi pe o noapte înstelată călătorii văd steaua emisferei australe „Crucea sudului”. Către nord steaua polară care străluceşte foarte palid îţi dă impresia că coboară în fundul orizontului oceanic tropical.

Hong-Kongul arată Assan este un oraş înfloritor afişând întR-o mare măsură un aspect european deşi majoritatea locuitorilor sunt chinezi.

Assan a navigat şi pe fluviul Sikiang de la Hong-Kong şi până la Canton timp de 12 ore pe un vapor american.

Cantonul care la data aceea avea 1.800.000 locuitori nu are străzi arată Assan ci numai un fel de pasaje în care abia încap 3 – 4 oameni. Sin gurul mijloc de locomoţie într-un asemenea oraş este piciorul sau palanchinul de trestie purtat de trei chinezi. În dreapta şi-n stânga străzilor se desfăşoară ca într-un caleidoscop întreaga viaţă chinezească Casele n-au uşi în locul acestora ele au nişte mari deschizături cu grilaj late cât ţin faţadele astfel că poţi vedea tot ceea ce se petrece în interiorul acestora.

Părăsind Cantonul Assan a plecat la Shanghai situat la vărsarea lui Ianţi în mare. După o s-o dere de câteva zile în acest oraş Assan s-a îndreptat spre Japonia debarcând în portul Nagasaki primul port japonez deschis comerţului european a acea dată. După traversarea Mării

Chinei parte agitată şi periculoasă pentru navigaţie va

Templul de la Nikko (*Japonia*)

Porul a intrat prin strâmtoarea Simonosaki în marea interioară a Japoniei.

În afară de Nagasaki Assan a mai vizitat oraşele Kobe Ōsaka Kyōto Yokohama şi Tōkyō. Toate oraşele seamănă între ele arată Assan majoritatea caselor fiind mici iar materialul din care ele sunt construite este lemnul spre a atënua efectele deselor cutremure de pământ.

Assan descrie viaţa de familie din China şi Japonia şi arată deosebirea dintre ele vorbeşte despre obiceiurile unora şi altora despre stat şi conducerea lui despre teatrul japonez în care se joacă piese ce durează câte 10 ore despre organizarea învăţământului etc.

Ultima etapă a lungii sale călătorii este Ame râca de Nord. De la Yokohama la San Francisco* traversarea Pacificului a durat 16 zile.

„În timpul traversării oceanului la trecerea me ridianului de 180° Greenwich arată Assan am avut două zile de-a rândul aceeaşi dată luni 21 marne şi a doua zi iarăşi luni 21 martie". (Fenomenul se datorează după cum se ştie rotaţiei Pământului de la apus spre răsărit.)

În Statele Unite el a vizitat fabricile de ulei din Chicago. Asupra acestei călătorii el nu dă însă prea multe date.

Din New York a traversat cu vaporul Oceanul Atlantic în 6 zile debarcând în Anglia la Londra unde se şi termină de fapt călătoria sa în jurul lunri.

La încheierea conferinţei ţinută în cadrul şedinţelor Societăţii Române de Geografie Assan atrage atenţia că România trebuie să înfiinţeze o legaţie la Tōkyō şi să încheie cu Japonia şi alte ţări din Orient tratate de comerţ susţinând necesitatea ca ţara noastră să-şi creeze o flotă comercială corespunzătoare.

Prin îndepărtatele şi interesantele sale călătorii Bazil Assan îşi înscrie astfel numele nu numai în istoria geografiei româneşti dar şi în a celei mondiale.

10

Călătoria verilor Strat George şi Dimitrie şi a lui Nicolae Rosetti în Africa

Sunt trei tineri călători români care au întreprins la sfârşitul secolului al XIX-lea (1897) o

călătorie în două foste colonii franceze *Dahomey* şi *Gabony* ambele foarte bogate în întinderi mari de păduri cu copaci de esenţe scumpe în culturi importante de manioc mei bitate cacao cafea nuci de cocos arbori de cauciuc etc. Ca şi în zăcăminte de petrol minereuri de fier de zinc de mangan şi altele.

Plecarea din Europa a avut loc la Marsilia la 25 mai 1897 pe un vas francez care făcea cursa Marsilia – Las Palimas din insula Gran Canaria. De aici pe vasul „Tibet" ei au fost transportaţi la Dakar unde au luat primul contact cu pământul african. Până la Kotonou (Dahomey) au avut posibilitatea să viziteze majoritatea oralelor situate pe ţărmul Golfului Guineea unde vasul a făcut escală Conakry Freetown Monrovia Accra.

Conakry spune George Strat este aşezat în peninsulă Tumbo care devine insulă în timpul fluxului şi peninsulă în timpul refluxului. Natura arată Strat este în aceste locuri un adevănit paradis. Se pot vedea aici mango cu fructe mici pajpaya ca pepenii galiböni formajeri şi magnolii cu flori parfumate prin ale căror ramuri zboant cele mai gingaşe şi mai frumoase păsări unele cu pene aurii altele cu pene verzi galbene roşii albastre unele mici ca nişte fluturaşi acestea sunt păsările *anivtango* – colibrii africani.

„Când m-am coborât de pe vapor (la Kotonou) Epune G. Strat m-am bucurat crezând că ispră visx în cu drumul pe apă. Ne-am înşelat însli amarnic. În această regiune a Africii călătoriile pe apă nu se isprăvesc decât odată cu viaţa. Cum nu

sunt drumuri şi nici vite de povară deplasările se fac pe râuri şi pe potecile pădurilor.

Pe apă vom pleca şi noi în interior”.

Referindu-se la acea parte a oraşului Kotonou locuită de indigeni George Strat arată că „bor deiele lor sunt de lemn rău încheiate şi şubrede”.

De la Kotonou până la Porto Novo locuinţele din satele văzute de George Strat erau ridicate din crengi aşezate pe stâlpi înfipţi în apă. Aceste locuinţe lacustre n-au decât o încăpere iar alături o „curte” care de fapt se reduce la o punte.

Sosirea vasului la Porto Novo a prilejuit la calnicilor o mare bucurie.

Vizitând ibmciurile oraşului cei trei călători şi-au putut da repede seama de principala ocupaţie a locuitorilor lui. Atenţia lor a fost atrasă îndeosebi de produsele meşteşugăreşti adevărate opere de artă populară oale frumos vopsite rogojini împodobite cu figuri geometrice obiecte de parfumerie şi toaletă printre «care un praf negru (*kol*) care se pune între pleoape pentru a da ochilor „o privire caldă”. Piaţa era plină de fructe gustoase banane ananas nuci de cocos etc. Vânzările şi cumpărările observă cei trei călători se fac pe bază de troc.

O impresie deosebită au produs asupra lor femeile din Dâhomey prin podoabele pe care le poartă nările buza de jos lobii urechilor sunt străpunse de inele de fier de diferite mărimi.

Indigenii se ocupă cu cultura ignamelor v batalelor şi manioculuí porumbului meiului arahidelor trestiei de zahăr etc.

În interiorul Dahomey-ului cei trei călători au pătruns urcând în amonte pe cursul râului Ulme ale cărui ape curg prin locuri împădurite şi au malurile acoperite cu salcâmi şi palmieri. Pretutindeni pe unde au fost au întâlnit populaţii trăind în plină linişte. Clima caldă spune George Strat îngăduie oamenilor să se lipsească de îmbrăcăminte hrana găsind-o din belşug pe pământ în ape sau în păduri şi care e strânsă fără prea multe greutăţi.

În Gabon cea mai mare parte din suprafaţă este acoperită cu o imensă pădure ecuatorială în care cu greu se poate pătrunde. Când au descoperit-o portughezii au debarcat la gura celui mai mare fluviu de aici pe care l-au nuniit *Rio dr Gabao y* din cauza numărului mare de colibe ce se aflau pe malurile lui.

În pădurea din Gabon predomină esenţele scumpe de arbori abanos mahon arborele de fier ş.a. Băştinaşii cultivă porumb bată te manioc banane cafea cacao plante gumifere etc.

„În aceste regiuni pădurea domină cu mişte rele ei întreaga suflare spune George Strat. Ea este atotputernică tiranică duşmănoasă. Ştiam prea bine că în timpul călătoriei noastre în Gabon va trebui să luptăm din capul locului împotrivii pădurii ecuatoriale cu luxurianta ei vegetaţie şi piedici de liane”.

În Gabon cei trei călători români înaintează spre capul Lopez situat la extremitatea peninsulei de la vărsarea fluviului Ogoué în Golful Gui neea. Cu luntrile ei merg 400 km până la Fer nan-Vaz.

„Pe ambele maluri pădurea virgină strânge apele râului. Ea străluceşte pe mari distanţe de copaci îmbrăcaţi cu flori vii şi multicolore acesta este vestitul flamboyant (copacul care străluceşte) formajerul îşi ridică trunchiul parcă la infinit atât de înalt este iar dafinii şi palmierii sunt de diferite feluri.

Pe toţi îi domină însă uriaşul uriaşilor boaba bul. La umbra pădurilor se odihnesc panterele bivolii antilopele iar printre ramurile copacilor aleargă în sus şi în jos maimuţele (maimuţa cu botul albastru maimuţa neagră cimpanzeul şi gorilă) în ape crocodilul”.

În satul Adonga călătorii au fost bine primiţi locuitorii satului obişnuiesc să se tatueze forma utilajului irudicându-le tribul din care fac parte.

Regiunea Fernan-Vaz în care au pătruns cei hei călători este o adevărată patrie a gorilelor inare pacoste pe capul locuitorilor căci le devastează culturile în timpul nopţii. Gorilele spune (ieorge Strat trăiesc în familii la vederea omului devin furioase iar zgomotul pe care îl fac când îşi lovesc pieptul cu pumnii pentru a so thema între elê înfioară întreaga pădure ca şi mugetul leului. Indigenii le evită având mare frică de ele.

După o şedere de câteva zile în ţinutul Feriian-Vaz cei trei călători au încercat să facă o vânătoare de elefanţi în pădurile din apropiere. Au avut ocazia astfel să cunoască viaţa indigenilor ocupaţiile lor petrecerile dansurile. Părălind Fernan-Vaz verii Strat şi Rosetti se îndreaptă din

nou spre Cap Lopez iar de acolo mai departe la Libreville de unde au luat drumul spre patrie.

II

Sever Pleniceanu – explorator al fluviului Congo

A debarcat (1898) în Congo de pe vasul „În Poldville” care l-a transportat de la Anvers (! I gia) la Matadi port situat la vărsarea marri în fluviu Congo în ocean atinis şi de marele expi «rator Stanley în anul 1877.

Călătoria lui Sever PVeniceanu în Africa a avm loc în perioada în care puterile coloniale Europei n reuşiseră într-un timp record să ocupe şi să împartă întregul continent.

În anul 1884 Congo (azi – Republica Zair) fost proclamat stat aşa-zis independent lumi pus sub suzeranitatea regelui Leopold al II-le. I! Belgiei pentru ca dufpă aproape un sfert de va (în 1907) Leopold să devină suveranul de l. T «i al acestui stat.

Cu imense bogăţii naturale – minerale şi vegetale – Congo a fost supus unei exploatări sălbatice de către imperialiştii belgieni.

Reîntors în ţară Sever Pleniceanu a făcut o expunere deosebit de interesantă asupra călătoriei sale în – şedinţa de la 15 martie 1902 de la Societatea Română de Geografie descriind cadrul geografic populaţia şi resursele naturale ale acestui ţinut.

El arată că în regiunea estuarului marelui fluviu şi a coastei oceanului terenul este jos şi mlăştinos. De la vest spre est el se ridică însă sub

formă de terase formând treptele Munţilor de Cristal. Un lanţ muntos închide podişul de la est spre sud.

„Având formă unui vast platou cu marginile ridicate apele coboară de pe înălţimile marginale se îndreaptă în chip firesc spre bază unde se unesc într-un singur curs de apă (Congo) ce se aruncă în ocean după ce şi-a făcut loc printre Munţii de Cristal. Marele fluviu îşi are izvoarele spune el în munţii Cingambo din apropierea lacului Tangamyika pătră la vărsarea în Oceanul Atlantic (4.370 km) purtând mai multe denumiri Cianibezi până la intrarea în lacul Itangweulu Luapula până la locul de întâlnire cu Luataba Kaimolondo până la cascadele de la Nyangue de unde rostogolindu-şi apele spre nord-nord vest coboară cascadele Stanley Falls (şapte la număr) trece apoi ecuatorul descriind un mare arc de cerc".

1 S. PI en ic ea nu *Călătorie în Congo* Bulet S.G.R. Ducureşti 1902.

În această din urmă parte unde fluviul ajunjv la 10 – 16 km lăţime şi ia numele de Congo pu meşte numeroşi afluenţi Lindi Lomami Aruvinu Itimbiri.

„Străjuite de maluri cu o bogată vegetaţi «arată Plenieeanu nu rareori apele acestuia se dr. Part dând naştere unor insule din care cea în U mare este Nsumba. Încheind arcul de cerc du»... A doua traversare a ecuatorului apele fluviului sunt foarte învolburate luându-se parcă la lupi.» cu malurile abrupte a căror înălţime atanjv 200 în

ieşind din această luptă biruitor el îşi r i. Firă apele în marele lac Stanley-Pool în ale cărui insule îşi găsesc adăpost bivoli sălbatici elefanţi hipopotami în ape mişunând crocodilii. În Stan ley-Pool marele fluviu şi-a împrăştiat apele nu mai pentru scurt timp căci adunându-şi-le din nou el le aruncă cu furie în pereţii Munţilor d Cristal prăvălindu-le apoi în splendide cascade Malurile îi sunt aproape inaccesibile alcătuite din piatră stratificată bătând în culoare ruginie du minându-i apele de la înălţimea de 200 metri cu aspectul lor de o măreaţă sălbăticie. De la ea? Cada Ialela mai sus de Matadi redevine navighez i bil pentru marile vase ce vin din Europa...

Referindu-se la puterea curentului Plenieeanu arată că pe fundul oceanului marele fluviu fy prelungeşte „albia" cu 550 km.

Congo se varsă în ocean – spune el – printr-un estuar larg de 12 km şi este atât de năvăli în încât puterea curentului său se face simţită până l. T 20 kim în largul Atlanticului în sezonul ploiloi. El aduce oceanului şase milioane metri cubi de apă dulce.

În conferinţa amintită Sever Plenieeanu arată vă în cea mai mare parte Podişul Central este acoperit de o imensă pădure ecuatorială. În Congo de jos în bazinul Siloango se află marea pădure seculară Mayumba (Ţara lemnelor în limba indigenilor).

Pe malurile marelui fluviu sunt foarte mult răspândiţi palmierii mai ales cei oleaginoşi unul din aceştia rotângui este o specie de palmier al

cărui lemn este folosit la construcţia de mobilier. Pădurile sunt bogate de asemenea în esenţe preţioase abanos lemn roşu lemn de fier etc.

Regiunea prin care curge Congo excelează însă şi în culturi de arbori de cauciuc palmieri şi elois (specie de palmier din care indigenii îşi prepară hrană îmbrăcăminte vin *şi* material de construcţii) cocotieri arahide de arbori de cacao de tutun de trestie de zahăr de orez manioc etc. Vegetaţia abundentă favorizează şi o faună bogată în pădurile virgine trăiesc maimuţe cimpanzei veveriţe zburătoare pisici sălbatice leoparzi şi gorile. E foarte variată lumea păsărilor şi a încetelor.

În legătură cu climă el arată că sunt două anotimpuri unul al ploilor mai răcoros şi altul al secetei sau călduros. În anotimpul ploios „cerul e senin soarele foarte puternic căldura înăbuşitoare. Deodată încep să apară şi să se răspândească norii aduşi de furtuni violente tunetele şi trăsnetele te înspăimântă ploaia cade torenţial timp de mai multe ore în şir fenomenul se repetă la aceeaşi oră în fiecare zi. După încetarea ploii cerul xe însenineză repede orizontul se lărgeşte foarte mult şi răcoarea binefăcătoare revine”.

Plenieeanu a cunoscut populaţia băştinaşă din bazinul Congo care aparţine tribului bantu. Coborât din regiunea Ubamghi ari şi de aici deplasată de migiaţia negrilor niamniam mbuttu şi de alte triburi mişcare care ar fi avut loc în secolele al VII-lea şi al VIII-lea fiind şi ea determinată la rândul ei de pătrunderea în Afrir i-

a popoarelor islamice.

„În timpuri foarte vechi spune el singurii locuitori ai acestei regiuni din Africa erau pigmeii Pătrunderea masivă a arabilor în Africa a detu minat mişcări de populaţie care au fost împinse din nord spre sud amestecându-se în acest timp unele cu altele.

Negrii bantu de pildă amestecându-se cu a-utoli tonii au format două triburi care s-au deplasat prin marea pădure ecuatorială cel mai slab ajun gând de-a lungul coastei Oceanului Atlantic iai cel mai numeros neoprit de niciun obstacol natural s-a întins în toată Africa meridionala ocolind bazinul Congo-ului… Încetul cu înceiul însă curentul bantu de la est a ocupat tot ţinutul din vecinătatea fluviului şi al afluenţilor săi” Tipul de negri bantu se deosebeşte de celelaln printr-o armonioasă dezvoltare a formelor. Aceea negrii bantu au şi fost asemuiţi de către cu ropeni cu statuile atleţilor antici bronzaţi.

O populaţie născută din amestecul niamniam şi al semiţilor veniţi de dincolo de Nil se afla J.i izvoarele râului Uele arabii i-au numit *gurru gurii*.

În primul an de şedere în regiunea actualei provincii Kinshasa Plenieeanu a avut posibilitatea să cunoască obiceiurile băştinaşilor admirâul multe din moravurile acestora. Astfel interesele generale ale tribului „erau discutate totdeauna de o adunare cuvântul femeilor fiind adeseori hov A.

Laritor.

În timpul acestor adunări ca şi a celor de judecată denumite *palabra* care aveau loc numai

dimineaţa se instaura deplina neutralitate actele de ostilitate fiind considerate nedemne şi pedepsite sever.

Câteodată spune Pleniceanu palabra de judecată se încheia prin aşa-numitul „schimb al sânjjelui”. Cei care ajungeau la o anume învoială îşi făceau o crestătură în braţ şi după ce rana sâmpera «vrăjitorul o acoperea cu un praf „misterios” iar cei doi începeau să-şi frece braţele crestate până ce sângele lor „se amestecă”.

„Schimbul sângelui” era des practicat în acest fel stabilindu-se o încredere reciprocă de mare importanţă în relaţiile dintre localnici dar mai ales între un străin şi băştinaşi.

În timpul când se afla în „districtul cataractelor” Pleniceanu a avut ocazia să cunoască şi obiceiurile practicate la inaugurarea unui târg. Locul şi ziua deschiderii. Târgului sunt hotărâte de şefii triburilor participante. „În ziua sorocită arată Pleniceanu triburile se adună în frunte cu şefii lor mâncărurile fructele sunt pur şi simplu risipite fără rost. Tot ce cer sclavii ursiţi jertfei li se dă după care sunt îngropaţi de vii până la fţât... În jurul lor ospăţul urmează mai departe. Aceste obiceiuri tind acum să dispară...”

„Pe-aici spune Pleniceanu femeia munceşte pământul iar bărbatul se ocupă mai mult cu lucratul îmbrăcămintei. Tot el face şi malafu (un fel de băutură – *n.a.*) care-i cere multă dibaci «în seama femeii cade şi căratul mărfurilor la târii Bărbatul duce doar malafu. Înainte însă de a duce la târg femeile trec pe la şef pentru a-i la... I

ploconul cuvenit... Femeile nu prea iau parte I «chefurile bărbaţilor”.

Plenieeanu îi descrie pe cei mai mici oameni din lume pigmeii. „De felul lor neîncrezători în vecini şi în oamenii albi pigmeii ies prea rar în calea caravanelor. Dacă în cele din urmă reuşevn să-i întâlneşti şi aceasta cu mare greutate peni în că aşezările lor nestabile sunt ascunse în păcimi de nepătruns trebuie să le câştigi prietenia oferi n du-le câţiva bulgări de sare ceea ce le pricinuievi «o mare bucurie. Înălţimea lor nu trece de 125 în cu toate acestea musculatura le este foarte puternică. Au craniul dezvoltat arcada ochilor pometii obrajilor proeminente nasul turtit. Au gură mare şi buzele groase. Părul rar şi creţ. Culoarea pielii este mai mult măslinie decât neaj i i Tot veşmântul lor se reduce la un fel de fum. I. scoţiană confecţionată din ierburi împletite’s. În din scoarţă de arbore muiată şi bine bătută”.

Timp de două luni Sever Plenieeanu a strai în tut meleagurile districtului Kwango oriental pm tru a explora teritorii noi. În februarie 1899 r. Vine la Matadi.

El prezintă în puţine cuvinte drumul pann. În ultimele săptămâni prin Kwango oriental.

„Drumul de la Tumna la Tumba-Mang spun «el l-am făcut în opt etape. Numai dealuri şi viu clima e ceva mai răcoroasă decât în districtul u taractelor.

Aici la doi paşi de ecuator există locuri ca de pildă creste înalte de vreo 1.000 în unde seara i dimineaţa tremuri de frig iar mâncarea se sleieşte

în farfurie. Unii pretind că ar fi căzut chiar 1 brumă ceea ce nu mă miră deloc. Şi nu departe de aceste locuri unde se zice că ar fi căzut mumă sunt altele de o căldură că te frig şi stâncile.

Aşa este aici la Matadi oraşul de piatră. Aici la Matadi este cea mai nesănătoasă parte din Congo… Căldura este de nesuportat. Pietrele o dau înapoi spaţiului şi parcă vrea să înăbuşe pe neafricani”.

Pleniceanu a avut ocazia să afle de existenţa în apele râului Uele a unui animal foarte puţin cunoscut

„În râul Uele trăieşte spune el *kilina* sau cum îi mai spun indigenii *mangbeta* un molusc de forma unui scorpion cu opt picioare. În extremitatea capului are două trompe cu ajutorul cărora NE hrăneşte iar pe gât un fel de coamă ţepoasă ţi neagră. Trompele şi capul sunt negre iar restul roşu. Trăieşte printre stâncile apelor şi nu iese la suprafaţă decât pentru a-şi căuta hrana. Atacă pirogile mici ale pescarilor şi după ce le răstoarnă intră în apă cu omul pe care l-a putut intrăţa.

După trei zile cadavrul iese la suprafaţă nu departe de locul unde omul a fost prins fără a avea înfăţişarea înecaţilor. La nări se văd însă două cicatrice provenite din înţepăturile făcute cu trompele pentru a suge creierul victimei”. Acest monstru a fost văzut şi, de Pleniceanu între Dongu *şi* Nyagara. Este un animal destul de man ce seamănă a fi mai degrabă un Şarpe spune 11 Prin relatările sale multiple şi deosebit de in teresamte

asupra Congo-ului Sever Pleniccam. Apare ca unul dintre cei mai importanţi exploi «tori ai – Africii centrale de la sfârşitul veaculn. Al XIX-lea deschizând împreună cu marii raia tori şi exploratori D. Livingstone Georg Schwi în furth şi Henry Stanley o nouă etapă în istm în descoperirii şi cunoaşterii bazinului marelui lin viu african.

1 Ion Neculce *Letopiseţul Ţării Moldovei* Edit. Ştiinţifică Bucureşti 1968 p. 54.

1 Nicolae Milescu Spătarul *Jurnal de călătorie bi China* ESPIA Bucureşti 1958

1 Şerbi zdrenţăroşi (denumire dată de tătari în bat jouiră chinezilor).

1 Nicolae Milescu *Descrierea Chinei* ESPLA hm tiveşti 1958 pp. 45 – 47.

1 B.G. Assan *Călătorie împrejurul Pământului* Buletinul S.G.R. Bucureşti 1899.

1 Gabao colibă Rio de Gabao Râul colibelor.

12

Ion L. latina în Africa australă

Este primul român care călătoreşte în Africa australă la începutul secolului XX. La 25 ianuarie 1900 părăseşte Constanţa. Trecând prin Bosfor Marea Marmara Marea Egee şi traversând Marea Mediterană a ajuns la Canalul Suez. La Port Said s-a îmbarcat pe vaporiul „Exus” care naviga spre Madagascar.

A făcut o scurtă escală la Aden şi la Djibutti trecut prin faţa Capului Guardafui şi a intrat în Oceanul Indian. Poposit în portul Diego Suarez din nordul insulei Madagascar unde s-a îmbarcat pe

vasul „Gironde” care aparţinea aceleiaşi companii franceze (Mesageriile Maritime Franceze) ca şi „Exus”.

După o altă escală în portul Mozambic latină se îndreaptă spre Beira port aşezat la gura lin viului Putigue unde debarca. Va rămââie şase luni în Africa. Acum el are ocazia să cutrni îndeosebi Mozambicul precum şi Natalul («»! Nia Capului şi Transvaalul.

Situat pe coasta de est a Africii la Oceanul! Dian Mozambicul este şi astăzi o colonie porm giheză având suprafaţa de 783.000 km² şi o ptântaţie de 7 milioane locuitori majoritatea formâmi negrii bantu. După debarcare latina a lucrat n această colonie pe fazenda (fermă) unui mare piprietar situată pe malurile fluviului Buzi.

Călătoria pe acest fluviu i-a dat ocazia I «» «latina să cunoască satele de negri din Mozarul» «în legătură cu aceasta el scrie

„Iată-ne într-un sat mare. Femei fete şi e în Mulţi toţi ocupaţi cu gospodăria lor primitiv Bărbaţii păreau a lipsi. Unele băteau în piuă cm zul ca să-l cureţe de coajă altele uscau orezul I soare după ce-i muiaseră în apă. Aceasta se f. I pentru a fi mai cu înlesnire dezghiocat sub loviturile drugului. Mişcarea lui ritmică era însoţii de acel sunet pe care îl dă răsuflarea forţată îndoindu-se şi îndreptându-şi corpul necontenit. Că-mi drugul cădea în piuă se auzea şi acel caracterisii. „Mbi” des scurt şi greoi. Altele cântau mângâindu-şi pruncii”.

Din acest sat latina a. Pornit mai departe în

amontele râului luntrea aluneca în zigzag de* I «un mai la altul. De-o parte şi de alta se întinde.» n plantaţii de trestie de zahăr şi de bananieri. În. Iinte de a înnojpta latina a ajuns la debarcaderul fazendei Companiei Buzi.

Cu prilejul popasului făcut la această fazerul. I latina a avut ocazia să vadă în timpul nopţii lucind şi scânteind zeci de mii de licurici fosil u iesvenţi erau frumoşii licurici mari de Africa care transformă nopţile într-o adevărată feerie.

Călătoria pe râul Buzi a fost prima efectuată de latina în interiorul continentului. La întoarrrre a avut ocazia să cunoască capriciile Oceanului Indian spectacolul măreţ şi înfricoşător al fluxului în gurile fluviului.

„Pe la cinci spre seară provesteşte latina venise fluxul. Nu-l văzusem niciodată la îmbucătura unui fluviu. Uimit observai că marea se agită un val de apă enorm era gonit de un altul şi mai mare. Şi tot aşa mai departe parcă mânate de nişte furii năvăleau pe Buzi întorcând înapoi apele acestuia şi izbindu-le de maluri. Oceanul venea cu o înălţime de patru-cinci metri uriaş distrugător neputându-i sta. Nimic împotrivă”.

Cu o parte din banii aduşi din ţară latina a cumpărat în scopul amenajării unei plantaţii în regiunea Manga un teren acoperit de păduri situait în apropiere de linia feraită Beira-Rhodesia. Pământul negru ca păcura după cum spune el era străbătut de un râuleţ. Ierburi de savană acopereau luminişurile dese şi întinse.

Şederea în Manga l-a pus pe latina în situaţia

de a cunoaşte unele lucruri noi pentru el printre care cel mai curios a fost „cântecul bumbacului” acel şuierat lung subţire *şi* monoton ce străbate Aerul în fă/ ptul dimineţii din lanurile de bumbac tu floare.

A rămas uimit de unele specii de arbori ale căror trunchiuri şi ramuri erau atât de răsucite şi întortocheate învârtite aplecate încovoiate în toate felurile cum prin mintea cuiva nu poate trece aşa ceva.

„Am stat mut de uimire spune latina în I intea lor aducându-mi aminte de Strâmbă Lemn. Legendarul personaj din poveşti ce pare că trem pe-acolo să-şi bată joc de pădure”.

„Cultura nu mi-a reuşit spune el nu putcum distruge pădurea. Animalele sălbatice prăpădi «» totul. Lipsa de braţe în timpul ploilor câred nv-m se duc acasă pentru a-şi îngriji de câmpurile!”» te lasă încremenit pe loc. Vite domestice nu puteau ţine. Musca tze-tze leii tigrii panici I. Le ucid. Maimuţele vin în turme mari şi pe I-l câmpul de porumib smulgând ştiuleţii. Am ah. În donat acel *prazo* cu casa ce-mi făcusem…”

latina descrie «triburile de negri cafri întiâlini între Capul Guardafui şi Capul Bunei Speram «suäfeli macue maşangani zuluişi – pe care* n prezintă vornici înalţi şi ageri. Corpul lor e.i. Drept spune el pieptul ieşit înainte mijlocul la mează o curbă armonioasă. Culoarea ne-ar. I variază de la negru ca tăciunele până la cudooM» ciocolatei.

Îmbrăcămintea negrilor din Mozambic este om facţionată din piei de capră sau animale

sălbatica podoabe ei poartă brăţări de aramă bronz i argint la braţe şi glezene cu franjuri de mărgele talismame. Negrii acordă o mare atenţie îngrijim capului şi danturii.

Cafrii sunt modeşti şi foarte ospitalieri.

Locuinţele cafrilor au forma unei mari curpri ţuguiate fiind făcute dintr-un rând de pari gr «» i şi înalţi aşezaţi în cerc. Din nuiele se face a «perişul ca o căciulă. Pe acoperiş se aşază iariw uscată. Locuinţele au două încăperi la mijim locuieşte familia iar în *branda* care este situat. T în jurul acesteia se primesc musafiri şi se ţin vitele păsările şi recolta.

Negrii se ocupă cu vânătoarea pescuitul şi agricultură. Ca arme de vânătoare ei àu arcul şi săgeţile o lance scurtă topor şi cuţit.

Păsările – raţele şi gâştele sălbatice găina şi cocoşul sălbatic porumbelul – sunt vânate cu ajutorul arcului. Mult căutată este şi broasca de apă şi de uscat.

Pentru pescuit folosesc undiţe năvodul şi săgeata cu care vânează din iugajavă (barcă) peşti mari.

Cafrii cultivă orezul porumbul şi sorgo. În agricultură folosesc unelte primitive. Plugul nu le este cunoscut.

Pământul este proprietate colectivă el aparţine tribului fiecare din membrii acestuia având însă şi dreptul să-şi ia un lot „mare cât îi îngăduie puterile să muncească”.

Două etapă a călătoriei sale în Africa australă a constituit-o cea din Rhodesia şi Transvaal. El

prezintă istoricul ocupării de către englezi a ţării Matabe cum se numea Rhodesia înainte de ocupaţia engleză.

Populaţia aparţinând triburilor de negri matahale a opus o dârză rezistenţă colonialiştilor olandezi şi apoi celor englezi.

Trecând prin Natal situat în sud-vestul Africii australe latina descrie locurile respective arătând că în această regiune este un climat mai plăcut decât cel din Mozambic şi Transvaal. Locuitorii se ocupă cu agricultură şi cu creşterea struţilor. Oraşul Pietermaritzburg este numit de latina wgrădina Natalului".

„Populaţia în majoritate spune el este consi ituită din zuluşi cu toate frumuseţile şi bogăţiil «naturale viaţa este însă aici sărăcăcioasă ca în toate părţile unde englezul pune stăpiânire".

Interesantă este şi călătoria pe care latina.1 făcu ţ-o în regiunea fluviului Zâmbezi şi în nordul Mozambicului al cărui centru administrativ es h Quelimane.

„Aici în trecut arată el era cea mai mare piaţa a cafrilor care coborau cu produsele lor până I. «marile lacuri Nyassa şi Tamganyika. O activitate deosebit de vie domnea aici orientul asiatic! I trimitea pagaiele sale în număr de zeci de mă pe an. O populaţie numeroasă locuia pe malul Zanxbeziului până la muntele Klundjiar ea aduna praf de aur de pe Uniră de la Tete pene de struţ de la Zambo piei de rinocer de zebre de hipo potam cauciuc aralhide. Negustorii indieni adu ce-au produse asiatice iar navigatorii portughezi

mărfurile europene”.

„Astfel se explică spune latina cum în ce dhiime se aflau aici palate cum oraşul a fost cruii cu străzi regulate grădini superibe şi plantaţii uriaşe”.

Quelimane a decăzut după ce colonialismul portughez a cotropit şi această parte a ţării.

Călătorind în amontele fluviului Zâmbezi la tina descrie peisajele văzute. O vegetaţie bogaţii şi plină de culori izbitoare acoperă ambele maluri ale fluviului. „Soarele mi s-a părut viu de tot aici răsfrângerile razelor sale peste capetele pa durilor erau de o frumuseţe neasemuită”. „Zam bezi ca şi celelalte fluvii africane este populat de crocodili şi hipopotami în naimăr mare. Hipo potamii ieşeau noaptea din apă şi păşteau totul până şi fasolea verde pe care nu o mănâncă niciun animal”.

Interesante sunt şi informaţiile pe care le dă latina despre locuitorii din regiunea fluviului Zâmbezi în special despre cei din centrele populate Sena şi Ţeţe.

„Din vremuri străvechi scrie latina negrii adună aurul din nisipul râului îl pun în pene de gâscă şi îl vând indienilor în schimbul obiectelor de care au nevoie”.

Plecând din oraşul Quelimane latina a revenit la Beira de unde părăsind Mozambicul s-a îndreptat spre Egipt. Ultima. Escală pe coasta Mox arabicului a făcut-o la Porto Amelia unde este impresionat de marea sărăcie a populaţiei asemenea celei din Zanzibar şi Madagascar.

latina şi-a continuat drumul spre oraşul

Mombassa pe care el îl numeşte „poarta Ugandei”. Ajungând apoi la Suez unde a şi debarcat latina a plecat la Cairo rămânând acolo mai mulţi ani. În Egipt latina şi-a făcut noi notiţe de călătorie deosebit de interesante pe care le-a trecut sub forma unui capitol în lucrarea sa *Ţara Faraonilor* rămasă însă nepublicată.

Întors în patrie Ion L. latina şi-a publicat în ziarele anilor 1907 – 1908 impresiile sale de călătorie. Ultima sa lucrare rămasă tot în manuscris este un dicţionar cafro-român care cuprinde vreo 1.000 de cuvinte.

13

Gregoriu Ştefănescu – remarcabil om de ştiinţă călător şi explorator

Călător explorator geolog filosof materiali. I. Unul dintre primii naturalişti care au susţinut iau răspândit darwinismul la noi Gregoriu Ştel anescu a fost un strălucit reprezentant al ştiinţei româneşti. Născut în 1838 în comună Stoinvru i (jud. Argeş) el şi-a făcut studiile la liceul Sf. Sav. I din Bucureşti şi la Facultatea de ştiinţe de la Sui bona. În Franţa a urmat cursurile ţinute de a. I vanţii Claude Bernard şi Geofroy de Saintli laire însuşindu-şi multiple şi temeinice cunoştinţ întors în ţară în 1863 e numit profesor la licvul Sf. Sava iar în anul următor profesor la Facnltatea de ştiinţe din Bucureşti unde timp de 45 ţi ani predă geologia mineralogia şi paleontologi. I. Pregătind numeroase cadre de naturalişti.

Gregoriu Ştefănescu a fost un mare iubitor 1. Cercetări geologice şi de călătorii întreprinse am

în ţară cât şi în străinătate. El tipăreşte prima hartă geologică a României la scară mare cu gândul de a prezenta astfel structura geologică a pământului românesc.

Pregătirea sa multilaterală «s-a concretizat în numeroase ratpoarte note şi memorii ştiinţifice. Datorită studierii şi cunoaşterii amănunţite a ţării noastre din punct de vedere geologic şi a pregătirii sale ştiinţifice în general Gregoriu Ştefănescu a fost trimis ca reprezentant al ţării la majoritatea conferinţelor şi congreselor internaţionale de geologie Paris (1878) Bologna (1881) Berlin (1885) Washington (1891) Memco-City (1896) Petersburg (1898) îs. A. La aceste manifestări s-a remarcat în mod deosebit prin comunicări care au suscitat un viu interes în rânidurile celor mai de seamă oameni de ştiinţă ai vremii. Gregoriu Ştefănescu a devenit astfel un cunoscut şi preţuit geolog al ţării bucurându-se de o mare consideraţie şi popularitate atât în rândul oamenilor de ştiinţă din România cât şi în al celor din străinătate.

A fost membru al Academiei Române şi a numeroase societăţi ştiinţifice străine.

El s-a îngrijit în permanenţă de nevoile pregătirii ştiinţifice a studenţilor colecţionând în timpul numeroaselor lui călătorii un bogat material didactic mai ales tipuri de roci şi de fosile cu care a fost îmbogăţit Muzeul de istorie naturală din Bucureşti înfiinţat de el în 1866.

Iată câteva dintre cele mai importante şi mai fructuoase călătorii pe care Gregotriu Ştefănescu

le-a întreprins ca om de ştiinţă şi ca delegat al ţării noastre în 1891 el ia parte la Congresul interna

Minerva Terrace unul din fenomenele geologice cele mai interesanteţional de geologie de la Washington. Timp de 25 de zile dfe a durat congresul Gregoriu Ştefănescu a cunoscut o bună parte dintre cele mai interesante şi mai frumoase regiuni ale continentului nord-american. Cu această ocazie el a străbătut peste 10.000 km traversând Statele Unite de la Atlantic până la Pacific şi reuşind totodată să facă ascensiuni pe cele mai înalte vârfuri ale Munţilor Stjâncoşi.

Înzestrat cu un remarcabil talent literar el a înfăţişat cu o deosebită plasticitate şi culoare locurile vizitate oferind neîntrecute descrieri

geografice. Astfel sunt descrierile realizate cu ocazia vizitării regiunii Marilor Lacuri a vârfului Pike’s Peak cu Garden of the gods (Grădina zeilor) din Colorado a marii cascade Niagara a Marelui Canion sau a cheiurilor râului Colorado precum şi a Parcului Naţional Yellowstone unic în felul său printre frumuseţile continentului nord-american.

Plecând din Washington spre Chicago Gregoriu Ştefănesiou a străbătut primele coline ale Munţilor Alegani de la est la vest a făcut observaţii asupra constituţiei geologice a acestor munţi care cuprind o întreagă gamă de roci de la grupa arhaică până la cea terţiară şi cuaternară. El a pătruns adânc în pădurile nesfârşite ale Pennsylvaniei şi Virginiei după care a cutreierat regiunea morenelor lăsate de gheţarii din nord. Călătoria a continuat apoi prin câmpiile statelor Illinois şi Wisconsin. Gregoriu Ştefănescu pătrunde în valea fluviului Mississippi călătoreşte de-a lungul văii până la Red Wing unde are ocazia să vadă depozitele paleozoice reprezentate prin „calcarele magneziene” şi prin „gresia neogreziană şi cloritoasă în pachete” cu numeroase urme de fosile.

Trece râul Missouri intră în regiunea numită Bed Sands (pământurile sterpe) cu „superbe trunchiuri de arbori cu numeroase rădăcini şerpuitoare silificate ai fi zis că te afli într-o pădure actuală cu arbori gigantici dintre care unii nu puteau fi cuprinşi de doi oameni ce s-ar fi ţinut cu braţele destinse tăiată de puţin timp… Era un sipectacol grandios… văzându-te în mijlocul unei

păduri dimii de ori seculară…”[17].

Continuându-şi drumul spre vest Gregoriu Ştr fănescu traversează râul Missouri intră în statul Montana trece de mai multe ori râul Yellowstonr în „mijlocul unei pustietăţi complete produse tir fenomenele geologice de eroziuni şi de inundaţii cauzate de apă asupra depozitelor argiloase mar noase şi nisipoase ale sistemului cretacic” ajungv apoi la Yellowstone Naţional Park pe un podiş situat la 2.470 în altitudine acoperit de păşuni abundente şi de păduri nesfârşite. El este înconjurât de munţi a căror formaţie geologică este foaruvariată. „Nu numai în vechime dar şi astăzi – spune Gr. Ştefănescu – interiorul acestui podi „este centrul unei activităţi vulcanice fără seamăn. La fiecare pas întâlneşti un izvor de apă fierbinte la fiecare întorsătură te afli în faţa unui vulcan de noroi cald a unei fumarole. Şi solfatare *şi* u zeci de giheizeri sau ţâşnituri de apă fierbinte. Nu sunt mai puţin de 3.500 de gheizeri izvoare fier dinţi vulcani noroioşi calzi şti chiar solfatari… Impresia ce o produce asupra vizitatorilor această regiune este de nedescris zgomotul asurzitor al gheizerilor amestecat cu şuieratul ascuţit al funia rolelor şi cu mirosul de sulf al solfatarelor adăugât la căldura răspiândită de toate aceste emanaţiuni *şi* la teama de a te scufunda la fiecare pa „greşit te fac să crezi că te afli în infern”.

17 Gr. Ştefănescu, Fenomenele geologice din Pat cui Yellowstone, conferinţă, Bul. Soc. Geografice Romum\ 1898, tom. II.

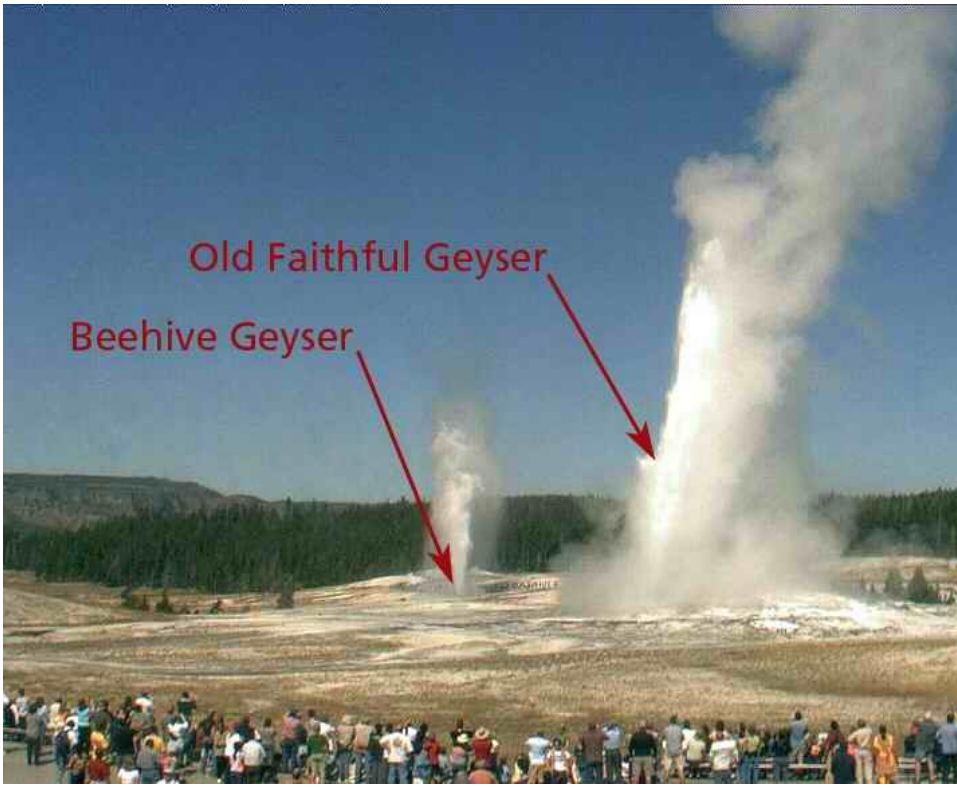
Old Faithful Geyser
Beehive Geyser

Old Faithful Geyser (Bătrânul credincios geizer)

La Maniton vizitează peşterile cu vestitele să lactite şi stalagmite face excursii pe muntele Pi ke’s Peak înalt «de 4.312 în

Cu ocazia ascensiunii pe acest munte Gregoriu Ştefănescu face observaţii geologice meteorol gice şi botanice. „Vegetaţia pe aceşti munţi observă el iurcă până la 3.300 – 3.500 în flora ari în rescentă fiind însă săracă”.

Gregoriu Ştefănescu vizitează cheile şi căscath râului Yellowstone pe care o descrie într-

un lini baj viu şi pitoresc. Apele râului arată el deşi mai puţin voluminoase decât ale Niagarei căzând l la o înălţime de 94 în produc un efect feeric „Nu mai este apă ci spumă care căzând sare în să „în coloane de o pulbere lichidă albă ca ţâşnitura unui adevărat gheizer”.

„Apele au iros rocile. Şi au dat naştere unor clici cu pereţi înalţi de peste 300 m în fundul cărora şerpuiesc undele sipumegânde ale lui Yellowstone River. Eroziunea provocată de apele de ploaie i dat cele mai bizare forme acestor roci în fund se văd apele cascadei celei mari Great Falls iar jos şerpuirile capricioase ale râului Yellowstone în dreapta şi în stânga de-a lungul pereţilor cât poţi cuprinde cu ochii în sus şi în jos apar cele mai variate forme de stânci prisme piramide turnuri castele în ruină toate produse de cru ziuni şi în culorile cele mai felurite roşii galbene negricioase vinete şi chiar albe că creta…”

Întorcându-se din excursia în Munţii Stâncoşi Gregoriu Ştefănescu revine la Chicago de unde pleacă şi vizitează Niagara căreia îi rezervă de asemenea o frumoasă şi interesantă descriere.

Marea cascada de pe Yellowstone River în vara anului 1898 a luat parte la al VII-lea Congres geologic internaţional ţinut la Petersburg El participă cu această ocazie la numeroase ieşiri pe teren întreprinse. În împrejurimile Petersburgu lui şi la călătoriile în Munţii Urali şi în Siberi». În Munţii Caucaz la Baku şi în Crimeea.

Congresul geologic de la Petersburg a ţinut trei luni. Înainte de plecarea în Urali şi Siberia Gregoriu Ştefănescu a vizitat Muzeul de zoologie şi întreprins împreună cu geologul Nikitin 111.11 multe ieşiri în teren în jurul Moscovei observâiwl cu o deosebită atenţie depozitele morenice târâif

de gheţarii din nordul Rusiei. La excursia din Urali au participat 150 de geologi care au repiv zentat 22 de ţări.

Amintind de Munţii Urali Gregoriu Ştefănest u îi descrie cu multe amănunte el arată că aceyii. I cu vârfuri ce ating 1.200 – 1.300 m înălţime sunt „dirijaiţi" de la NNE spre SSV şi brăzdaţi de viu şi râuri longitudinale ceea ce îi face să fie împăi ţiţi în mai multe lanţuri paralele.

Plecând din staţia Urjunski situată la linii 1.1 dintre Europa şi Asia intră în Siberia coborâmi repede cu trenul clina de răsărit a Uralului tăiau transversal de numeroase cursuri de apă care sfii şese repede în câmpiile aralo-siberiene acoperi n de sute de lacuri. Pe partea orientală a Munţilm Urali a vizitat exploatări aurifere şi oraşe privi în care Celeabinskul situat într-o bogată regiune au riferă a Siberiei.

A vizitat timp de două zile oraşul Ekaterinbânv (azi Sveridlovisk) de unde s-a îndreptat spre Ni nu Taghil unde a putut face interesante observaţii asupra structurii – geologice a regiunii.

Călătoreşte apoi timp de 5 zile pe râul Kama coborând până la vărsarea acestuia în Volga.

În acest punct din unirea celor două râuri se formează o adevărată mare care în lunile mai i iunie când apele vin mairi iar nivelul lor creşte cu 12 – 13 în se revarsă formând o întindere de apă nesfârşi tă ale cărei margini nu se mai puteau vedea nici de pe puntea vaporului. De aici călătoria continuă pe Volga până la Kazan apoi

mai departe pe Volga în sus spre Nijni-Novgorod (azi Gorki) punctul terminus.

În toamna anului 1906 Gregoriu Ştefănescu participă la al X-lea Congres internaţional de geologie care s-a ţinut în Mexic.

Plecarea s-a făcut cu vaporul din – portul Hamburg cu escale în portul Dover (Anglia) unde a avut ocazia să observe structura geologică a straielor cretacicului superior în portul Le Hâvre din Franţa în portul spaniol Santander. Vaporul trece prin faţa ţărmului de nord al Spaniei format din partea septentrională a Pirineilor străbătuţi de cele mai vizibile ieşiri de graniţe intrând în portul Coruna pe ţărmurile nord-vestice ale Peninsulei Iberice. Aici Gregori u Ştefănescu studiază structura geologică a terenului pe care este clădit oraşul.

Părăsind Coruna după 5 zile de mers fără să se mai vadă altceva decât „cerul şi apa" vasul pe care naviga Gregoriu Ştefănescu atinge marginea de sud-vest a curentului Golistream. Traversând Golistreamul vaporul se apropie de ţărmurile Floridei ajunge în Cuba unde călătorii vizitează portul şi oraşul vechi al Havanei „cu case înalte cu străzi drepte dar strâmte şi cu frumoase pieţe parcuri".

La începutul lunii septembrie Gregoriu Ştefănescu debarcă în portul Veracruz de unde pleax îi cu trenul spre capitala ţării México. Gregoriu Şie fănescu a vizitat muzeele de istorie naturală, vii de antichităţi ale oraşului în care se găsesc numeroase sculpturi aparţinând vechilor

indieni toai lucrate în ipiatră şi care se aseamănă cu cele al» vechilor egipteni. În faţa acestor relicve Gregoriu Ştefănescu îşi pune întrebarea „Oare nu s-au îmi tat unii pe alţii? Egiptenii pe vechii indieni sau aceştia pe vechii egipteni?... În acest caz – en ţină el – este natural să fi existat încă de mult nişte comunicări oarecare între Africa şi Amr râca”.

Cu ocazia acestui congres Gregoriu Ştefănescu a participat la toate excursiile întreprinse în Mexi A vizitat oraşul Cuerna yaca capitala statului Me relo a urcat pe muntele Acusco (3.300 în) a în périt de lave vulcanice şi a cărui bază este foi mată din depozite cretacice. Vizitează piramider de la San Juan Tectihiuacan care ating aproa. «40 m înălţime şi care au fost construite de vechil «populaţii iprecoiumbiene ale Mexicului.

După închiderea congresului timp de 20 de zilv a călătorit în scopul de „a observa şi a lua cunov ţinta de structura geologică a diferitelor regiuni ale statelor din nordul Mexicului şi a numeroasei ui mine din această regiune”. Străbate oraşe vizite v/. I munţii vulcanici din regiunea Salamanca oralul Guanajato – unul dintre cele mai vechi oraşe ale Mexicului munţii din împrejurimile oraşului Bai mejille minele de argint din regiune marea uzii în ele la Mapimi ajungând la El Paso punctul de frontieră dintre Mexicşi Stateleunite.

După vizitarea a numeroase alte regiuni importante din punct de vedere geologic şi geografic pe care Gregoriu Ştefănescu le-a descris

cu multe amănunte şi cu multă competenţă (ramură orientală a munţilor S! Erra Madre masivul Sierra de Mazopil Tampico etc.) călătoria a luat sfârşit la începutul lunii octombrie 1906 congresiştii întorcându-se la México.

Contactul cu Natura cercetarea amănunţită a fenomenelor geologice şi interpretarea lor justă fac din Gr. Ştefănescu un aprig susţinător al concepţiei transformiste despre natură în opoziţie cu teorii idealiste ca fixismul[18]-şi catastrofismul[19]. El susţine că fenomenele geologice se produc sub acţiunea unor cauze naturale că scoarţa Pământului se modifică mereu sub acţiunea unor factori naturali interni şi externi acţiunea vulcanilor eroziunea apelor subterane şi de la suprafaţă cutremurele de pământ etc. El dă explicaţiile ştiinţifice asupra unei mari inundaţii care a avut loc în trecutul Pământului şi care în legendele biblice a luat numele de „potop" arătând că fenomene asemănătoare s-au petrecut de mai multe ori – în istoria Pământului şi că la baza lor stau cauze naturale.

Prin concepţia sa materialistă asupra fenomenele geologice Gr. Ştefănescu combate concepţiile ideea liste care „au fost una din cauzele principale care a ţinut în loc toate ştiinţele... şi mai cu seamli geologia care se

---

18 Concepţie care neaga procesul evoluţiei lumii vii, con- niderîrtd că speciile de plante şi animale sînt invariable în ilccunsul timpului.

19 Teorie aupă care în istoria Pămîntului s-ar fi repetat în mod periodic o serie de catastrofe care ar fi schimbat re- lioful planetei fi ar fi distrus toate vieţuitoarele ; după fie- turc catastrofă ar fi reapărut o nouă lume organică, ca urmare a unor „acte de creaţi«".

atingea prea direct de aparitic. I omului”. „Ştiinţele naturale continuă el răstoaru. I acele superstiţii despre existenţa unor fiinţe im.» ginare născute din ignoranţa legilor nestrămutat de care se conduce natura”.

Şi în domeniul paleontologiei Gregoriu Şteflinescu s-a dovedit a fi un adevărat materialist. I I a descoperit şi restaurat scheletul lui *Dinotberimn gigantissimum* dezgropat în nisipurile de la Manzaţi – jud. Vaslui singurul exemplar mai complet cunoscut până astăzi în toată lumea podoalu de preţ a colecţiilor Muzeului de Istorie Natural. «Gr. Antipa.

Tot lui i se datorează descoperirea rămăşiţei în de cămilă-fosilă din România formă de trecei «între cămila primitivă (americană) şi cămila adu ală din Africa reprezentând primele mărturiile. Pre existenţa acesteia în trecut în ţara noastră. I

Prin descoperirile sale în domeniul paleontolugiei Gregoriu Ştefănescu demonstrează conţinu în tea vieţii pe pământ legătura vieţuitoarelor (Im trecut cu cele de astăzi. Combătând fixismul «I afirmă că fiecare descoperire paleontologică înseamnă găsirea unei verigi din lanţul vieţuitoare Im

Din studiul fosilelor el trage concluzia că „im toate animalele şi plantele au apărut deodată «numai succesiv şi unele derivând din altele” (în goriu Ştefănescu se ridică împotriva prejudecăţi lor religioase care rup omul de regnul animal „… să fim siguri că dacă vom putea ajunge i. I dezbrăcaţi de prejudicii… să spunem adevărul în

toată francheţea iar nu să-l cocoloşim să-l îmbrobodim în vălul prejudiciilor fie religioase fie sociale-sau personale atunci progresul va fi asigurat”[20].

Dornic de a împărtăşi ideile progresiste materialiste din geologie şi paleontologie unui număr cât mai mare de oameni Gregoriu Ştefănescu popularizează darwinismul în conferinţele publice în cursurile universitare şi în cursul de istorie naturală pe care-l ţinea pentru un public mai larg.

Animator al activităţii ştiinţifice de popularizare răspânditor al ideilor darwiniste în România fondator alături de Grigore Cobălcescu al cercetărilor geologice şi paleontologice din ţara noastră talentat scriitor al cărui stil îşi trăgea seva din simplitatea şi pitorescul limbii poporului Gregoriu Ştefănescu se impune ca o remarcabilă figură a istoriei culturii patriei noastre din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul celui de al XX-lea.

14

Emil Racoviţă – explorator al „Continentului de gheatăct

Emil Racoviţă este unul dintre marii călătvi i exploratori şi savanţi români care a adus la sjâi şitul secolului al XIX-lea şi în primele decenii al secolului al XX-lea o importantă contribuţie I» dezvoltarea ştiinţei şi culturii naţionale şi mon diale.

---

20 Gr. Ştefănescu, Locul omului în natura, Revista Ştiinţifică, pag. 143.

Marele său merit ştiinţific l-au constituit în primul rând rezultatele valoroase obţinute în urm. Participării sale ca naturalist la expediţia antan ţică de pe vasul „Belgica” iar mai târziu studiiiântreprinse în domeniul biospeologiei şi ecoloj i «i care aveau să-i aducă o faimă mondială.

El a întruchipat se poate spune creaţia şi iii» tifica pe plan mondial promovată în cel mai au tentic specific românesc.

S-a născut la Iaşi (1867) şi a avut în anii e» i tăriei ca dascăl pe minunatul povestitor Inn Creangă. Mai târziu ca student la Universitatea din Iai l-a avut ca profesor pe Grigore Cobălcescu care i-a îndreptat primii paşi spre studiul ştiinţelor naturii. Şi-a continuat studiile la Paris unde şi-a luat licenţa în drept. S-a înscris însă şi la cursurile de ştiinţe naturale ţinute la Sorbona unde şi-a trecut după doi ani examenul de doctorat.

Participarea la şedinţele cercurilor socialiste precum şi lectura revistei „Contemporanul” i-au infiltrat dragostea pentru evoluţionismul darwinist şi pentru socialismul ştiinţific fundamentat de Marx Engels.

În anul 1889 la Congresul Internaţionalei a II-a ca delegat al studenţilor socialişti români Racoviţă a semnat şi el alături de Paul Lafargue actul căire a proclamat ziua de 1 Mai drept sărbătoare internaţională a oamenilor muncii de pretutindeni.

Pasionat pentru studiul ştiinţelor naturii Racoviţă a fost atras în mod deosebit de şcoala marelui zoolog Henri de Lacaze Duthiers

întemeietorul celor două laboratoare maritime ale Universităţii din Pariis cel de la Rostoff (Marea Manecii) şi cel de la Banyuls sur Mer (Marea Medkerană) ambele devenite mari centre de cercetare internaţională.

Lacaze Dutihiers apreciindu-l în mod deosebit pe Emil Racoviţă i-a acordat ca şi lui Pruvot celălalt elev distins o deosebită atenţie încredinţându-le răspunderea laboratorului Arago de Banyuls în care Racoviţă a activat timp de 20 de ani. A fost co-director al revistei internaţionale „Archives de zoologie experimentale et generale”.

Numele avea să-i devină cunoscut în toată lumv i ştiinţifică prin participarea sa la expediţia din Antarctica.

Existenţa Antarcticii a fost presupusă pentru întâia oară încă din antichitate de către învăţatul grec Ptolemeu el susţinea că existenţa unui continent sudic ar fi necesară „menţinerii echilibrului globului pământesc”. „Terra Australis Incogniia (continentul sudic necunoscut) a constituit însă enigmă până la descoperirea lui la începutul. Secolului al XIX-lea.

Organizând expediţiile lui James Cook în jurul lumii în secolul al XVIII-lea englezii au ţinut *n. I* descopere nu numai pământuri noi ci să explore/ şi regiunile polare antarctice lăimurind (în mit sura posibilului şi problema existenţei continentului austral. Când James Cook se întorcea în Anglia (1775) din expediţiile întreprinse fără «fi putut descoperi mult aşteptatul continent îi scria „Dacă am dat greş în

privinţa descoperii n unui continent este pentru că el nu se află în «mare navigabilă şi nu pentru că nu l-am căutai”.

A trebuit să treacă o jumătate de secol pen i în că expediţia rusă (1819 – 1821) de sub comanda navigatorilor Belling-shausen şi Lazarev să oonh. I zică afirmaţiile lui James Cook şi să dovedea în existenţa în regiunea sud-americană a unui inim. Pământ.

Descoperirea noului continent a constituit pm taru navigatorii un imbold de a pătrunde tot unii adânc în această regiune necunoscută. Pentru i-o. Grafi geologi oceanologi biologi şi alţi oanun. X de ştiinţă se deschidea un imens câmp de cca. Tare.

Cercetările ştiinţifice ale lui Racoviţă ca naturalist pe vasul „Belgica” ca şi ale altor specialişti cu care s-a întreprins cea dintâi expediţie antarctică a încheiat un ciclu anual de observaţii ştiinţifice.

Materialul adunat geologic şi botanic prelucrat de cei mai de seamă specialişti ai timpului a fost publicat sub îngrijirea lui Racoviţă în peste 60 de volume. Descrierile asupra naturii florei şi faunei polare povestirile şi studiile despre viaţa pinguinilor focilor şi balenelor realizate de marele naturalist sunt de o rară frumuseţe.

Experienţa căpătată în Antarctica l-a condus pe Racoviţă la o înaltă concepţie ecologică ceea ce trebuie să intereseze mai mult la om animal şi plantă – viaţa este lupta constantă pe care o duce împotriva miilor de agenţi naturali care o înconjoară sunt înfrângerile şi victoriile ei.

În 1904 Racoviţă descoperă în insulele Baleare crustaceul cavernicol *Typhlocirolana Moraguesi* care a însemnat pentru el o adevărată revelaţie asupra pasionantelor probleme ale lumii subterane.

Speologia în care el a văzut un domeniu deosebit de demonstrativ al ecologiei şi calea spre ceea ce el consideră ştiinţe „sintetice" menite să întregească valoarea instructivă a disciplinelor clasice „analitice" îl va preocupa toată viaţa.

La sfârşitul secolului al XIX-lea expediţia organizată de Societatea belgiană de geografie în Antarctica se înscrie – ca prim pas – în „cronica" studierii Antarcticii. Aceasta a fost prima expediţie care a iernat în apdle antarctice la latitudini mari în condiţiile iernii sud-polare şi care a adus în urma cercetărilor întreprinse numeroase date importante asupra fizicii globului asupra structurii lui geologice asupra iernii polare australe asupra faunei şi florei regiunii antarctice asupra caracterului continental al» Antarcticii asupra analogiilor pe care acesta le-ar prezenta cu America de Sud etc.

La data plecării expediţiei din Anvers (august 1897) nu se ştiau decât puţine lucruri despre Antarctica doar că există trei grupuri de pământuri unul în regiunea sud-africană altul în regiunea sud-americană şi al treilea în regiunea sudaustraliană. Structura lor geologică era necunoscută. De asemenea se ştiau puţine lucruri despre flora acestor ţinuturi şi mai nimic despre fauna lor terestră şi marină. Nu se cunoşteau

adâncimea şi temperatura apelor densitatea şi calitatea acestora din fundurile oceanului.

La expediţie au luat parte nouăsprezece per şoane dintre care se distingeau Adrien de Ger lache promotorul expediţiei şi şeful acesteia Lecointe al doilea şef al expediţiei ofiţer de na vigaţie şi însărcinat cu cercetările hidrologice Roald Amundsen întiâiul ofiţer viitorul descoperitor al Polului Sud şi Emil Racoviţă naturalist alţi membri ai expediţiei au fost însărcinaţi eu observaţiile magnetice meteorologice oceanografice etc.

Din punct de vedere ştiinţific expediţia a fost cât se poate de bine organizată. Ea nu urmărea să atingă cu orice preţ Polul Sud în paguba observaiţiilor ştiinţifice. Trebuia să se studieze îndeosebi regiunea Antarcticii sud-americane şi să se mearj i cât mai departe spre sud pentru a se putea obţine observaţii pe timp de cel puţin un an.

Racoviţă în Pat agonia

De la data escalei vasului în portul Rio de Janeiro (22 octombrie 1897) şi până la data sosirii la Punta Arenas de unde expediţia urma să ia drumul Antarcticii „Belgica" mai avea de navigat încă câteva săptămâni. Profitând de acest lucru Racoviţă s-a îmbarcat la Rio de Janeiro pe un pachebot rapid care l-a transportat în şase zile la capătul de sud al Americii de Sud la Punta Arenas unde avea să aştepte sosirea vasului cu ceilalţi membri ai expediţiei. Acolo în strâmtoarea Magellan Emil Racoviţă face cercetări zoologice şi botanice. Cunoscând pe bordul vasului ce-i

transportase la Punta Arenas pe savantul argentinian Francisco Moreno care întreprindea tocmai o călătorie pin Patagonia de sud la invitaţia acestuia Emil Racoviţă îl însoţeşte în călătoria sa în pampasul argentinian. Călătoria a durat aproape trei săptămâni (5 noiembrie – 22 noiembrie 1897).

În drumul său scre Anzii Cordilieri Emil Racoviţă trece prin păduri de fag din specia *Nothofagus pumilio* sau *Lengue* păduri care înaintează până la ţărmurile mării.

Drumul cu pământ negru şi afânat. Şi şesurile îl duc cu gândul spre pământul patriei căci – mărturiseşte Racoviţă – acestea imprimă „regiunii o asemănare extraordinară cu un peisaj ro-A «1

Manesc v în călătoria prin Patagonia făcuta călare Racoviţă a fost preocupat să observe să cerceteze şi să strângă colecţii de animale şi plante puţin cu

1 Emil Racoviţă *Spre sud* Editura Tineretului 1968.

Noscute la noi şi să descrie peisaje caracteristice ţinuturilor.

În puţine cuvinte dar într-un stil colorat pro zintă el nopţile pe care le-a petrecut sub cerul liber al Patagoniei. „Când apar primele stele spune Racoviţă îmi fac culcuşul la rădăcina unui faj antarctic ce-şi chircise ramurile boltind un soi le cort tocmai potrivit pentru un om şi învelit vu pături şi blănuri am petrecut o noapte magnifică Sub bolta înstelată a Patagoniei viaţa pulsa neîntrerupt. Când ţipătul gâştelor sălbatice înceta

se auzea „piyicc-ul argintiu al scoicarilor. Izbiturile sălbatice ale scorţarilor prin frunzişul no thofagilor se armoniza cu şuieratul subţire al naigâţului. Din adâncurile pământului răzbăteau până la mine ciocăniturile înfundate ale miilor de tucutueo 1 ce-şi săpau harnici galeriile lor subterane.

Peste tot vacarmul se ridică însă „tink-ţink-ul" insistent al foandurriei 2.

Am adormit târziu de tot spune Racoviţă. Ascultând simfonia ciudată a pampasului pe melea gurile ce poartă numele de Cabo del Morte".

Racoviţă descrie într-un stil propriu viaţa plinii de freamăt de pe malurile lagunelor „Turme 1 «guanaco şi de cai sălbatici rătăcesc prin vegeuţia bogată din al cărui verde crud luminează spre noi alb şi lucios câte un ou de nandru. Gâstelr şi raţele sălbatice îşi împart apele joase ale laj unei cu diafanul flamingos şi cu câte un cârd biv, ai de lebede albe cu gâtul negru numite *coscorobii*".

1 Animali mic care trăieşte în tpampas şi şi să pă galerii în pământ în felul chiţcanilor de la noi.

2 Un fel de chitară.

Regiunea Pampas numită de băştinaşi *meseta* este tot atât de sugestiv şi viu prezentată ca şi celelalte locuri străbătute de el în Patagonia.

La 24 noiembrie Emil Racoviţă se află din nou la Punta Arenas pentru a se îmbarca pe „Belgica".

Între gheţurile Antarcticii

Descrierea călătoriei spre Polul Sud este începută de Racoviţă din ziua de 13 ianuarie 1898

odată cu părăsirea Golfului San Juan. Expediţia s-a îndreptat spre insulele Shetland pe parcurs făcându-se primele sondaje asupra temperaturii şi adâncimii apelor. S-a constatat astfel că între America de Sud şi pământurile antarctice există adâncimi de peste 4.000 în iar nu un podiş submarin aşa cum presupuneau unii oameni de ştiinţă care credeau că continentul sud-american ar fi unit astfel cu Antarctida.

La 19 ianuarie „Belgica* a întâlnit primul munte de gheaţă plutitor (aisberg) iar a. Doua zi a ajuns în faţa insulelor Shetland de Sud. Acesta era cel dintâi pământ antarctic pe care-l vedeau exploratorii.

Înaintând mereu spre sud expediţia a avut de înfruntat o cumplită furtună care „cât ai clipi din ochi.

— Istoriseşte Racoviţă – încreţi suprafaţa mării în brazde adânci. În urletul vântului ce se ascuţea trecând prin catargurile îndoite „Belgica” înainta necontenit spălată de valuri şi cu greu îşi făcea drum în neagră urgie. Totul stă cuprins de întunecare pe orizont se desluşeau contururi

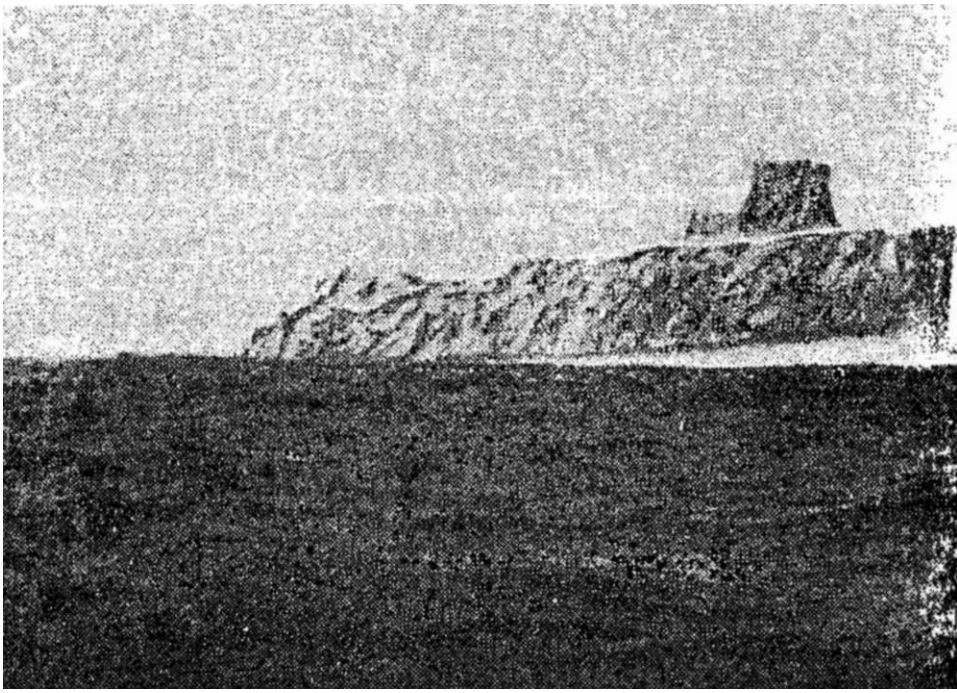

Munte de gheaţă (*aisberg*)

De ţări necunoscute iar cerul negru acoperil fioros marea cernită. Din când în când un muui de gheaţă trecea ameninţător sclipind verzui el i tinat de furia vântului şi de puterea a. Pel (» r „Ridicate de furtună valurile măturau necontenit punea vasului şi „Belgica” părea o jucărie v.u. A nimerit într-un cazan infernal. Echipajul pl. «teste cea dintâi jertfă matelotul Wiencke. I.u. U de valuri el nu mai poate fi salvat în ciuda el»iturilor membrilor expediţiei.

Peste noapte furtuna potolindu-se şi peni în a se feri de eventualele ciocniri cu aisbergunt.

Expediţia se îndreaptă spre sud pătrunzând în strâmtoarea ce poartă astăzi numele *De*

Gerlache. Tot timpul s-au făcut cercetări şi s-au realizat importante descoperiri geografice. „Eram spune Racoviţă înconjuraţi de pământuri unde omul nu pusese nici ochiul nici piciorul şi atât de mare era atracţia necunoscutului încât curioşi şi plini de ardoare am pornit în cercetarea şi explorarea acestei regiuni uitând de nenorocirile trecute” 1.

„Timp de douăzeci de zile am explorat aceste ţinuturi ca să „le facem harta. De pe corabie am urmărit cu băgare de seamă tot malul Ţării lui Danco iar cu luntrea am debarcat de vreo douăzeci (de ori pe uscat. Această din urmă operaţie nu se făcea cu uşurinţă talazuri mânioase se spărgeau necontenit de malurile stâncoase ale insulelor şi ale continentului. Era nevoie de cercetări îndelungate ca să afli un loc prielnic unde poţi păşi pe Uscat”. Debarcările au permis exploratorilor să stabilească coordonatele geografice pentru întocmirea hărţii să facă observaţii magnetice şi să strângă u n material bogat de plante şi animale de roci şi probe (geologice.

Cu această ocazie membrii expediţiei au descoperit insule noi uneia dintre ele Racoviţă dându-i numele de *Cobălcescu* în amintirea aceluia care i-a îndreptat primii paşi pe calea ştiinţelor naturii.

În imagini care dezvăluie un fin şi talentat literat Racoviţă descrie aspectul fermecător al acestor regiuni când „marea e lină cerul senin şi soarele voios”. Este primul explorator polar care a

lăsat o asemenea descriere în care subtilitatea

1 Emil Racoviţă *Expediţia antarctică belgiană* Buletinul Societăţii Române de Geografie 1900.

Observaţiei ştiinţifice se îngemănează cu inefabil. I poezie a necuprinsurilor arctice

„În adâncimea nesfârşită a văzduhului cerc. Albastrul se subţie în palide tonuri iar între el vi întunecimea mişcătoare a valurilor mării se de „fâşoară albă privelişte a ţărilor muntoase sâcâi în zalea lor de gheaţă. Munţi uriaşi înalţă în cei piscuri ascuţite învelite în troiene sclipitoare i. U în poate poartă gheţari măreţi ce umplu văile în masele lor străvezii şi pătrund în mare cu frunţi prăpăstioase Brăzdate de albastru. Ici şi colo răi u din albeaţă turnuri negre cernite catedrale înіu necate ziduri de stanei fioroase şi în limpede.» atmosferă polară ele par cu dimensiuni exagerai «ameninţătoare fortăreţi ale unei împărăţii legendare. În lumina aurită a soarelui gingaşe tonim se joacă pe vârfurile de piscuri plutesc pe vai! «argintii ale gheţarilor se ascund în prăpăstii I. Troienite. În mijlocul mării încet şi măreţ qilu tesc munţi de gheaţă albi în soare şi albaştri în umbră la picioarele lor apa înverzeşte în mul. De safir şi valurile pătrund zgomotoase în groi «I. Lor sinilii şi ies acoperite de spumă argintie. I.u în golfurile şi tăieturile coastelor alţi munţi 1 gjheaţă prinşi de fund se înşiră ca monstru «în năvi în porturi de marmură albă”.

Ceea ce deosebeşte peisajul polar de toate ui laiţe peisaje e fineţea coloritului e limpezim. «aerului e dulceaţa tonurilor pe care fotogr. Iln nu

le poate reproduce

„Omătul şi gheaţa acoperă toate pământiii il astfel că limita zăpezilor persistente se conânn. L. Aproape cu nivelul mării ceea ce înseamnă. Omătul nu dispare complet nici la sfârşitul wm

An de an această zăpadă se depune pe câmpii şi pe suprafeţele polare şi umple toate văile din interiorul ţinuturilor astfel că numai vârf urile înalte mai răsar din acest troian neîntrerupt. Păturile inferioare supuse presiunii celor superioare se transformă întâi în «neve» [21]-şi pe urmă în gheaţă astfel toate pământurile din aceste regiuni sunt acoperite de o carapace îngheţată care se prezintă în interior fie ca o pânză glaciară asemenea unui Inlands’s groenlandez fie ca gheţari suspendaţi pe crestele munţilor uriaşi în văi torenţi cristalini se varsă în mare”.

Pe malurile înalte şi abrupte şi cu văi înguste ale strâmtorii De Gerlache a cărei înfăţişare arată că este vorba de o regiune scufundată în care predomină rocile cristaline vechi graniţe diorite şi sienite pe care cu greu s-au putut face debarcări şi cercetări asupra geologiei faunei şi florei regiunii Emil Racoviţă descoperă 26 de specii de muşchi o singură plantă cu floare din familia graminee (*Aira antarctica*) refugiată în scorburi de stânci alge «microscopice din cele mai inferioare şi o foarte săracă faună terestră o muscă cu aripi reduise un purice de omăt şi 3 – 4 specii de acarieni (păianjeni).

---

21 Zăpadă persistenta granuloasă (fim) care se transformă în gheaţă, formînd gheţarii.

În micile băltoace de apă dulce rămase din topirea zăpezilor arată Racoviţă se Dezvoltă o lume întreagă de alge microscopice din cele mai inferioare diatomee şi oscilării flagelării şi bacteriene care când înverzesc când înroşesc fundul lacurilor.

O contribuţie deosebit de valoroasă a ad «uemiil Racoviţă la studiul păsărilor focilor şi v taceelor din strâmtoarea De Gerlache. În afară leormorani petreli variaţi geolarzi şi rândunele ti. Mare care-şi fac cuibul şi scot puii în scorburiilde sti încă cele mai curioase şi mai caracteristic păsări de pe aici sunt pinguinii care după cum spune el „au stabilit în aceste regiuni dezolai în oraşe populaite şi sate prospere”. Racoviţă a descris pentru prima oară în istoria ştiinţei cele de un specii de pinguini care „locuiesc” în strâmtoariM De Gerlache *pinguinul antarctic* şi *pinguinul/ puan*. Pentru prima oară Racoviţă descrie sptri. I se focă numită foca lui Weddd iar dintre cetam două specii *Megapterele* lungi de 14 – 15 mein şi *Balenopterele* lungi de peste 20 metri.

Din strâmtoarea De Gerlache „Belgica” a intrat la 12 februarie în apele Oceanului Pacific şi-s. I îndreptat spre Ţara lui Alexandru în al că-n i orizont îndepărtat membrii expediţiei au za în Ţara Graham şi insula Alexandru I dar din cauv. I întinderilor ţărmurite de gheaţă n-a fost chip va se apropie de ele. Expediţia realizează o descoperire geografică importantă un platou conţinem. Îl situat între 75° şi 103° longitudine vestică. I 70° şi

71035 latitudine sudică.

La începutul lui martie 1898 lună care reipir zintă începutul toamnei australe când geruri!

— 20° şi – 30° „sleiră repede canalurile de ap.» liberă ce mai rămăsese între sloii de gheaţir „Belgiea” fu prinsă şi blocată timp de 13 luni în mijlocul unui câmp de gheaţă de aproape 12 km diametru făcând de-acum înainte parte din vi i urmându-i toate mişcările.

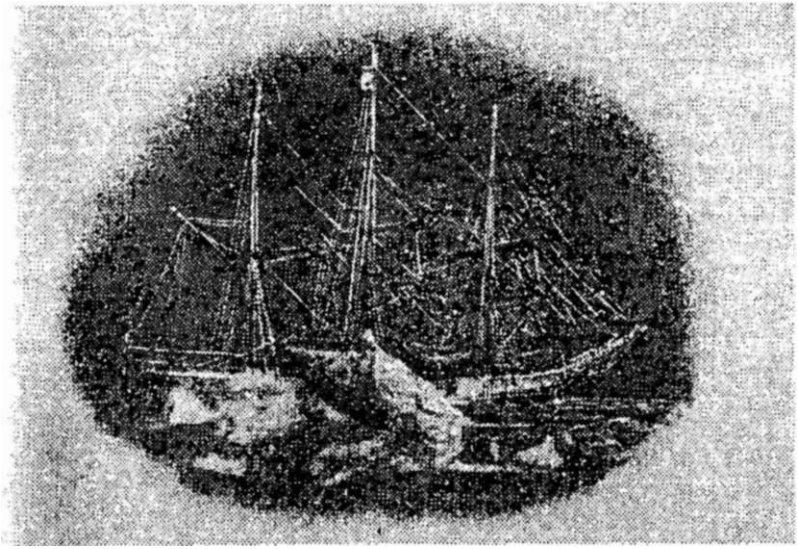

Vasul MBelgicaprins de banchiza *în timpul nopţii polare*

„Condiţiile de viaţă au devenit de-acum înainte extrem de grele” povesteşte Racoviţă.

„În ziua de 18 mai soarele care se ridica din ce în ce mai puţin la orizont dispăru pentru trei luni tristeţea nopţii cuprinse întregul echipaj”.

„Vântul sufla aproape veşnic şi neguri groase şi cenuşii mânate de furtuni în stoluri neîntrerupte

întunecau cerul. Aprigul viscol curma vederea cu mişcătoarea sa perdea albă şi omătul spulberat umplea văzduhul de o pulbere măruntă ca nisipul... La vâjâitul ce ne stăpânea auzul în vâltoarea urgiei îngheţate ce ne muşca trupul în alba întunecime ce ne lua vederile ne simţeam aşa de pierduţi şi aşa de singuri încât speranţa ne părăsea şi numai un singur simţământ ne susţinea simţământul datoriei". Racoviţă vorbeşte mai departe despre întunericul continuu care influenţa nu numai starea sufletească a oamenilor dar starea lor fizică „Anemia bântui în curând mica noastră corabie. Feţele îngălbeniră suflarea se în greuna iar mişcările cele mai simple pricinuiau bătăi de inimă. Ca umbra ne târam în neîntre ruptul întuneric prin nămolul de omăt ce viscolul clădea pe puntea corăbiei".

„La marginile câmpiei presiuni cumplite clădeau în movile haotice sloiurile frânte. Gheaţa oţel în de ger sărea în ţăndări dând sunete metalice iai când presiunea înceta când bancurile se despărţeau movilele se prăbuşeau zgomotos şi lung gemeau sloiurile lunecând în mare".

Când temperatura cobora la – 40° vântul încei. I ca sleit *şi* el „de a frigului urgie" iar „cerul senin întunecos şi vânăt părea cu stelele sale o boltă l oţel bătută în cuie de aur în acest văzduh ne mişcat albă şi rece sta luna şi stelele păreau ni zele sale de argint".

Viaţa pe care membrii echipajului de pe „Bel Gică" au fost nevoiţi s-o ducă a-ţibt. Timp cât vasul a fost blocat între gheţuri se desfăşura chinuitor

„când într-o cumplită urgie când într-o înspiâimântătoare tăcere în care totul era – mut când mult erau şi banchizele de zăpadă şi sloiurile de gheaţa oamenii se simţeau pierduţi şi cuprinşi de spaima fără margini şi fiecare nu îndrăznea să se 011”» în această nemişcare şi nici să strige într-o astfel de tăcere fiecăruia i se strângea inima când ce dea că totul în jurul său este mort şi rece fiecan simţea că vremea nu-i este prieten în această spivn doare duşmană”.

În timpul celor 13 luni de captivitate pe ban chiză cercetările ştiinţifice n-au contenit. Orie îi

V Un sondaj pe banchiză de grele au fost momentele prin care u trecut membrii expediţiei au executat numeroase observaţii meteorologice zi de zi şi oră de oră. Prin găuri făcute în gheaţă ei cercetau fundul mării şi temperatura apelor pescuiau animale dintre cele care trăiau pe fund şi

cele care pluteau în apă şi ori de oiţe ori permitea timpul executau observaţii astronomice şi magneticei

Dar membrii expediţiei au fost nevoiţi să îndeplinească şi alte lucrări destinate apărării împotriva frigului şi-l protejării vasului. Dezgropau „Belgica” din troiene făceau haine şi încălţăminte procurau carne proaspătă de focă şi de pinguini „faibricau” instrumente de observaţie şi pescuit.

Planctonul nu este foarte abundent se corn pune din animale mărunte (copepode radiolari pteropode etc.). Una dintre formele planctoni «/ cele mai importante pentru rolul pe care îl au es- specia *Euphansia* (crustaceu pelagic) existent în bancuri imense sub banchiză şi care serveşte im hrană focilor pinguinilor şi cetaceelor.

După greutăţi şi pericole imense wasul era ameninţat să fie sfărâmat de banchiza care începui să fie pusă în mişcare de talazurile înalte ale mii râi libere transmise prin „lanurile” de gheaţă v se ridicau şi coboraiu ritmic.

În ziua de 14 martie 1899 când speranţa de a mai ieşi în larg dispăruse aproape cu totul iar membrii expediţiei se Pregăteau de a doua iar naiv s-a format un puternic curent şi împins cu sim cu tot vasul trecu printre munţi înalţi de gheaţa ieşind la marginea banchizei în marea liberă.

La 18 noiembrie 1899 vasul „Belgiea” intra din nou în portul Anvers fiind primit cu man entuziasm.

Savant de renume mondial

Rezultatele obţinute de expediţie cu vasul

„Bel Gică” şi activitatea lui Racoviţă materialele adunate de ei au o deosebită importanţă ştiinţifică atât în istoria cunoaşterii Pământului cât şi în dev volta/ rea ştiinţelor naturii. Numai materialul foio logic strâns de el a cuprins peste 900 de prohr zoologice şi 400 botanice care au fost repartizai «spre studiere mai multor zeci de specialişti.

Pe baza acestui material Emil Racoviţă a publicât cunoscuta sa lucrare despre cetacee. Activitatea ştiinţifică a tânărului savant în expediţia antarctică a atras atenţia a numeroase instituţii ştiinţifice din ţară şi mai ales din străinătate. Dând curs unor invitaţii Racoviţă ţine conferinţe la Anvers Bruxelles Liège Pariis şi în alte oraşe. Pretutindeni exploratorul polar este primit cu enorm interes şi entuziasm. După conferinţa de la Universitatea din Paris ţinută la 23 februarie 1900 presa franceză elogia personalitatea ştiinţifică a lui Racoviţă calităţile lui de conferenţiar excepţional darul de povestitor şi umorul său fin. Iată ce scria ziarul „Le Matin” în numărul său de a doua zi „Ieri la Sorbona în amfiteatrul Richelieu a conferenţiat dl. Emil Racoviţă naturalistul Expediţiei antarctice belgiene. O mulţime imensă a luat literalmente cu asalt amfiteatrul şi multe sute de oameni nu au mai găsit loc. Într-o atmosferă de adevărat entuziasm şi în ovaţii ce nu mai încetau doctorul Racoviţă a povestit întâmplările faimoasei expediţii la care a luat parte”.

Alt ziar „La dépèche” scria „Timp de două ore vorbitorul a ţinut auditoriul sub farmecul unei

conferinţe extreim de vii şi spirituale”.

Societatea Română de Geografie îl alege membru de onoare şi în decembrie 1900 la jubileul de 25 de ani de la înfiinţarea Societăţii Racoviţă este invitat să ţină conferinţa despre activitatea sa în expediţia antarctică. Aflat la Paris el se deplasează special în ţară pentru acest eveniment şi este rândul geografilor români să-l asculte pe savant să-i aprecieze competenţa expunerii realizată într-o fermecătoare limbă moldovenească să-l aplaude cu entuziasm.

Emil Racoviţă la vârsta expediţiei în Antarctica

Rezumând rezultatele expediţiei Racoviţă le prezentat astfel în conferinţa sa

„1. Am descoperit în strâmtoarea lui Drake un adânc bazin oceanic.

2. Am descris şi studiat o mare strâmtoare şi noi pământuri şi am adunat material pentru studiere! Geologiei lui.

3. Am descoperit fauna terestră şi am adus flora completă a unui pământ antarctic.

4. Am descoperit un platou continental întins şi am cules flora şi fauna sa ifloră şi faună ce se aduce pentru prima oară de la sudul cercului polar.

5. Am adu-s un an œmiplett de observaţii meteorologice şi aceste date sunt singurele pe care ştiinţa le posedă deci singurele care pot să ne dea o idee a climatologie* Antarcticii.

6. Am adus observaţii magnetice din locuri pe unde nu se făcuseră încă”.

Revenind la Paris şi primind în 1900 funcţia de subdirector la laboratorul Arago de la Banyuls sur Mer Racoviţă împreună cu savantul G. Pruvot a explorat între anii 1901 şi 1914 adâncimile mărilor în golful Lyon pe coastele Cataloniei şi pe ţărmurile insulelor Baleare. Aceste cercetări l-au condus într-un domeniu nou şi anume în acela al studiului organismelor cavernicole. Descoperirea făcută de el în 1904 într-una din peşterile din insula Majorca (Peştera Balaurului) a unei specii noi de izopod orb incolor şi cu un apendice lung a constituit o cotitură spre crearea unei noi ştiinţe

speologia.

După primul război mondial frământat de dorul de patrie Emil Racoviţă a revenit în ţară (1920) stabilindu-se la Cluj unde a întemeiat Societatea de ştiinţe din Cluj al cărei preşedinte a fost până la moarte. A condus buletinul societăţii „Ştiinţa" din Cluij şi a organizat Institutul de speologie.

La universitatea din Cluj Racoviţă a ţinut primul curs de biospeologie din ţara noastră şi din lume pătruns de concepţia biologică evoluţionista şi materialistă concepţie pe care a sus ţinut-o şi în publicaţii şi conferinţe.

După al doilea război mondial Emil Racoviţă a continuat să activeze mai departe la Cluj preo cmpându-se foarte mult de institutul pe care-l înfiinţase apreciind în mod deosebit noile posibilităţi de dezvoltare a ştiinţei.

Într-un mesaj adresat tineretului democrat din ţară în anul 1947 Racoviţă scria

„Desfăşuraţi-vă activitatea studioasă nu uitaţi nicio clipă că ea e depusă pentru oameni şi binele lor. Nu uitaţi că nimeni nu se poate dezlipi de realitatea socială şi cea mai sublimă menire o omului e să lupte pentru ca în lume să domnească dreptatea adevărul şi fericirea".

Viaţa şi activitatea ştiinţifică a savantului Ră coviţă a fost un exemplu strălucit de slujire a ştiinţei a adevărului a umanităţii.

În numărul său care relata despre conferinţa lui Racoviţă de la Sorbona ziarul francez „Le passé temips" scria „Racoviţă!... Iată un nume de care

trebuie să vă amintiţi. În ziua când îl veţi vedea pe un afiş sau pe o carte nu ezitaţi cumpăraţi-o sau mergeţi să-l ascultaţi".

Într-adevăr profetice cuvinte! Numele lui Racoviţă a intrat de mult în panteonul ştiinţei iar peregrinările sale prin ţinuturile arctice ne amintesc nu numai de savantul ci şi de omul Ră coviţă nepreţuit tovarăş de călătorie şi explorări care a ridicat pe culmi neatinse însuşi sensul cercetărilor n regiuni necunoscute la cumpăna secolelor XIX ŞI XX.

15

Alţi călători şi exploratori români în cea de a douta parte a secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale celui de al XX-lea s-au remarcat şi alţi călători români unii deosebiţi cercetători care s-au aivănitat în explorarea unor ţinuturi puţin cunoscute până atunci. Astfel profesorul transilvănean *Ioan Xantus* a cercetat mai mulţi ani Far-Westul american fiind preocupat de viaţa indienilor. Cu această ocazie el a descoperit izvoarele fluviului Arkansas. Interesante sunt de asemenea şi studiile sale etnografice şi botanice realizate în unele regiuni ale Asiei (Ceylon China şi Asia de sud-est).

La sfârşitul secolului al XIX-lea naturalistul *Samuel Fenişel* cercetează flora şi fauna din marea insulă Noua Guinee iar economistul şi agronomul *Petru S. Aurelian* vizitând Rusia studiază situaţia rurală a acestei ţări şi scrie lucrarea Câteva pagii n din istoria rurală a Rusiei.

La mijlocul secolului al XIX-lea *Francisc Bin*

der întreprinde trei călătorii în Africa. Original din Sebeş-Alba Francisc Binder era de meserv farmacist. Pasionat pentru călătorii el întreprind «în cursul anului 1849 o expediţie pe valea Nilul în Alb făcând un popas la Khartu-m capitală p «atunci a Sudanului turco-egiptean. În urma acestei călătorii un material bogat şi de valoare a foM dăruit Societăţii de ştiinţe naturale din Sibiu prr cum şi şcolii din Sebeş. Muzeul Bruckenthal poseda şi el o colecţie etnografică veche şi deosebit d interesantă dăruită de Binder referitoare la popiilaţiile ce locuiesc în sudul actualei Republici Sudan şi în nordul Republicii Zair.

Binder a întocmit şi numeroase note de căi atone în care povesteşte întâmplările trăite în Orientul Apropiat şi în Africa şi descrie.com liţiile naturale ale regiunilor vizitate de el (descrie-n folosite apoi şi de alţi călători din vremea sa) Ţara Djur (Ţara djurilor) ţinuturile mlăştinoa. «ale provinciei Bahr-el-Ghazal de pe cursul superior all Nilului. Robertt Hartmann aminteşte de descrierile lui în lucrarea sa vastă *Reise der Frei her* în *Adalbert von Bernim durch Nord-Ot Africa în den Jahren 1859 und 1860* (Călătoria baronului Adalbert von Bernim prin nord-est, ni Africii îiwe anii 1859 şi 1860) (Berlin 186.1) în anul 1853 plecând într-o misiune comercială Binder a ajuns la reşedinţa regelui Idris Altan din munţii Djebel Gub regiunea superioară a Nilului Albastru fiind primul european care a atins acest ţinut.

Cea mai importantă călătorie a sa a fost însă

întreprinsă în anii 1860 şi 1861. Pornind din Khartum (noiembrie 1860) cu trei vase fluviale Binder navighează departe în amonte pe Nilul Alb oprindu-se la mai multe factorerii. Cu această ocazie el a străbătut savane întinse mlaştini şi păduri. Continuând drumul pe Nilul Alb timp de 13 zile Binder a întreprins două călătorii în Ţara Djur. El a. Pătruns adânc în pădurile ecuatoriale din bazinul Nilului şi al Congoului în regiunea cunoscută sub nuimele de podişul Azande.

În munţii din Ţara djurilor Binder a întâlnit o vegetaţie şi o faună ecuatorială păduri întinse de bambus de arbori de cauciuc etc. În ţinuturile care aparţineau tribului djurilor a identificat maimuţa *Colobus quere za* şi a auzit vorbindu-se de o maimuţă uriaşă mai înaltă decât omul şi foarte puternică pe care el a identificat-o cu gorila descoperită abia în anul 1903 la nordul lacului Kivu.

În călătoriile sale prin Africa Binder a întâlnit în regiunile cutreierate şi triburile de negri bari şi azande care trăiau mai mult în partea nordică a regiunii Baihr-el-Ghazal şi pe podişul Azande el a cunoscut şi tribul mbuttu care trăia între râurile Uelle-Mekua şi Aruwilrni-lburi la 2°-3° latitudine nordică. Acest trib era organizat într-un „stat feudal” şi dispunea de o armă în formă de seceră. Denumirea de *mbuttu* figurează pentru întâia oară la Binder.

În luna mai 1861 Binder se afla în pădurii «ecuatoriale din bazinul fluviului Congo pătrimzând în regiunile cele mai sudice atinse

până atu în de vreun european (regiunea cumpenei de apă dintre Nil şi Congo).

Prin cercetările descoperirile şi rezultatele râu lizate Binder poate sta alături de marii călători şi exploratori care au contribuit la cunoaşte hm geografică a continentului african.

În 1898 *Constantin Chim* luând parte ca reprezentant al statului român la Congresul poştei «de la Washington are ocazia să participe la numeroase excursii deosebit de interesante parcurgând o distanţă de 6.500 km prin Statele Unite. Astfel a vizitat New York-ul cu tot ce are el mai mie restant oraşul Washington situat pe partea stanju a râului Potomac de ale cărui frumuseţi rămâne impresionat descriindu-le cu o mare abundenţii de detalii Capitoliul Obeliscul Casa Albă lti bliotdea Congresailui Naţional Cemetery Park vu arbori seculari în mijlocul căruia este aşezată v. A numita Arlington House împrejurul căreia sunt sere cu cele mai rare şi frumoase flori. Pe dealul numit Veron de pe malul râului Potomac C. Chim vizitează modesta casă a fostului preşedinte Wa shington rămânând adânc impresionat de simplitatea vieţii pe care a dus-o acest mare om de stai american. A vizitat apoi Baltimore oraş cu numeroase întreprinderi industriale şi comerciale oraşul Pittsburg cu mari fabrici metalurgice care poate fi privit cu drept cu vânt spune el ca un izvor al bogăţiei industriale a Statelor Unite.

Deşi însemnările lui Constantin Chiru ar părea cititorului de astăzi lipsite de interes la

sfârşitul secolului al XIX-lea ele constituiau o sursă de informare nu numai pentru cititorul de rând ci chiar pentru geografi.

La 20 de ani după călătoria lui Assan în insulele Spitzbergen *Ion Ştefan* călătoreşte şi el în acest arhipelag. Era al doilea călător român care atingea apele oceanului arctic. În golful A verzi staţie de exploatare minieră Ion Ştefan descoperă fosile de plante şi trunchiuri de ferigi uriaşe ceea ce dovedeşte existenţa în aceste locuri într-un trecut nu prea îndepărtat a unei flore de climat cald.

În anii 1927 – 1928 *Constantin Dumbrava* a participat la expediţia întreprinsă în Groenlanda sub auspiciile şi conducerea Societăţii de Geografie Belgiene a Societăţii de Geografie din Philadelphia a Clubului exploratorilor din New York şi a Universităţii din Michigan.

Expediţia a pornit din Copenhaga la 26 iulie 1927 la bordul vasului „Gertrude Reik”. După o călătorie de 10 zile cât a durat traversarea oceanului expediţia a ajuns la 5 august în Groenlanda la Angmasalik.

Colaboratorul apropiat al lui Constantin Dumbravă la această expediţie a fost inginerul belgian Freddy Bernard meteorolog.

Interesul practic al acestei expediţii era de a se prerveni cu câtva tiimjp mai înainte navigatorii şi aviatorii asupra condiţiilor meteorologice în regiuni în care există o mare circulaţie maritimă şi aeriană.

În calitate de glaciolog Constantin Dumbravă

a avut sarcina să facă observaţii asupra ciclonilor şi anticiclonilor asupra precipitaţiilor asupra temperaturii apei marine asupra mareelor şi curenţilor marini. El s-a străduit însă să facă vi observaţii magnetice cercetări botanice geologice etnografice geomorfologice etc.

În timp ce Constantin Dumbravă efectua asemenea cercetări pe coasta estică a Groenlandei cercetări de acelaşi gen erau efectuate pe coasta vestică a marii insule sub conducerea exploratorului aimerican H.W. Hobbs de la Universitatea din Miichigan.

Planul expediţiei prevedea o durată de 14 Juni de cercetări şi traversarea în acest timp a insulei de la Angmasalik locul de cercetare al lui Constantin Dumbravă la Holstensborg unde se afla profesorul Hobbs.

La înapoierea sa din expediţie Constantin Dum bravă arată că, timp de 12 luni) am recoltat colecţii etnografice documente asupra obiceiurilor micului popor eschimos am făcut un film de 3.500 m-am capturat o vulpe şi alte animale pe care le-am oferit grădinii zoologice din Anvers un fetus de focă pe care l-am conservat în for mol un urs alb o focă al cărei corp l-am împă iar şi multe craniii umane şi de mamifere şi am adunat un mare număr de observaţii meteorologice”.

Datele adunate referitoare la geografia fizică *a* coastei g) roenlandeze şi la etnografia eschimoşii-i sunt contribuţii ştiinţifice folositoare şi astăzi.

Faptul că mai multe societăţi şi foruri

ştiinţifice străine i-au acordat ajutoare dovedeşte rodnica activitate desfăşurată de Constantin Dumbravă în lumea ştiinţifică din acea vreme. Îmbolnăvindu-se Constantin Dumbravă n-a mai avut posibilitatea să efectueze a doua expediţie în Groenlanda aşa după cum avea de gând. Pe baza cercetărilor făcute şi a materialului strâns Dumbravă a întocmit lucrările *Un om între eschimoşi* şi *Jurnal de călătorie* apărute în străinătate[22].

În anul 1930 inginerul *T.P. Ghiţulescu* a făcut parte dintr-o misiune franceză de explorare minieră a unei regiuni foarte puţin cunoscute din fosta colonie franceză Congo actualmente Republica Populară Conga (Brazzaville). T.P. Ghiţulescu a condus una din cele două grupe ale colectivului de exploratori. Cercetările au urmărit recunoaşterea generală a structurii geologice a pământului coloniei şi descoperirea de resurse minerale. Călătoria îi prilejuieşte lui Ghiţulescu nu numai cercetări de natură geologică ci şi observaţii cu caracter geografic care au constituit obiectul comunicării sale în cadrul Societăţii Române de Geografie.

Explorările şi Studiile întreprinse au durat 5 luni timp în care expediţia a parcurs o distanţă de 2.500 km printr-un teritoriu cu o suprafaţă de aproximativ 60.000 km[23].

În urma unor observaţii minuţioase Ghiţulescu ajunge la concluzia contrară părerii

---

22 A1. Roşu, Un călător român în Groenlanda, Na

23t ura, ar. 7, 1967.

unor geografi (printre care A. Meunier) că regiunea studiată deşi situată în imediata apropiere a ecuatorului nu se caracterizează printr-un climat ecuatorial. El argumentează că în aifara celor două anotimpuri (unul uscat altul ploios) mai există două „sezoane" unul în ianuarie cu ploi puţine altul în mai bogat în ploi. Astfel după caracterele sezoniere bine conturate climatul regiunii este *tropicai de tip sudanez* peisajul fiind dominat de existenţa marilor păduri virgine. Deşi zilele şain foarte calde temperatura variind între 22 şi 32" nopţile sunt reci mercurul termometrului coboară până la 13° iar negrii pentru a se încălzi făt. Foc. Începutul şi sfârşitul anotimpului ploios sunt marcate de obicei prin puternice tornade (furtuni însoţite de mari averse).

Din punct de vedere hidrografic regiunea se divide în trei (bazine arată Ghiţulescu cea mai mare parte aparţinând fluviului Mari restul împărţindu-se între fluviul Nknga şi Ogoué. Numeroasele repezişuri şi cascade constituie importante surse de energie hidraulică.

Ghiţulescu cercetează de asemenea flora şi fauna ţinutului el arată că flora este strâns legată de existenţa laiteoritei[24]-întâlnită pretutindeni ajungând uneori până la 20 în grosime. Solul vegetal în schimb este subţire şi sărac fiindcă fenomenele de oxidaţie sunt foarte active iar apa în cantităţi abundente îl spală de substanţele

24 Sal fertil tipic format în condiţiile dimatului tropical umed, conţinînd hidroxizi de fier, aluminiu eţc.

hrănitoare. Experienţa negrilor dovedeşte că un teren nu poate să asigure în mod natural existenţa unei culturi (cereale manioc igname legume şi chiar planta ţii de bananieri) decât câţiva ani de aceea ei sunt siliţi să defrişeze mereu alte pământuri şi să-ţi mute aşezările.

În privinţa vegetaţiei el deosebeşte două tipuri pădurea ecuatorială cu arbori uriaşi (40 – 60 m înălţime) împânziţi de alţii de a doua talie (peste 3.000 de specii unele dintre ele de o deosebită importanţă economică) şi ierburile înalte de 3 – 4 m (savane). Dacă aria *de* răspândire a pădurii ecuatoriale corespunde masivelor cristaline savanele constituie domeniul regiunilor calcaroase.

Faună arată mai departe Ghiţulescu nu e mai puţin abundentă. În regiunea studiată se întâlneşte elefantul şi bivolul sălbatic porcul spinos antilopa şi gazela pisica tigru pantera şi leopardul maimuţa (cimpanzeul şi gorilă) crocodilul hipopotamul şerpi (boa şi piton). Păsări minunate mari şi mici multicolore populează pădurea.

Într-un asemenea cadru geografic trăieşte omul. În cercetările sale Ghiţulescu a avut ocazia să vină în contact cu unele populaţii primitive de negri care după cum afirmă el nu cunoscuseră până atunci vreun european. În asemenea situaţie erau negrii din regiunea nordică Massendjo şi cei1 din Bandzabi.

Ghiţulescu a împărţit negrii pe care i-a cunoscut şi studiat în două grupe autohtonii –

triburile care vorbeau limbi asemănătoare Bakouni Baloumba Baiaka Bateke Batzartgui Bapounou şi năvălitorii – din rasa Pahouini veniţi de la nord Bakota Babembe şi Bandzabi.

Satele arată Ghiţulescu sunt conduse de către un şef alles în unele acesta fiind chiar o femeie ce descinde dintr-o anumită familie. Mai multe sate formează o comunitate care este sub ascultarea unui şef ereditar indigenii de aceeaşi limbă au în fruntea lor un şef de trib de asemenea ereditar.

Negrii din regiune se disting prin deosebite aptitudini artistice evidenţiate în povestiri fabule glume în muzică caracterizată prin sonoritate şi armonie în cântecele de dans şi de cult.

Artiştii negri acordă o mare atenţie sculpturii executând obiecte în lemn şi în fildeş cu o remarcabilă măiestrie. Se disting mai ales. Măştile statuetele de lemn care prin formă şi stil amintesc pe cele din Egiptul antic.

Negrii dispuneau de asemenea de o anume teh nică de o mare îndemânare în construirea podurilor din liane cu deschideri de peste 70 m în prelucrarea prin procedee proprii a minereurilor de fier de cupru şi de plumb.

Efectul contactului cu colonialiştii europeni arată Ghiţulescu a fost însă dezastruos pentru negri. Onest şi sincer în primitivitatea lui negrul a devenit în relaţiile cu străinii închis şi răzbunător.

Între anii 1936 şi 1938 au avut loc două călătorii ale lui *August Spiess* din Sibiu în Africa orientală.

Ambele călătorii au fost descrise într-un

volum publicat sub titlul *Din Ardeal la Kilimandjaro* apărut în 1942. Călătoriile au fost efectuate în scopul cunoaşterii faunei regiunilor şi îndeosebi a lumii păsărilor şi a insectelor a reptilelor i peştilor atât pentru a-şi satisface pasiunea de mărişi îndrăzneţ vânător cât şi pentru a lua contacv după cum spune el „cu această lume africană încă puţin cunoscută”.

În însemnările sale de călătorie Spiess descrie sosirea sa la Mombassa povesteşte despre expv diţia întreprinsă în inima Africii orientale despre expediţia de pe versantul sudic al – vulcanului Merii despre peregrinările prin pădurea Umtojo-Umbii prin stepele de la răsăritul Maniorei prin stepa Aradei şi aminteşte de alte regiuni prin care a colindat vorbeşte apoi despre negrii massai şi despre vânătoarea de elefanţi antilope zebre girafe boi sălbatici etc.

Primele decenii ale secolului al XX-lea consemnează numele lui *Mihai Tican Rumano* una dintre figurile cele mai interesante de călători români. Pasionat pentru călătorii în locuri îndepărtate Mihai Tican Rumano a imprimat descrierilor *şi* povestirilor sale acea atracţie pentru ţinuturi puţin sau deloc cunoscute care l-a stăpânit toată viaţa.

„În istoria literaturii noastre Mihai Tican Rumano realizează una dintre cele mai interesante figuri prin destinul său de călător neobosit ca şi prin revitalizarea unui gen literar puţin cultivat la noi memorialul de călătorie reportajul de explorare geografică romanul de aventuri în

ţinuturi îndepărtate”[25].

A cutreierat o mare parte din suprafaţa globului pământesc dar a îndrăgit cel mai mult Africa pe care a cunoscut-o de la un capăt la celălalt (Africa centrală occidentală şi australă cu Mauritania Senegalul Sudanul Guineea Congo Etiopia etc.). A colindat de asemenea prin insulă Madagascar.

A cunoscut ţările din America de Sud America de Nord până în Canada a cunoscut mările sudului australian.

Prin numeroasele sale publicaţii (a scris peste 40 volume) Mihai Tican Rumano a deschis îndeosebi tineretului largi ferestre pentru cunoaşterea întregului glob pământesc. Întors şi stabilii în ţară el a adus o bogată colecţie de materi. Îl. Cinegetice pe care le-a dăruit în majoritate Nu zeului de Istorie Naturală Grigore Antipa din Bucureşti.

A fost preţuit în mod deosebit de Mihail Sadu veanu şi de la viu Rebreanu iar dintre man» scriitori străini de spaniolul Miguel Unaniui u»

În ultimii ani se remarcă participarea uikh oameni de ştiinţă români la expediţii de mare amploare întreprinse în diferite locuri ale g la bului de institute de cercetări ştiinţifice străine de renume mondial.

Profesorul *Eugen Pora* participă pe nava sovietică „Viteaz” la expediţia de cercetări în Oceanul Indian alături de cercetătorii sovietici –

---

25 Vezi Cuvînt înainte de Paul Anghel Ia cartea lui Mihai Tican Rumano, La vînâtoare în Congo, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

chimişii geomorfologi cercetători. În laboratoarele de beu tos de hidrologie de hidrooptică etc. El a efectual în cele cinci luni de explorări numeroase cercetări obiectul principal constituindu-l studierea vieţii din Oceanul Indian.

Expediţia a părăsit portul sovietic Vladivostok la 23 iunie 1965 şi a străbătut Marea Japoniei pe care Eugen Pora o aseamănă cu Marea Neagră deoarece schimbul de ape şi în această mare se produce numai la suprafaţă apele din fund avâiul zone abiotice şi fiind bogate în hidrogen sulfurai.

În dimineaţa zilei de 24 iunie şi-au făcut apariţia la orizont Munţii Japoniei „ce se pierd spune Eugen Pora în ceaţa răsăritului din ţara crizantemelor şi a soarelui-răsare dar şi ţara cutremurelor

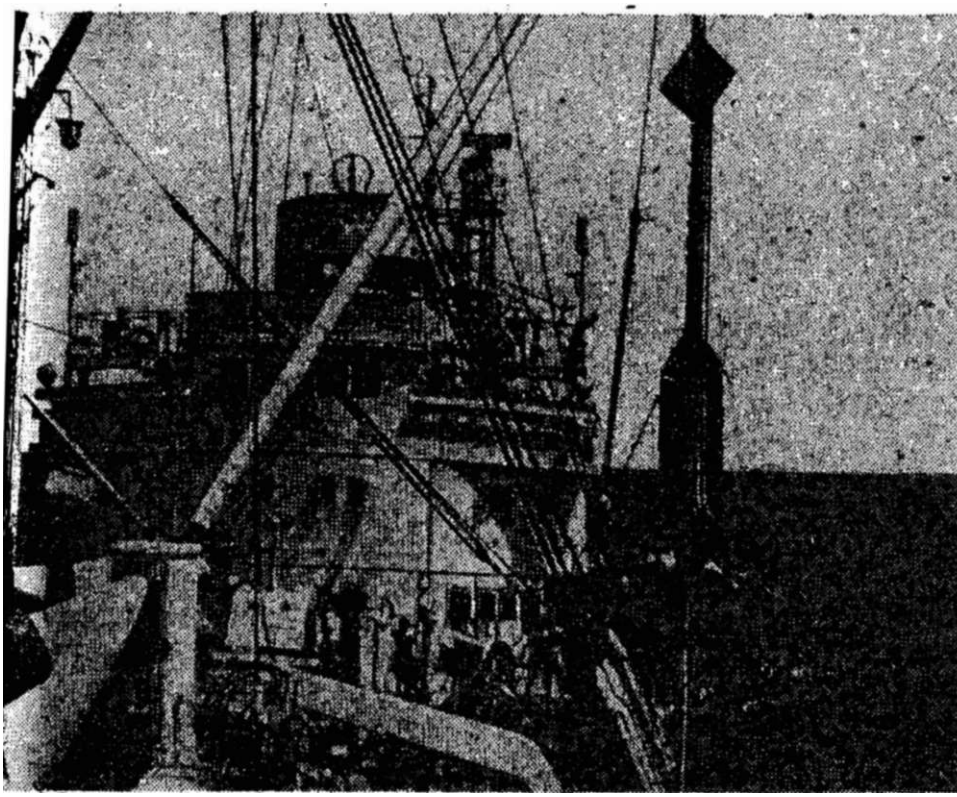

Nava de cercetări oceanografiçe „*Viteaz*”.

În care seismografele înregistrează cel puţin un cutremur pe zi” K mm

În ziua de 26 iunie „Viteaz” pluteşte pe apele liniştite ale Mării Chinei de Est. În depărtare se văd înşifându-se insulele Ryu-Kyu.

A doua zi nàva trece peste groapa abisală Ryūkyū (7.507 m adâncime). În asemenea fose abisale din Oceanul Pacific se întâlnesc refugiaté şi conservate până astăzi specii de animale din erele secuii dară şi terţiară adevărate fosile vii.

În seara zilei de 29 iunie „Viteaz” s-a apropiat de arhipelagul Filipinelor la estul cărora la o de

părtare de vreo 200 km se află cea mai adâncă groapă abisală groapa Filipinelor unde s-a măsurât o adâncime de 11.540 în

În ziua următoare vasul navighează în apele Mării Chinei de Sud iar la 5 iulie se apropie de ţărmurile peninsulei Malaya.

Îndreptându-se spre Djakarta „Viteaz" trece la 9 iulie ecuatorul iar la 12 iulie intră în portul Tandjung-Periuk din insula Djawa.

La 15 iulie nava trece prin strâmtoarea Sund a dintre insulele Sumatera şi Djawa pentru a intra în Oceanul Indian. În zare apare vulcanul era katoa prin faţa căruia „Viteaz" navighează hi ieşirea din strâmtoare. Apele Oceanului Indian se fac repede simţite după valurile sale lungi şi înalte de aproape 3 în

Noaptea au fost puse în funcţiune staţiile de pe „Viteaz" aflat deasupra celor mai mari adâncimi (peste 7.000 în) ale oceanului. Groapa abisală dja waneză de la sudul insulei Djawa lungă de peste 1.000 km şi adâncă de 7.450 în a fost studiată de cercetătorii de pe „Viteaz" şi cu prilejul altor expediţii.

Această groapă abisală este considerată de geo logi ca un geosinclinal şi cia o continuare a depresiunii indo-gangetice dintre Hymalaia şi podişul Dekkan. Ea se întinde mai departe ca un jgheab la vest de insulele Andamane şi în sudul insulelor Sumatera şi Djawa terminându-se la sud de insula Timor. Acest mare geosinclinal înaintează mai departe şi în Oceanul Pacific prin groapa Banda (7.440 în) din sudul insulei Sulawesi

iar către nord prin gropile Filipinelor Ryu-Kyu (7.507 în) Iţubonianã (9.810 în) a Japoniei (8.412 în) a Kurilelor şi Kamciatkăi (10.542 în) şi Aleutinelor (7.822 în). Majoritatea acestor fose se găsesc în apropierea marilor lanţuri de vulcani stinşi sau activi care îşi manifestă prezenţa mai ales prin cutremure puternice.

Originea acestor gropi abisale arată profesorul Pora nu e încă bine cunoscută. Unii cercetători le consideră cute formate din porţiunea de înaintare a unui continent pe stratul de fund al scoarţei alţii le consideră sinclinale vechi rămase în apropierea marilor cutări orogenice ale pământului. Adâncimea acestor gropi este probabil mult mai mare decât cea măsurată în prezent. Fosele sunt umplute cu sedimente terigene adică cu mâluri aduse de apele râurilor în mări mâluri care formează straturi groaise de mai mulţi kilometri. (în groapa djawaneză grosimea sedimentelor atinge 2 – 3 km.) în aceste „aidâncituri" trăieşte o faună care are o corespondenţă în unele cazuri cu cea din era secundară. (în gro apa chiliană de exemplu trăieşte o moluscă (*Neopilina galatheas*) a cărei cochilie este marcată în depozitele erei primare.)

Creşterea depunerilor de fund pe marile gropi abisale studierea organismelor păstrate în mâlul adâncimilor arată Eugen Pora sunt deosebit de importante în descifrarea trecutului vieţii din apele mărilor şi oceanelor. În legătură cu acest fapt se poate spune că nava „Viteaz" a avut un rol deosebit în cunoaşterea marilor adâficimi ale ocea

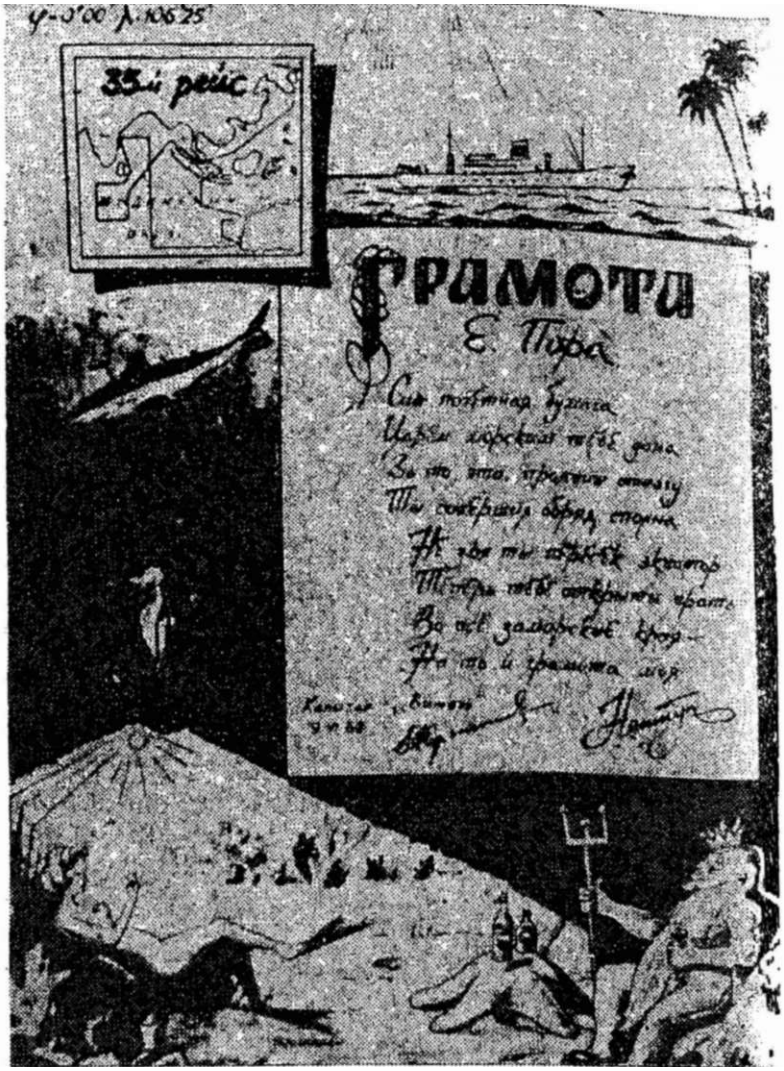

„Diploma” de trecere a ecuatorului acordată lui Eugen Pora

Nelor lumii colecţiile de faună abisală şi ultoraabl sală de la Institutul Oceanologic din Moscova în delia catedra – de zoologie a Universităţii Lom o nosov numărându-se printre cele – mai mari din lume.

Eugen Pora a participat rând pe rând la

cercetările tuturor secţiilor de pe navă pentru a putea realiza o privire de ansamblu asupra întregului plan de cercetări oceanografice (la secţia hidrooptică la secţia de cercetări asupra bentos-ului (fundului oceanului) care permite lămurirea a numeroase fenomene biologice formele bentonice şi adaptările lor la condiţiile de viaţă din adâncimi – lipsa de lumină temperatură constantă şi scăzută presiuni hidrostatice mari hrana insuficientă cantitatea mică de oxigen etc.).

S-a constatat că zonele de vest ale Oceanului Indian sunt mai bogate în materie organică vie decât cele de est ceea ce coincide cu o mai mare bogăţie a planctonului în apele vestice ale acestui ocean. Aşa se explică de altfel de ce pe ţărmurile Araibiei şi ale insulei Madagascar are loc cel Mai bogat pescuit din Oceanul Indian.

Tot pe baza datelor colectate de bentonişti s-a putut constata că în regiunea nordică şi în cea sudică a oceanelor trăiesc aceleaşi specii de animale care lipsesc din regiunile tropicale.

Din datele geografice s-a constatat că speciile de pogonophora care trăiesc în două gropi abisale oricât de îndepărtate ar fi sunt înrudite între ele. Majoritatea acestora trăind numai la marile adâncilmi înseamnă că ele sunt foarte vechi.

Răspândirea geografică a organismelor bentonice arată că numărul lor scade în raport cu depărtarea de ţărm fapt valabil şi pentru coastele Occ. Tnului Indian.

În regiunile în care se întâlneşte un curent el apă cald şi unul rece mor foarte multe org. Inisme

planctonice ale căror cadavre căzând l. I fund furnizează „ben tonicilor” o hrană abun dentă.

S-a constatat că animalele din păturile superioare ale apelor Oceanului Indian sunt stenohalim. Adică nu suportă variaţii de salinitate mai m-au de 1 – 2 g la litru pe când cele din păturile inferioare pot suporta variaţii de 5 – 6 g la litru sau sub valoarea sărurilor apelor Oceanului Indian.

Aruncarea traulului de 5.550 m şi tiârârea pe fund timp de mai multe ore a atras după sine la suprafaţă o încărcătură până la refuz de concreţium feromanganice rotunde ca o minge negre. Cum s-au format aceste concreţiuni bogate în metale Din analizele făcute s-a constatat că ele conţin fier mangan cobalt nichel cupru etc. În propor ţie de 15 din greutatea lor. Se evaluează eu pe fundul Oceanului Indian ar exista circa 200.000.000 tone de astfel de concreţiuni şi ca conţinutul acestora în metalele amintite e mai mare decât cel existent în apele tuturor celorlalte oceane Metalele conţinute în concreţiunile de pe fundul oceanelor nu îşi) au originea numai în apele marine ci în parte de provin din scoarţa Pământului fie în urma unor erupţii vulcanice fie printr-un schimb continuu cu rocile care alcătuiesc fundul oceanic. Unii autori susţin că formarea lor este un simplu proces fizico-chimic alţii afirmă însă că în condiţiile – marilor presiuni hidrostatice care există în abisuri în acest proces intervin şi micro organismele. În rocile de uscat astfel de formaţiuni nu s-au găsit.

Eugen Pora a cercetat pe „Viteaz” şi cum lucrează secţia de radiodhimie adică a urmărit măsurarea radioactivităţii apei de mare la diferite adâncimi şi separarea elementelor radioactive în special a stronţiului 90 constatându-se că conţinutul în substanţe radioactive al apei marine a crescut în urma exploziilor nucleare subacvatice prin acumularea de elemente radioactive (bariu calciu stronţiu etc.).

La 18 august „Viteaz” trece în zigzag peste groapa sud-australiană. Eugen Pora urmăreşte activitatea meteorologilor pe navă existând o staţie completă de meteorologie capabilă să întocmească prognozele.

La 25 august a fost trecut din nou tropicul de sud în direcţia nord nava intrând astfel în apele tropicale deasupra cărora norii sunt groşi şi te învăluie în ceaţa lor lăptoasă. El urmăreşte şi munca în laboratorul de geomorfologie a fundului. Mării.

Studiul geomorfologie al fundului Oceanului Indian arată existenţa unei coame de munţi situaţi cam pe la mijlocul acestuia în direcţia sud-est – nord-vest cu vârfuri ce se ridică de la fund la înălţimi de 4.000 – 5.000 în ieşind chiar deasupra valurilor sub formă de insule. Acest lanţ de munţi subacvatic se ramifică la circa 1.000 km sud de Ceylon într-un braţ ce se îndteaptă spre Marea Araibiei şi într-akul în direcţia Golfului Bengal. Un lanţ asemănător celui din Oceanul Indian se bifurcă de-a lungul Atlanticului şi al Pacificului. Lanţurile sunt legate între eile prin culmi. Dacă se

adaugă la aceste lanţuri de munţi depresiunile beeanice sub forma foselor de mare adâncime situate chiar la marginea pantei continentale sau la Marginea acestor culmi de munţi subacvatici putem să ne imaginăm complexitatea reliefului fundului submarin despre care până nu demult nu se ştia aproape nimic.

Odată cil munca geomorfologilor a fost urmei rita şi cea a geologilor care s-au ocupat cu luarea de probe de sol de la fundul mărilor şi oceanelor a căror analiză indică structură fundului submarin.

Deosebit de interesant şi de spectaculos spune Eugen Pora este lucrul seismologilor mai ale? Atunci când în urma exploziei cu trotil se ridica în aer coloane uiritaşe de apă. Metoda seismică furnizează date asupra structurii geologice şi grosimii scoarţei Pământului de sub apele oceanelor.

De când s-a ajuns la măsurarea grosimii scoarţei Pământului sub apele oceanice s-a pus problema realizării unor forări a acesteia până la magmă topită sursă inepuizabilă de energie şi de mine reuri. În legătură cu aceasta s-au şi alcătuit di ferite proiecte de forare. Congresul oceanic inter naţional de la New York (1955) a acceptat proiectul american care a şi început să fie reali/ a i în Golful Mexic sub ale cărui ape grosimea scoar tei fundului oceanului este evaluată la71 km

Pe „Viteaz” s-au făcut determinări de tempe ratură a apelor marine cu ajutorul termosondelor prevăzute cu dispozitive de înregistrare directă a temperaturii.

Profesorul Eu en Pora a urmărit pe nava „Vi teaz” şi cercetările despectrofotometrie – sul. Stanţele de analizat constituindu-le sărurile ob

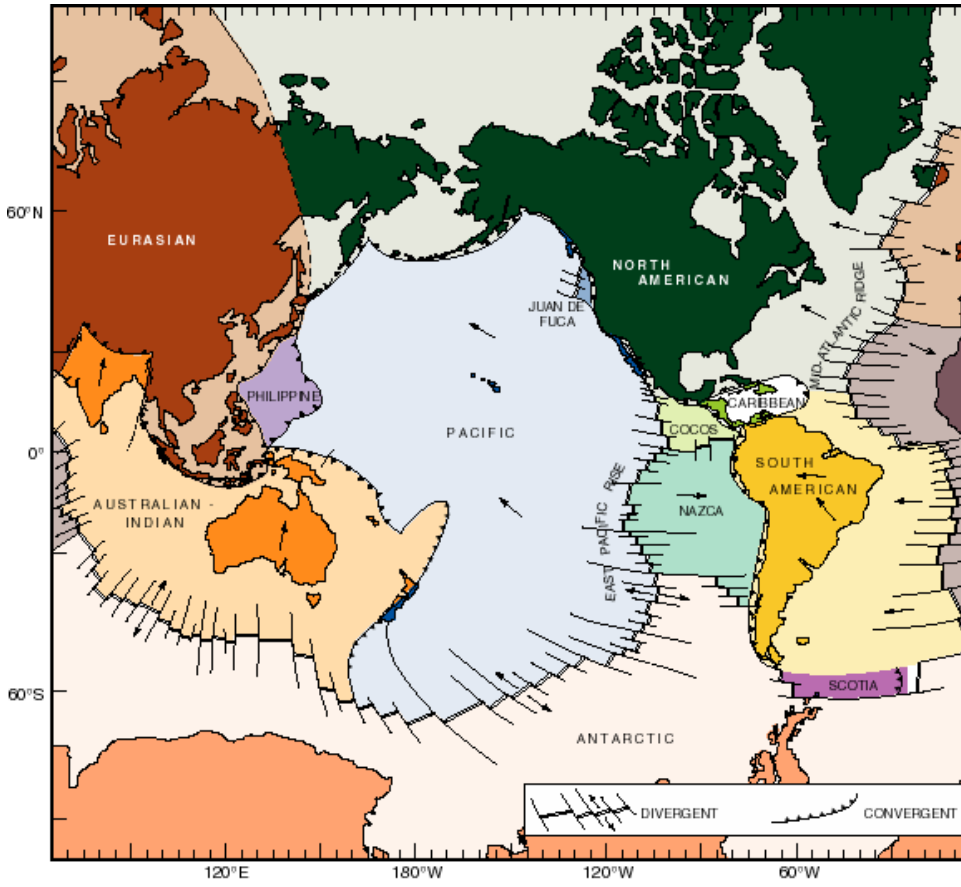

Marile falii ale Pământului sub apele oceanice ţinute prin evaporarea apei de mare porţiuni solide din diferite concreţiuni feromamganice din scheletele animalelor etc. Prin această metodă se pot obţine date noi foarte importante pentru cunoaşterea biochimie! Organismelor marine.

La 8 septembrie a fost trecut spre nord ecuatorul iar la 17 septembrie „Viteaz” s-a

îndreptat spre vest în direcţia Madras (India).

La întoarcerea spre patrie membrii expediţiei de pe nava „Viteaz" vizitează arhipelagul Ghagos unul din cele mai ciudate fenomene geologice şi biologice de pe Terra. Darwin care a vizitat arhipelagul în anul 1836 l-a semnalat ca pe o formaţiune coralieră care se scufundă mai repede decât poate creşte bancul de coralieri. În insula Diego García trăieşte o faună cu adaptări ciudate arata profesorul Eugen Pora crabi acvatici mişună în aer liber melei de apă se târăsc pe plajă peşti multicolori şi de forme ciudate ca şi numeroase animale minuscule înoată în roiuri sub apă.

Ziua de 29 octombrie a fost ultima planificată cu staţii în Oceanul Indian arată Eugen Pora în lucrarea sa *Cinci luni în Oceanul Indian*. La 1 noiembrie „Viteaz" trece prin strâmtoarea Malacca iar la 3 noiembrie se apropie de Singapore în rada căruia a rămas până la data de 11 noiembrie când a ridicat ancora pornind în cil recţia Vladivostok iar la 23 noiembrie „Viteaz" intră în apele portului.

Lucrarea profeisonului Eugen Pora *Cinci luni în Oceanul Indian* este interesantă şi valoroasă prin materialul ştiinţific bogat adunat şi prezentat într-un stil deosebit de atractiv. Rezultatul cerce ţărilor şi observaţiilor sale contribuie în mod con creţ la o mai bună cunoaştere a – unuia dintre cele mai puţin studiate oceane de pe – faţa pământului.

Trebuie de asemenea amintite călătoriile şi studiile deosebit de interesante întreprinse de profesorul *Mihai Băcescu* directorul Muzeului de

Istorie Naturală Grigore Antipa din Bucureşti pe ţărmurile Mării Baltice ale Mării Mediterane şi ale Mării Mânecii în apele Pacificului de răsărit şi în cele ale Mării Caraibilor.

În anii 1965 – 1966 Miihai Băcescu participă pe nava americană „Anton Bruun" dotată cu aparataj modern (laboratoare de chimie fiziologie zoologie cartografie foto staţii de radar.

— Ecografic etc.) la explorarea marilor abisuri ale Oceanului Pacific îndeosebi ale jgheabului Perú unde se desfăşoară una din cele mai lungi falii ale scoarţei terestre submarine (7.000 km) şi a cărei adâncime maximă atinge în groapă Bartolomeu (în vestul Anitofagaistei din Chile) 8.066 în

Expediţia la care a participat Miihai Băcescu şi-a propus atingerea a trei mari scopuri 1. Explorarea vieţii de fund din jgheabul Perú şi mai ales a gropii cu cea mai mare adâncime. 2. Capturarea unui cât mai mare număr de neîpiline (melei străvechi) considerate dispărute de peste 250 milioane de ani 3. Studierea maselor de apă care se încrucişează cu curentul rece Humboldt sub raportul temperaturii salinităţii a radioactivităţii fitoplanctonului *şi* a conţinutului său în clorofilă dar mai ales studierea metabolismului fito şi Zoo – planctonului.

Una dintre cele mai neaşteptate rezultate ale expediţiei dobândite prin urmărirea neopilinei pentru Studii serologice şi de structură a fost descoperirea a doua specii noi una numită *neopilina bruuni Menzies* în amintirea marelui

oceanograf Anton Bruun şi alta *neopilina* (Verna) *bacescui Menzies* (1968) numită astfel în onoarea lui Mihai Băcescu primul om de ştiinţă care a arătat diferenţele între această specie şi neopilina (V) *ewingi Clarke* şi *Menzies*.

În ultimele Luni ale anului 1970 şi primele luni ale anului 1971 prof. Mihai Băcescu a participat de asemenea ca invitat la expediţia franceză de pe vasul „Thalassa" ca specialist al faunei oceanice de fund. Cercetările au avut loc în dreptul ţărmurilor Mauritanie! Şi Senegalului pe coasta de vest a Africii una din cele mai bogate zone de pescuit din lume. Cu această ocazie Miihai Băcescu a realizat importante studii originale şi a adus în ţară un bogat şi interesant material faunistic.

Deosebit de importante sunt de asemenea explorările şi studiile întreprinse de *Traian Orghidan* directorul Institutului de speologie Emil Racoviţă asupra faunei cavernicole din arhipelagul Balearc şi îndeosebi a celei din insula Mallorca faună care de la investigaţiile întreprinse de savantul Emil Racoviţă n-a mai constituit până astăzi obiectul de cercetare al biologilor.

Traian Orghidan a cercetat crustaceii cayerni coli păstraţi în număr mare crustaceii *amfipode* şi *Thermosbenacale* organisme necunoscute în Mai – lorca până astăzi. O mare surpriză a constituit-o aflarea în apele peşterii Cueva del Haitiş a *Typhlocirolana Moragnesi* isopod descoperit peri tru prima oară în anul 1904 de Emil Racoviţă în peştera Cueva del Drach din aceeaşi insulă care

trăieşte în lacurile subterane salmastre ce stau în legătura cu apele Mării Mèditerane. Acesta este un animal al cărui corp tipic cavernicol este de o transparenţă aproape completă el nu prezintă urme de ochi are însă antene foarte lungi. Este un crustaceu foarte mic o fosilă vie datorită cercetării căreia s-ar putea ajunge la dezvăluirea a câtorva din secretele evoluţiei şi specializării organismelor scopămfintene în dependenţă de particularităţile mediului cavernicol după cum arată Traian Orghidan.

Cercetările. Întreprinse de membrii expediţiei conduse de Traian Orghidan în insula Mallorca au dovedit că peşterile de aici dispun de o faună bogată şi variată atât terestră cât şi acvatică.

În Peştera Podului din aceeaşi insulă Traian Orghidan a descoperit şi o specie nouă de crustaceu amfipod din genul *Bogidiella* gen foarte rar întâlnit. Este de talie mică (2 – 4 mm) şi trăieşte în lacurile peşterilor de pe coasta de est a insulei în aceeaşi apă în care vieţuiesc şi *Typhlocirolana* şi *Monodella*.

Expediţia româna transafricană (decembrie 1970 – aprilie 1971) alcătuită din opt membri condusă de profesorul Nicolae Botnariuc a constituit un eveniment remaroaibil în istoria călătoriilor exploratorilor români. Este una din e puţinele expediţii care au străbătut Africa de la Oceanul Atlantic la Oceanul Indian. Expediţia a debarcat pe ţărmul occidental al Africii la Dakar străbătând 12 ţări Senegal Mâli Volta Superioară Niger Nigeria Camerun Ciad Republica Africa

Centrală Republica Zair Ruanda Uganda şi Kenya. Expediţia a reuşit să realizeze întregul plan conceput a colectat un bogat material biologic din apele de coastă ale Oceanului Atlantic şi ale celui Indian din bazinele fluviilor Senegal Niger Congo cât şi din marile lacuri africane Ciad Albert Eduard Kivu şi Victoria precum şi din numeroase ape mici stătătoare sau curgătoare. A strâns un material floristic şi faunistic bogat interesant şi foarte divers a cărui studiere va contribui la cunoaşterea mai aprofundată a faunei şi florei africane. Seminţele aduse vor îmbogăţi grădinile botanice din ţara noastră cu flora africană.

A fost găsită în zona lacului Ciad *Alga spiritlina* bogată în substanţe proteice din această cauză ea este studiată foarte mult în numeroase laboratoare din întreaga lume.

În Africa centrală membrii expediţiei au avut. Ocazia să admire vestita cascadă Boeli (60 m înălţime) care în anotimpul ploilor întrece în frumuseţe Niagara.

* în Zair s-a mers mai mult prin pădurea ecuatorială membrii expediţiei având posibilitatea să ia contact cu localnicii stăpâni ai desişurilor şi ci că ror viaţă este strâns legată de pădure. În jurul locuinţei ei plantează bananieri manioc ananas arbori de cafea.

În drumul ei expediţia a atins în nordul Re publicii Zair oraşul Kisangani situat pe malul fiu viului Congo (Zair) la o jumătate grad depărtare de ecuator.

A fost străbătută vestita pădure Ituri cu o

bogată vegetaţie ecuatorială şi în care sunt ascunse colibele lucrate di în frunze ale pigmeilor. Prin aceste locuri rătăcesc numeroase okapi mamifere înrudite cu girafa. E în apele râului Ituri a fost peş cuit un crap de apă dulce ceea ce a constituit o mare surpriză[26]. Din pădurea Ituri caravana s-a îndreptat spre lacul Albert. Drumul este greu dar superb mărturisesc membrii expediţiei peisajul amintind ceva din cel carpatic. Dar acum locul pădurii îl iau pajiştile iar dincolo de culmi domoale se profilează înălţimile munţilor.

La altitudinea de 1.450 în expediţia trece pe lângă o placă care marchează cumpăna apelor între bazinul Nilului şi cel al fluviului Congo. Caravana atinge localitatea Rarenyi situată chiar pe malul lacului Albert la 619 în altitudine şi traversează parcul lacului cu o bogată floră şi faună caracteristică. La orizont se zăresc munţii Ruwenzori (5.119 în) acoperiţi cu zăpezi veşnice. Zona este străbătută de râul Semliki care face legătura între lacurile Eduard şi Albert. Peisajul caracteristic îl constituie savana presărată de euforbii îşi fac apariţia numeroase antilope şi turme de elefanţi. O placă indică ecuatorul. Expediţia se opreşte la cantonul Ishango alcătuit dintr-un grup de cabane situate chiar pe faleza de la izvoarele lui Semliki din lacul Albert. Frumuseţea lacului este indescriptibilă. Expediţia ajunge în zona centrală a parcului Albert la frumoasa staţie Safari. Conduşi de un ghid

26 Crapul este un peşte care trăieşte în mod obişnuit în apele ţinuturilor din zonele temperate.

membrii expediţiei trec prin rezervaţii în care întâlnesc antilope turme de boi negri fioroşi hipopotami elefanţi giganţi iar pe malurile lacului pelicani raţe şi păsări marobu.

Ei vizitează apoi vulcanii din zona sudică a parcului Albert a căror înălţime depăşeşte 4.500 în urcând până în vârful Nyiragongo (3.970 în altitudine).

Trecând prin oraşul Gomo expediţia ajunge în Ruanda „ţară labirint" cu relief alcătuit de văi şi munţi cu înălţimi de 2.600 în După ce expediţia traversează Uganda şi Kenya călătoria ia sfârşit pe ţărmul estic al Africii. Membrii expediţiei au realizat «un film documentar care „memorează" desfăşurarea expediţiei lucrările de colectare a materialelor ştiinţifice obiceiurile populaţiilor africane pădurile lacurile fauna şi flora locală. Expediţia a parieurs în bune condiţii aproximativ 18.000 km.

În timpul verii australe 1971/ 1972 la invitaţia Institutului Arctic şi Antarctic din Leningrad geograful român Gh. Neamu' a luat parte la diferite cercetări în Antarctica (Ţara Graham insula King George în zona observatorului Mirnâi etc.). La întoarcerea expediţiei Gh. Neamu' împreună cu alţi cercetători a efectuat explorări în Patagonia şi Ţara de Foc în Australia de sud-vest în insulele Canare în insula Sf. Elena şi pe Coasta de Filldeş.

În aceste cercetări s-au urmărit probleme de climatologie s-au studiat formarea şi posibilităţile de distrugere a aisbergurilor. Cercetătorul Gh.

Neamu’ a adus în ţară un bogat material eşan ţigane de roci vulcanice Metamorfice şi sedimen tare din zona Mirnâi specii de muşchi şi licheni pinguini împăiaţi etc.

Încheiere

Aceştia sunt cei mai însemnaţi călători şi exploratori români. Este evident că lista lor nu se sfârşeşte aici. Am fi putut aminti şi alte nume unele ilustre cum ar fi acelea ale unor clasici ai literaturii noastre ca Ion Ghica Vasile Alecsandri Dimitrie Bolintineanu ş.a. Impresiile lor de călătorie înmănuncheate în lucrări cunoscute sunt circumscrise însă fenomenului literar ele având mai puţină tangenţă cu geografia. Acelaşi criteriu l-am avut în vedere când am omis cu bună ştiinţă şi alte nume de călători din timpuri mai îndepărtate sau mai apropiase.

Din expunerea noastră s-a putut observa că exploratorii romani şi-au făcut simţită prezenţa pe aproape toate paralelele şi meridianele pe toate continentele prin junglă africană şi prin gheţurile polare pe întinsul mărilor şi oceanelor. Este o mândrie pentru noi să constatăm această prezenţă românească în diferite puncte ale globului pământesc concretizată în contribuţii remarcabile ale românilor la cunoaşterea Terrei. Unii dintre ei stau cu cinste alături de cei mai de seamă exploratori şi călători ai timpurilor.

Nu putem încheia expunerea noastră fără să amintim un fapt unanim acceptat şi anume că descoperirile geografice nu constituie în momentul de faţă un capitol încheiat în istoria

geografiei în ciuda eforturilor şi sacrificiilor făcute în decursul istoriei materializate în descoperirile epocale realizate de la un colţ la altul al Terrei au rămas încă multe locuri pe pământ în care nu s-a putut până astăzi pătrunde. Pare ciudat că un asemenea fapt se poate petrece în zilele noastre când mijloacele pe care ni le pun la îndemână ştiinţa şi tehnica sunt atât de eficiente. Şi totuşi aceasta este realitatea! Într-o asemenea situaţie sunt marile păduri de la poalele Anzilor Cordilieri marea junglă a Amazonului şi Mato Grosso din continentul sud-american unele regiuni din pădurea congoleză africană din insulele Noua Guinee Bornéo etc.

Necunoscute au rămas de asemenea unele piscuri din Munţii Himalaya şi Karakorum din Asia şi din Condilierii Anzi din America de Sud. Surprize mari oferă chiar continente că Africa dar mai ales Anitarctida ultifmul aflat abia în stadiul de început al cercetării.

De asemenea este neelucidată pe deplin problema troposferei din Antarctica lumea mărilor şi oceanelor care oferă imense domenii de exiplo rare şi care reprezintă lăcaşuri de cutremure puternice şi de mari erupţii vulcanice adăposturi de forme de viaţă foarte vechi reliefuri variate munţi submarini mai înalţi decât Hymalaia şi imense resurse vegetale animale şi minerale atât de necesare omului.

De aceea s-ar putea afirma că asaltul dat astăzi adâncurilor mărilor ca şi înălţimilor atmosferei nu este mai puţin important decât

asaltul dat Cosmosului.

Numeroase probleme de geografie şi geologie geofizică şi geochimie nu pot fi elucidate fără o temeinică cunoaştere a fenomenelor ce au loc în adâncurile imensului ocean planetar sau în înălţimile» oceanului” aerian.

Iată dar că planeta noastră mai ascunde încă multe enigme a căror dezlegare constituie una din cele mai imiportanite sarcini ale igeoştiinţelor.

Aşa după cum în istoria descoperirilor geografice de până acum n-au lipsit contribuţiile româneşti putem fi siguri că nici în viitor ele nu vor lipsi. Condiţiile superioare create de societatea noastră socialistă care constituie cadrul dezvoltării actuale a cercetărilor ştiinţifice româneşti succesele remarcabile obţinute de oamenii noştri de ştiinţă în diversele ramuri ale activităţii sunt o garanţie a participării poporului nostru la procesul amplu complex de aprofundare a cunoaşterii Terrei în folosul omului.

Cuprins

Cuvânt înainte/

Nicolae Milescu Spătarul – un» Marco Polo al secolului al XVII-lea”.

Milescu traversează Siberia Milescu în capitala Chinei

2

Stolnicul Constantin Cantacuzino – călător fi primul autor al unei hărţi româneşti

S

Dimitrie Cantemir domnitorul şi savantul umanistcălător fi explorator

Fiul de domn primeşte o aleasă educaţie. Un erudit geograf şi cartograf.

Romani – călător prin ţari europene

Ion Codru Drăguţanu – plecat să cunoască «rotundul lumiin

6

Ilarie Mitre a fi fon Arseniu călători în Mexic şi Indonezia

7

Iuliu Popper – explorator în Ţara de Foc şi Patagonia

8

Doi români exploratori ai ţării Somalilor Dimitrie Ghica fi Nicolae Ghica Comănefti

9

Bazil G. Assan – primul român în Arctica şi călător în jurul lumii…

Explorator în Oceanul îngheţat Călătoria lui Assan în Jurul lumii.

10

Călătoria verilor Strat George şi Dimitrie fi a lui Nicolae Rosetti în Africa

11

Sever Pleniceanu – explorator al fluviului Cono

12

Ion L. latina în Africa australă *206*

Gregoriu Ştefănescu – remarcabil om de ştiinţă călător fi explorator

14

Emil Racoviţă – explorator al „Continentului

de gheaţa...
Racoviţă în Patagonia. Între gheţurile Antarcticii Savatxt de renume mondial
15
Alţi călători fi exploratori romani încheiere

Tiraj 19500140
Tiparul executat sub comanda nr. 1/ 304 la întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918” str. Grigore Alexandrescu nr. 89 – 97 Bucureşti Republica Socialistă România

Lei 5

în aceeaşi colecţie.

Gh. Brătescu, *Testamentul părintelui Meslier*

De unde misterul care a înconjurat vreme îndelungată sfîrşitul părintelui Meslier, de unde preocuparea autorităţilor eclesiastice şi civile ca numele lui să fie dat cît mai grabnic uitării şi mai ales de unde celebritatea pe care avea să o dobîndească foarte curînd după moarte acest umil preot de ţară?

Ion Biberi, *Arta de a scrie şi de a vorbi în public*

Rod al unor foarte întinse lecturi de referinţă şi al unei riguroase sistematizări, cartea conţine bibliografia problemei, din antichitate pînă în zilele noastre, soluţiile principale date artei cititului, a scrisului şi a vorbirii de-a lungul timpurilor şi propriile metode folosite de autor din copilărie şi adolescenţă pînă la vîrsta adultă, a creaţiei originale.

Agneta Bâtcă-Cerbu, *Universul protonilor*

Universul protonilor? Protonii sînt omniprezenţi în univers! Din ei iau naştere stelele şi galaxiile. Apa le datorează rolul său excepţional. Protonul este un factor de mare importanţă în legătura chimică şi în procesele vieţii. Fuziunea protonilor în cadrul reacţiei termonucleare controlate va rezolva problema surselor de energie. Lucrarea prilejuieşte o incursiune în domenii variate ale ştiinţei.

1 P. Binder Expediţia transilvanului Francisc Bimb în regiunea Nilului Alb *Natura nr. 6.1966*.

1 Eugen Pora *Cinci luni în Oceanul Indian – pe nava „Viteaz”* Editura ştiinţifică Bucureşti 1966.